

MEDIAN RITUAALIT KUVITELLUN YHTEISÖN RAKENNELMANA

Ossi Seppälä
Pro gradu -tutkielma
Mediatutkimus
Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos
Humanistinen tiedekunta
Huhtikuu 2018

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Humanistinen tiedekunta

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

SEPPÄLÄ OSSI: Median rituaalit kuvitellun yhteisön rakennelmana.

Pro gradu -tutkielma, 74 s.

Mediatutkimus

Huhtikuu 2018

Modernissa mediayhteiskunnassa medialla on olennainen asema siinä, kuinka me käsitämme meitä ympäröivän todellisuuden. Sosiaalinen elämämme tapahtuu etenevässä määrin median välittämänä ja määrittämänä mediasisältöjen kuluttamisen ja tuottamisen kautta. Media ja huomiotamme hyödyntävät digitaaliset mobiiliteknologiat luovat median välittämiä kuviteltuja yhteisöjä. Kun prosessoimme median välittämää todellisuutta, rakennamme samalla maailmankuvaa yhteisesti jakamastamme todellisuudesta.

Selaillessamme työmatkalla mobiilisti päivän uutisvirtaa, käyttäessämme arkiseksi mieltämiämme sosiaalisen median palveluita kotisohvalla tai seurattessamme erityisiä median tapahtumia, osallistumme median rituaaleihin. Tunneimme eristäytyneisyyttä ja ahdistusta, mikäli joudumme jostain syystä eroon mediasta ja sen mahdollistamasta väylästä todellisuuden esityksiin – kuten yhtäältä digitaalisten sisältöjen tuottamiseen.

Laadullisen tutkielman tavoitteena on tarkastella median rituaaleja sekä niiden kautta avautuvia kuviteltuja yhteisöjä. Tavoitteena on lisäksi valottaa media-antropologisen tutkimussuuntauksen teoreettisia lähestymistapoja ja peilata niitä esimerkkeihin kotimaisessa sekä kansainvälisessä mediakentässä. Tutkielmassa median toimintaan kytkeytyviä median rituaaleja tarkastellaan kuviteltujen yhteisöjen luojana, mutta myös toisistaan eriävien todellisuuden käsityksen tuottajana.

Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlien kaltaisissa median välittämässä tapahtumissa yhteisöllisyys tiivistyy. Kotistudioissa kuvitelluissa yhteisöissä tärkeäksi muodostuvat niiden kansallisten mielikuvien vahvistaminen ja juhliminen, jotka yhdessä rakentavat hetkellisesti kuvitellun suomalaisuuden. Median tapa esittää todellisuutta ei ole kuitenkaan neutraali. Kuten heinäkuussa 2014 Ukrainassa maahan syöksyneen lento MH17 ympärille muodostunut epäyhtenäinen mediatodellisuus osoittaa, yhteisöllisyys on mediassa mahdollista vain, jos se on tarkoituksella sellaiseksi rakennettua.

Pohjimmiltaan emme ole suhteessa mediaan niinkään kiinnostuneita sen välittämistä sisällöistä kuin siitä, että saamme tietää mitä ympärillämme on juuri nyt meneillään. Media on meille todellisuutta. Rutiininomaisesti uutisia seuraamalla ja sosiaalisen median palveluita käyttämällä varmistamme, ettemme jää ulos ja unohduksiin sosiaalisesta elämästä.

Asiasanat: median rituaalit, kuviteltu yhteisö, rituaali, digitaalisuus, symbolinen valta, mediatapahtuma, seremonia, kauhumaratoni, mediakatastrofi, kansallisuus, esitys, ahdistus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkielman tavoite	4
1.2 Tutkimusmenetelmä ja rakenne	5
1.3 Tutkielman aineisto	7
1.4 Paikka tutkimusjatkumossa	8
2 KOMMUNIKAATION KULTTUURI	10
2.1 Media-antropologia tutkimuksen alana	13
2.2 Myytti kollektiivisena uskomuksena	14
2.3 Yhteisöllinen elämä ja symbolinen kommunikaatio	15
2.4 Rituaalin määritelmiä	17
2.5 Liminaali yhteisön välitilana	18
3 MEDIA JA JAETTU TODELLISUUS	21
3.1 Yhteenkietoutuva media	22
3.2 Kuvitelluista yhteisöistä median post-messuihin	24
3.3 Symbolinen valta ja median instituutiot	26
3.4 Median rituaalit ja myytti keskuksesta	28
3.4.1 Media ja rakennettu yhteenkuuluvuus	30
4 MEDIATAPAHTUMASTA KAUHUMARATONIIN	32
4.1 Mediatapahtuma seremonian paikkana	32
4.1.1 Mittelöistä silkkaan seremoniaan	35
4.2 Suomi 100 – Linnan juhlat rituaalin keskuksena	35
4.2.1 Kohti Linnan juhlia – "Maailmasta tulee hetkeksi sinivalkoinen"	36
4.2.2 Seremonian keskuksessa	42
4.3 Kauhumaratonit häiriön näyttämöinä	49
4.3.1 Katastrofista terroriin ja sodan näyttämölle	52
4.4 Kauhumaratonina lento MH17	54
4.4.1 Ukrainalaiselta pelloilta konfliktin sydämeen	55
4.4.2 Lento MH17 ja rakentamaton yhteisöllisyys	63
LOPUKSI	65
LÄHTEET	70

1 JOHDANTO

Se, mitä käsitämme todellisuudeksi, on käsitykseni mukaan niiden asioiden, muistojen, kokemusten ja tunteiden kokonaisuus, joiden kautta olemme rakentaneet – tai rajallisesti tulkinneet – subjektiivisen kuvamme meitä ympäröivästä maailmasta. Mielestäni askarruttavaa on, että vaikka elinympäristömme poikkeavat suuresti toisistaan, tuntuu ihmisten välillä vaikuttavan jonkinlainen yhteinen, *kelluva todellisuus*. Tämä todellisuus uskomani mukaan yhdistää meitä ainakin perustavanlaatuisesti taustastamme riippumatta. Uskon, että syynä tälle on kykymme kuvitella ja halumme kertoa tarinoita. Mediassa minua on niin kauan kuin muistan, kiehtonut sen erityinen kyky yhdistää edellä mainitut elementit kuvan ja äänen kautta kollektiivisiksi tarinoiksi ja kuviksi, joiden kautta saamme mahdollisuuden kuvitella maailmoja, jotka saattavat olla kirjaimellisesti valovuosien päässä omastamme. Toisin sanoen, minua kiinnostaa se yhteisissä mielikuvissamme ”kelluva” kuvien ja tarinoiden kokonaisuus, jonka me kaikki tunnistamme median sisällöistä, mutta jota emme osaa sijoittaa fyysiseen aikaan ja paikkaan. Mielissämme elävät julkkikset, tv-sarjat ja elokuvien hahmot ovat kaikki kosketuksemme ulottumattomissa, mutta silti osa todellisuuttamme. Törmätessäni käsitteeseen median rituaaleista, koin löytäneeni vastauksen kysymyksiin yhteisestä, valtiolliset rajat ylittävästä sosiaalisesta todellisuudesta ja siitä, kuinka jonkinlainen yhteinen todellisuus on ylipäättään mahdollinen juuri kaikkialle ulottuvan median rakentamana.

Tutkielmani kannalta olennaisen huomion kuvitellun yhteisön (engl. *imagined community*) ja sosiaalisen maailman suhteesta esitti alun perin politiikantutkija Benedict Anderson teoksessaan *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (1983). Andersonin mukaan kaikki alkukantaista pientä kylää suuremmat yhteisöt – elleivät nekin – ovat pohjimmiltaan kuviteltuja. Yhteisöjä ei tulisikaan erotella sen mukaan, ovatko ne aitoja tai epäaitoja, vaan niiden tapojen ja tyylien mukaan, joiden kautta ne ovat kuviteltuja. (Anderson 1983, 15.) Mediatutkija Johanna Sumiala (2010, 79) huomauttaa teoksessaan *Median rituaalit – johdatus media-antropologiaan*, että vaikka median välittämät yhteisöt rakentuvatkin fyysisen sijainnin sijaan mielikuvissa, ovat ne silti suurimmissa määrin jaettua sosiaalista todellisuutta – siis totta.

Kun esimerkiksi Turun keskustassa 18. elokuuta 2017 tapahtui terroristisessa mielessä tehty isku, jossa marokkolaisen turvapaikanhakijan sattumanvaraisesti valikoituneihin puukoniskuihin menehtyi kaksi ja haavoittui kahdeksan ihmistä, on vaikea väittää, ettei tapahtuman ylimääräisiä television uutislähetystyksiä tai verkon live-seuranta seurannut henkilö kuulunut mielikuvissaan minkäänlaiseen traumaattisten tapahtumien yhteen liittämään yhteisöön. Yhtäältä olisi mieletöntä väittää, että aamuisen paikallislehden lukemisen taustalla olisi kyse yksinomaan halusta uuden informaation vastaanottamiseen (Mörä 2004, 121). Mediateoreetikko James William Careyn (1989, 20) mukaan viestinnän rituaalinäkökulmassa kyse on pikemminkin osallistumisesta toimintaan, jossa tiedon välittämisen sijaan esitetään ja vahvistetaan tiettyä kuvaa todellisuudesta sekä sen sisällä kamppailevista voimista. Myös viestinnän etymologista alkuperää avaava latinankielinen termi *communicare* viittaa "yhteiseen tekemiseen" (Nieminen & Pantti 2009, 105). Mediavälitteisessä todellisuudessa yhteisöä pitävät koossa sen "liimana" toimivat, kuvina ja tarinoina välittyvät kuvitelmat. Teoreettisen mallien tai uskomusten sijaan nämä kuvitelmat ilmenevät juuri arjessa esiintyvinä käytänteinä. (Taylor 2004, 23.) Kuvitelluille yhteisöille on merkityksellistä median välittämä simultaanisuus (engl. *simultaneity*), joka mahdollistaa yksilöille asioiden ja ilmiöiden samanaikaisen kokemisen. Medialla on siis kyky rakentaa todellisuuksia, joissa epäyhtenäiset tapahtumat kytkeytyvät ja tarinallistuvat sen omia periaatteita noudattaen. Tällöin tarkastelun kohteena ei ole kuviteltujen yhteisöjen aitous, vaan ne tavat ja tyylit, joiden kautta yhteisöllisyys median tuottamana muodostuu. (Anderson 1983, 22.)

Tämän tutkielman taustalla vaikuttaa käsitykseni siitä, että medialla on äärimmäisen olennainen asema yhteisen sosiaalisen elämämme välittäjänä. Itse asiassa en usko, että media enää vain yksiselitteisesti välittää sosiaalisia suhteita, vaan yhdyn viestinnän ja rituaalin suhdetta pohtineen Eric Walter Rothenbuhlerin näkemykseen siitä, että sosiaalinen kohtaaminen tapahtuu yhä useammin median itsensä tuottamana (Rothenbuhler 1998, 82–83). Algoritmeja hyödyntävillä mobiiliteknologisilla sovelluksilla on kyky vangita huomiomme tavalla, jota voisi kuvailla mielestäni riippuvaisuudessaan jopa intohimoiseksi tai huumaavaksi – kuten myös haluamme osallistua sosiaalisen median digitaalisten sisältöjen kuluttamiseen ja niiden tuottamiseen. Esimerkiksi ollessani pidempään matkalla Aasiassa verkon ulottumattomissa koin ajoittain ahdistavaksi, etten päässyt käsiksi maailman ja sosiaalisen piirini kuulumisiin – mutta myös sen, etten päässyt kertomaan omia

kuulumisiani. En ole ajatuksissani yksin. Mediasosiologi Nick Couldry esittää tähän tutkielmaan paljon vaikuttaneessa teoksessa *Media rituals: a Critical Approach* (2003, 1) ettei ajatus tavanomaisuuden ylittävästä suhteestamme mediaan ole uusi. Vaikka olemme mobiiliteknologioiden kautta yhdistyneinä verkkoon käytännössä ympärivuorokautisesti, on tästä suhteesta mielestäni vaikea saada otetta. Kyse on moninaisesta ilmiöstä ja käytännöistä, joita pyrin tässä tutkielmassa valottamaan.

Vastauksia tuohon suhteeseen tarjoaa tämän tutkielman avainkäsite, median rituaalit. Median rituaalit (engl. *media rituals*) ovat Nick Couldryn kuvailemina mediaa keskeisesti määrittävien kategorisointien ja niiden rajojen ympärille rakentuvaa toimintaa (Couldry 2003, 2). Näistä tärkein kategorisointi liittyy siihen, mitkä asiat ovat mediassa (ja ovat siksi tärkeitä) ja mitkä eivät ole (Couldry 2003, 47). Median rituaalit ovat käytäntöjä, jotka luovat ja vahvistavat oletustamme siitä, että medialla on pääsy sosiaalisen elämämme keskukseen: paikkaan, joka kykenee esittämään sosiaalista todellisuutta koko kirjossaan. (Couldry 2003, 2.) Huomattavaa on, että kyse on mediavälitteisen keskuksen myytistä (engl. *myth of the mediated centre*), joka aktiivisesti tuotettuna rakennelmana on purettavissa juuri median rituaalien avulla (Couldry 2003, 19.) Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun (1930–2002) esittämänä sosiaalisen maailman ja todellisuuden rakentuminen on selitettävissä todellisuuden esityksiin latautuvalla symbolisella tehokkuudella (Bourdieu 1991, 105.) Mainitessani tuntevani ahdistusta joutuessani eroon median piiristä todensin yhtäältä sen symbolista valtaa, joka Johanna Sumialan (2010, 92) mukaan ilmenee siinä, kuinka luonnollisena koemme median aseman osana sosiaalista elämäämme.

1.1 Tutkielman tavoite

Tunnistan edellä esitetyissä väitteissä ja omassa suhteessani mediaan monia yhtymäkohtia. Tutkielman tavoitteena on tutkia merkitykselliseksi kokemaani mediakulttuurin ilmiötä sekä jäsentää syitä, jotka selventävät median erityislaatuista asemaa osana sosiaalista elämää sekä sen todellisuuden esittämisen (representaatioiden¹) tapoja. Tutkielman tavoitteena on tarkastella median rituaalien ja kuviteltujen yhteisöjen muodostumisen kannalta keskeisiä media-antropologian

¹ Tieteen termipankin määrittelemänä representaatio on ”välikkappale, joka esittää tai väittää toistoja jostain itseään alkuperäisemmästä eli edustaa niitä” (Tieteen termipankki 22.3.2018, kirjallisuudentutkimus: representaatio).

tarjoamia teoreettisia lähestymistapoja sekä soveltaa niitä suhteessa valittuihin tapausesimerkkeihin. Tarkastelen median rituaaleja kuviteltujen yhteisöjen luoja ja ylläpitäjänä, mutta myös eriävien maailmankatsomusten ja todellisuuden käsitysten tuottajana. Tässä aineistona hyödynnän merkitykselliseksi kokemiani median välittämiä tapahtumia, joiden konteksti sijoittuu sekä kotimaiseen että kansainväliseen mediakenttään. Tutkielmassa tarkastelen ja pohdin tapoja, joilla liitymme – tai olemme liittymättä – kuviteltuihin yhteisöihin median rituaalien kautta. Erillisinä tapausesimerkkeinä hyödynnän kahta median välittämää, selvästi toisistaan poikkeavaa tapahtumaa. Seremoniallisena mediatapahtumana (engl. *media event*) tarkastelen Suomi 100 -juhluvuoden Linnan juhlia ja sen ympärille rakentuvia median rituaaleja. Häiriöön perustuvaksi kauhumaratoniksi valikoin Ukrainassa heinäkuussa 2014 tapahtuneen MH17-lentokoneturman. Näistä jälkimmäisen koen erityisen mielenkiintoiseksi, sillä seurasin tapahtumia ulkoministeriön (UM) viestintäpäivystäjänä – joskin tässä tutkielmassa esittämäni huomiot ovat täysin omiani ja täten erillisiä tuolloisesta tehtävästäni.

1.2 Tutkimusmenetelmä ja rakenne

Tutkimusmenetelmäni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimussuuntauksena tutkielma sijoittuu media-antropologian alaisuuteen. Tutkielmassa pyrin ymmärtämään mediaa yhtenä modernia yhteisöllistä elämää sekä jaettua todellisuutta määrittävänä, luovana ja ylläpitävänä ilmiönä. Pyrin myös muodostamaan syventyneen käsityksen median rituaalisesta toiminnasta kuvitellun yhteisöllisyyden tuottajana ja ylläpitäjänä tapausesimerkkejä analysoiden. Samanaikaisesti erittelen mediaan kytkeytyvää rituaalista toimintaa länsimaalaisesta näkökulmasta tunnettuihin mediavälitteisiin tapahtumiin ja esimerkkeihin pohjautuen. Hyödynnän myös muita subjektiivisia havaintojani suhteuttaessani teorian sisältöjä modernin mediakulttuurin ilmiöihin ja käytäntöihin. Tutkielma on rakenteeltaan hyvin teoriapainotteinen, sillä olen kiinnostunut käsittelemäni teoriaperinteen teemoista ja laajemmista kysymyksenasetteluista. Tällä tavoin pyrin luomaan kokonaisvaltaisen lähestymistavan tutkielmani aiheeseen sekä vastaamaan näin täyttävästi edellä esittämiini tavoitteisiin. Haluan myös huomauttaa, ettei luvun 4. alla tarkasteltujen tapausesimerkkien tarkoitus ole toimia kaiken edellä esitetyn teorian vertauskohteena, vaan yksittäisinä, kuviteltujen yhteisöjen muodostumisen kannalta hedelmällisinä median välittäminä tapahtumina.

Tutkielman toisessa luvussa käsittelen media-antropologiaa tutkimussuuntauksena ja tarkastelen sen keskeistä käsitteistöä ja teoriaa. Pohjustuksena tulevalle käsittelen viestinnän yhteisyysnäkökulmaa James W. Carey (1989) ja John Dewey (1927) teorioihin viitaten. Käsittelen myyttiä yhteisön kollektiivisena uskomuksena ja esittelen yhteisöllisen elämän ja symbolisen kommunikaation perusteita Émile Durkheimin (1858–1917) klassisiin, *Uskontoelämän alkeismuodot* -teoksessa (1980 / julkaistu alun perin 1912) esitettyihin teoretisointeihin perustaen. Määrittelen myös rituaalin yhteisöä yhdistävänä ja määrittävänä toimintana sekä avaan liminaalitalan² (engl. *liminality*) käsitettä suhteessa tutkimuksenalanaan. Luvun lopussa muodostan tiiviin yhteenvedon käsittelemäni teorian ja mediakulttuurin suhteesta, pohjustaen samalla tutkielman tulevia teemoja.

Tutkielman kolmannessa luvussa syvennyn tarkemmin median, todellisuuden esitysten ja rituaalien tematiikkaan. Median ja viestinnän digitalisaation jälkeen avaan esimerkein kuviteltujen yhteisöjen ja median suhdetta. Symbolisen vallan teemaa käsitellessäni esitän median ja mobiiliteknologioiden toimivan meille väylänä paitsi sosiaalisen maailman, myös oman merkityksellisyytemme määrittelemiseen. Symbolisten resurssien epäsuhtaisesta jakaantumisesta nyky-yhteiskunnassa siirryn median rituaalien ja yhteisön keskuksen myytin keskinäiseen suhteen tarkasteluun. Lisäksi nostan esiin lähtökohdan median luomasta yhteisöllisyydestä uusdurkheimilaisessa (engl. *Neo-Durkheimian*) ja postdurkheimilaisessa (engl. *Post-Durkheimian*) perinteessä – perustellen samalla miksi asetun itse jälkimmäisen kannalle. Neljännessä luvussa tutkielma etenee seremoniallisten mediatapahtumien (engl. *media event*) määrittelyyn Dayanin ja Katzin (1992) jalanjäljissä. Käsiteltyäni Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlat mediavälitteisen kansallisen seremonian keskuksena, nostan esille kauhumaratonin (engl. *disaster marathons*) käsitteen Katzin ja Liebesin (2007) määrittelemänä. Tässä tapausesimerkkinäni on Ukrainassa heinäkuussa 2014 maahan ammuttu Malaysia Airlinesin lento 17. Käsittelen näin kuviteltuja yhteisöjä ja median rituaaleja kahden toisistaan lähtökohtaisesti poikkeavan median välittämän tapahtuman kautta. Tutkielma jakautuu siis teorian esittelyyn ympärille tunnistamaamme mediakulttuuriin peilautuen sekä tarkasteluun median rituaalien merkityksestä kollektiivisesti kuvitellun yhteisöllisyyden

² Käsittelen liminaalin käsitettä luvussa 2.5. Yhteisön siirtymäriitin välivaihetta merkitsevän termin otti alun perin käyttöön antropologi Victor Turner (1920–1983) teoksessaan *The Ritual Process* (1969 / 2008).

rakennusaineena. Samalla pohdin median roolia ja sen rituaalisia ulottuvuuksia negatiivisten tuntemusten, kuten ahdistuksen ja ulos jäämisen paineen näkökulmasta tilanteissa, joissa joudumme eroon sen piiristä.

1.3 Tutkielman aineisto

Tutkielmassa käytetyt esimerkit koostuvat median ilmiöistä, jotka koen yhteiskunnallisesti merkityksellisiksi tämänhetkisessä modernissa ja digitaalisessa mediakulttuurissamme. Perinteisten viestintävälineiden, kuten television, radion ja painetun printtimedian ohella käsitän medialla ja laajemmalla sosiaalisen maailman medioitumisella³ (engl. *mediation*) verkkoviestinnän ja digitaalisen viestinnän muodot sekä niiden vuorovaikutteisena ja reaaliaikaisena välittyvät sisällöt. Pääasiallisina tapausesimerkkeinä hyödynnän kahta mediavälitteistä tapahtumaa:

1. Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlat (vuoden 2017 Linnan juhlat)

Linnan juhlat – tai virallisesti Itsenäisyyspäivän juhlavastaanotto – järjestetään tasavallan presidentin toimesta vuosittain Suomen itsenäisyyspäivänä 6. joulukuuta. Juhlaan kutsutaan yhteiskunnan eri alojen edustajia ja muita ansioituneita henkilöitä. Juhlapaikkana toimii Presidentinlinna Helsingissä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Perinne alkoi vuonna 1919 ja muuttui iltajuhlaksi vuonna 1922. Suora televisiolähetys lähetettiin juhlavastaanotolta koteihin ensi kerran vuonna 1967. Tämän jälkeen Linnan juhlat ovat ottaneet paikkansa vuodesta toiseen Suomen katsotuimpana tv-ohjelmana⁴. 100-vuotisen itsenäisyyden juhlavuotena 2017 Linnan juhlat keräsivät kaikkien aikojen ennätysyleisön. Itsenäisyyspäivän juhlavastaanottoa Helsingin Presidentinlinnasta seurasi Ylen mukaan⁵ keskimäärin 2,66 miljoonaa katsojaa ja katsotuimpana hetkenään se kokosi yhteen jopa 2,88 miljoonaa katsojaa. Kaikkiaan itsenäisyyspäivän juhlalähetyksiä seurasi televisiosta puolestaan 3,6 miljoonaa suomalaista. Tässä tutkielmassa viitataan tapahtumaan ”Linnan juhlina”.

2. Malaysia Airlinesin lento 17

³ ks. esim. Couldry 2003, 2.

⁴”Vuoden katsotuin tv-ohjelma uudistuu”. Yle 10.8.2017. Toimittaja Mika Ojamies.

⁵”Ennätysyleisö seurasi satavuotiaan itsenäisen Suomen juhlintaa – Linnan juhlat keräsi television ääreen 2,66 miljoonaa katsojaa”. Yle 7.12.2017. Toimittaja Laura Karvinen.

Amsterdamista Kuala Lumpuriin matkalla ollut Malaysia Airlinesin lento 17 (MH17/MAS17) ammuttiin alas 17.7.2014 Itä-Ukrainassa Donetskin alueella. Matkustajakone syöksyi maahan koneen vieressä räjähtäneen Buk-ohjuksen voimasta. Turmassa kuolivat kaikki koneen 283 matkustajaa ja 15 miehistön jäsentä. Turmaa seurannut mediakeskustelu oli osa idän ja lännen informaatio sotaa. Kansainvälisen tutkijaryhmän mukaan koneen pudotti Venäjältä tuotu Buk-ilmatorjuntaohjus. Kiistely syyllisestä jatkuu yhä, sillä Venäjä on kiistänyt osuutensa MH17:n maahansyöksyyn. Venäjä on syyttänyt tapahtumista Ukrainan hallitusta. Huomattavaa on, että alueella oli putoamisen aikaan käynnissä Itä-Ukrainan sota⁶. Aseellisen yhteenoton osapuolina olivat Ukrainan hallitus ja Venäjän tukemat separatistit. Kansainvälisen onnettomuustutkintalautakunnan raportti turmasta julkaistiin lokakuussa 2015⁷.

1.4 Paikka tutkimusjatkumossa

Median rituaalien tutkimus perustuu pitkälti James W. Careyn viestinnän rituaalinäkökulmaan teoksessa *Communication as Culture: Essays on Media and Society* (1989). Rituaalia erityisenä viestinnän muotona on sittemmin tutkinut muun muassa Eric Walter Rothenbuhler kirjassaan *Ritual Communication: From Everyday Conversation to Mediated Ceremony* (1998). Aiheen merkittäviin tutkijoihin lukeutuu myös Nick Couldry, joka teoksessaan *Media Rituals: A Critical Approach* (2003) analysoi median rituaalien rakentumista yhteiskunnassa erityisesti epäsuhtaisesti jakautuvan vallan näkökulmasta. Median rituaalien tematiikkaa ja yhteisöllisyyttä mediatapahtuman näkökulmasta ovat puolestaan pohtineet Daniel Dayan ja Elihu Katz erityisesti television perspektiivistä. Vuonna 1992 ilmestyneen *Media Events: the Live Broadcasting of History* -teoksen innostamana Katz vei valokeilan median kauhumaratoneihin yhteistyössä Tamar Liebesin kanssa. Esseessään *No More Peace! How Disaster, Terror and War Have Upstaged Media Events* (2007) Katzin ja Liebesin huomio vaihtui mediatapahtuman seremonian yhteisöllisyydestä median kauhumaratoniin ja yhteisön sisäiseen häiriöön.

⁶ “Conflict in Ukraine enters its fourth year with no end in sight”. YK-raportti 13.7.2017.

⁷ “Dutch Safety Board: Buk surface-to-air missile system caused MH17 crash”. Dutch Safety Board 13.10.2015.

Suomessa median rituaaleja on pohtinut mittavasti Helsingin yliopiston professori Johanna Sumiala. Kirjassaan *Median rituaalit – johdatus media-antropologiaan* (2010) Sumiala johdattaa lukijan tutkimussuuntausta ympäröivään teoreettiseen perinteeseen ja asettaa median rituaalit osaksi kotimaisen mediakulttuurin kenttää. Michael Jacksonin ihmisiä globaalisti yhdistävän (media)kuoleman ohella Sumiala (2010) pohtii median rituaaleja mielenkiintoisesti vastaanoton, lähettämisen ja mediaesitysten sekä median kuoleman esittämisen rituaalien kautta. Keskustelunavauksena toimivan teoksen ohella Sumiala on tarkastellut medioitumista, rituaaleja ja niiden ympärille rakentuvia mediakuvastoja lukuisissa kotimaisissa⁸ ja kansainvälisissä⁹ julkaisuissa.

Huomionarvoista tutkielman kannalta on sen näkökulmallinen tuoreus. Useimmat teemaa käsittelevistä teoksista ovat ilmestyneet aikana, jolloin digitaalisuudesta ei voitu vielä puhua nykyisissä mittasuhteissa. Tosin esimerkiksi Sumiala ja Lilly Korpiola ovat tutkineet mediatapahtuman rakentumista mobiiliviestintäteknologioiden verkostoissa artikkelissaan *Tahrir 2011: Contested Dynamics of a Media Event* (2016, 32). Tutkielmani tarjoaa rajaamassaan aihepiirissä tarkasti rakennetun lähestymistavan sitä määrittelevään teoriaperinteeseen. Tutkielma pyrkii esittämään suhteessa median rituaaleihin ja kuviteltuihin yhteisöihin tuoreen, sen hetkisen digitaalisen mediamaailman ja reaaliaikaisia sisältöjä tarjoavien viestintävälineiden realiteetit huomioivan näkökulman. Se pyrkii siis yhdistämään aikaisempaa tutkimusperinnettä ja teoriaa luodakseen esimerkkien avulla tuoreita lähestymistapoja rajattuun mediakulttuurin ilmiöön. Vaikka tutkielma sivuaa laajoja mediakulttuurisia rakenteita vain marginaalisesti, kykenee se esittämään joitain vastauksia siihen, miten ja miksi me olemme niin kovasti kiinnittyneet median välittämänä toisiimme tällä päättymättömän yhteyden aikakaudella.

⁸ esim. Sumiala, Johanna & Tikka Minttu (2009): “Netti edellä” kuolemaan – koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä’, *Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti* 32(2), 5–18.

⁹ esim. Sumiala, Johanna (2015): Mediatized Rituals and the Performance of Conflict: The death of a Princess and a Prime Minister, in *The Dynamics of Mediatized Conflict*. Mikkel Eskjær, Stig Hjarvard & Mette Mortensen (toim.) Peter Lang: New York, 111-128.

2 KOMMUNIKAATION KULTTUURI

Filosofi John Dewey (1859–1952) asettaa viestinnän oleelliseksi osaksi demokraattisen yhteiskunnan toimintaa, sen prosesseja ja kykyä muutokseen. Viestinnän avulla suuren yhteiskunnan (*the great society*) oli mahdollista muuttua suureksi yhteisöksi (*the great community*). Avainasemassa on viestintä: yhteisö pysyy pimennossa, jollei ihmisillä ole mahdollisuutta osallistua aktiiviseen kanssakäyntiin ja huolenaiheidensa esittämiseen. (Dewey 1927, 142.) Dewey esitti, että yhteiskunta ei ole olemassa ainoastaan tiedon siirron ja viestinnän välittämänä, vaan yhtä hyvin sen voidaan sanoa olevan olemassa juuri tiedon siirrosta ja viestinnästä. (Carey 1989, 13–14.) Deweyn näkemykset sijoittuvat viestintähistoriallisesti mediamaailman- ja teknologioiden suuria mullistuksia edeltäneeseen aikaan. (ks. Kunelius 2003, 53). Käsitellessäni luvussa 4.2 Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlia esitän, että saatamme teknologian mahdollistamana olla tiettyinä ajankohtina lähempänä tuota suurta yhteisöä, kuin kenties koskaan aiemmin – ainakin kansallisessa mielessä¹⁰. Samalla uskon, että Deweyn tapa asettaa aktiiviseen kommunikaatioon kykenevä yhteisö viestinnän päämääräksi on ongelmallinen. Viestintä on toki osa demokraattista prosessia, mutta häiriötilanteessa – kuten luvun 4.4 lennon MH17 kauhumaratonin tapauksessa – useat samanaikaiset äänet pyrkivät määrittelemään todellisuutta, eikä pelkkää kykyä aktiiviseen viestimiseen ja kanssakäyntiin voi siis olettaa takeeksi demokratian toteutumisesta.

1900-luvun lopulla viestintäjärjestelmissä tehtiin suuri harppaus vähintään kahdella tavalla. Näiden harppausten seurauksena viestintä ymmärrettiin verkostoitumisen ja digitalisoitumisen käsittein digitaalisena kulttuurina. Lyhyesti ilmaistuna verkostoitumisella viitataan ihmisten välisiin uusiin vuorovaikutuksen keinoihin ja digitalisoitumisella viestinnän sisältöjen sulautumiseen yhdeksi binaarisessa muodossa tallennettavaksi numerosarjaksi. (Kunelius 2003, 49–53) Digitaalisella aikakaudella sekä toimijoiden roolit, että medioiden rajat ovat muuttuneet. Aikaisemmin median välittämistä sisällöistä vastasivat alan ammattilaiset. 1900-luvun lopun ja 2000-luvun alun mediateknologiassa tapahtuneet murrokset sekä internetin ja mobiiliteknologian kehitys ovat kuitenkin tuoneet uusia näkökulmia ja haasteita mediayhteisöjen- ja roolien käsittämiseen. (Sumiala 2010, 77.) Mikäli kuka

¹⁰ Linnan juhlia kansalaisuskonnollisen mediarituaalin näkökulmasta on puolestaan tarkastellut aiemmin Jere Kyyrö (2015).

tahansa sopivat laitteet ja verkkoyhteyden omaava henkilö voi tuottaa digitaalisia sisältöjä verkon palveluihin, on mielestäni ainakin viihdemielessä turhaa eritellä sisällöntuottajia erillisiin kuvaajiin tai toimittajiin – esimerkiksi suositussa sosiaalisen median kuvapalvelu Instagramissa kyse on tittelin sijaan pikemminkin siitä, kenellä on vaaditut resurssit (tuotetut sisällöt, engl. *contents*) ja valta (tavoitettavat seuraajat, engl. *followers*) vaikuttaa.

Nick Couldry (2003, 19) mukaan median käytön ja sen sisältöjen tuottamisen – sekä lopulta koko todellisuuden määrittelyn – resurssit ovat jakautuneet yhteiskunnassa äärimmäisen epätasaisesti. Tärkeäksi tämän tekee se, että todellista valtaa on valta määrittellä, jakaa ja esittää todellisuuden määrittäviä resursseja (Carey 1989, 87). Todellisuus puolestaan välittyy meille tunnistamissamme malleissa (engl. *pattern*), jotka hyväksymällä (ja joiden kautta elämällä) hyväksymme medialle keskittyneen vallan määrittellä todellisuutta. Konseptina median rituaaleissa on kyse juuri näiden toimintamallien purkamisesta. (Couldry 2003, 19–20.) On tärkeää tiedostaa, ettei todellisuuden määrittelyn taustalla vaikuttava symbolinen valta ole luonnollista, vaan rakennettua (Couldry 2003, 38). Tämän epätasaisesti jakautuneen vallan tarkastelu mediayhteiskunnassa on mielestäni tärkeää jo siitä syystä, että mahdollisuutemme omaksua ”uutta” todellisuutta ovat useimmiten rajattuina niihin valintoihin, joissa esimerkiksi luvun 4.4.1 kaltaisia traagisia uutistapahtumia mediassa esitetään.

Median kyvyssä vaikuttaa sosiaaliseen elämäämme on jotain outoa, jopa hämmentävää. Couldry avaa tätä esimerkillä Ison-Britannian entisen pääministeri *Ramsay McDonaldir* (1866–1937) lausahduksella ensimmäisen kotikäyttöisen television rakentaneelle *John Bairdille* (1888–1946). McDonald oli kiittänyt Bairdia ”*ihanasta ihmeestä*”, joka oli tuonut huoneeseen jotain, ”*joka ei koskaan antaisi hänen unohtaa miten outo – ja samalla miten tuntematon – maailma oli.*” (Couldry 2003, 1.) Uskon, että tänä päivänä median läsnäolo on meille niin arkinen, että meidän on välillä vaikea ymmärtää, miten suuri vaikutus esimerkiksi aina mukanaamme kulkevalla älypuhelimella on todellisuutemme ja maailmankuvamme muovautumiseen. Ymmärtääksemme mediaa, meidän on ymmärrettävä, että vaikka jokin on meille tuttua, ei se tarkoita, että tietäisimme siitä paljoakaan – tämän vuoksi media ja sen välittämät todellisuuden esitykset on tehtävä ensin tuntemattomaksi (Couldry 2003, 1). Kun medialta riisutaan sen oletettu itseisarvo sosiaalisen

todellisuuden rakennusaineena, on ilmiötä ja sen rakenteita mahdollista tarkastella uudessa valossa (Couldry 2003, 40).

Analysoituamme median sisällöt ja niiden taustalla vaikuttavat yhteydet mediateollisuuteen, jää jäljelle kaikista vaikein. Se, miksi medialla on niin suuri vaikutus elämämme ja sosiaalisen todellisuutemme järjestäytymiseen? (Couldry 2003, 1.) Mielenkiintoista onkin, miten voimme selittää ne kerrat, kun silmiemme on heti avauduttuaan totuttauduttava älypuhelimien ruudun siniseen valoon – tai kun emme millään malta olla avaamatta mielisovelluksiamme vielä kerran ennen nukkumaanmenoa? Kerrat, kun pelkäämme, että puhelimen hukattuamme jäämme paitsi jostakin pakollisesta ja tärkeästä. Onko siis mahdollista, että on olemassa tiettyjä ajankohtia, kuten mökillä vietettyjä kesälomaviikonloppuja, jolloin meillä on sosiaalisesti ikään kuin ääneen lausumaton lupa olla hetki irti verkosta tuntematta siitä syyllisyyttä tai paitsi jäämisen pelkoa? Couldry (2003, 1) kysyykin, miten voisimme perustella tapaukset, jolloin huomiomme mediaan ja sen sisältöihin on tuntunut huolettoman sijaan jopa välttämättömältä? Uskon, että koemme ensinnäkin painetta jäädä paitsi siitä, mitä sosiaalisissa piireissä on parhaillaan meneillään: haluamme olla merkityksellisiä ja osa maailmaa. Toisaalta mobiiliteknologiaa hyödyntävät sovellukset palvelevat kaupallisia intressejä, jolloin niiden mielihyvää korostavat käyttökokemukset yhdistettynä luontaiseen sosiaaliseen uteliaisuuteemme ja sivuun jäämisen pelkoomme, aiheuttavat suurella todennäköisyydellä jonkinasteista riippuvaisuutta. Vai voiko olla, että yhteiskuntamme on ajautunut Jonathan Craryn (ks. 2013) esittämään jälkikapitalistiseen tilaan, jonka ympärivuorokautisesti toimiva markkinatalouden koneisto vaatii meiltä kaiken mahdollisen huomion?

Jotta voisimme ymmärtää suhdettamme mediaan, on meidän Couldryn (2003, 1) mukaan tarkasteltava laajemmin tapoja, joiden kautta sosiaalinen maailma on medioitunut valtasuhteiden läpäisemän mediajärjestelmän läpi. Kyetäksemme valottamaan tätä prosessia, meidän on käsiteltävä sitä median rituaalien kautta ja pohdittava, miten toimintamme ja uskomuksemme kytkeytyvät tuohon prosessiin (Couldry 2003, 2). Median rituaalien käsite tarjoaa huomionarvoisen näkökulman edellä mainittujen aiheiden tarkasteluun ja niiden syvempään mediatutkimukselliseen analyysiin. Pohjustuksena median rituaaleille ja niiden tarkastelulle nykyisessä, väittämäni mukaisessa, äärimmäisen mediavälitteisessä maailmassa, on syytä tarkastella media-antropologian tarjoamaa lähestymistapaa aiheeseen. Käsittelen

seuraavaksi media-antropologisen tutkimussuuntauksen ohella tutkielman kannalta olennaiset myytin, symbolisen kommunikaation, rituaalin ja liminaalin käsitteet.

2.1 Media-antropologia tutkimuksen alana

Media-antropologia on verrattain nuori ja laaja-alainen poikkitieteellinen tutkimuksenala. Selkeästi rajautuvan tutkimusalan sijaan se sijoittuu pikemminkin mediatutkimuksen ja antropologian välillä vaikuttavaksi lähestymistavaksi (Sumiala 2010, 12). Media-antropologia tarkastelee tapoja, joiden kautta kulttuuri muovautuu mediassa ja sen välittämänä myyttisten, symbolisten ja rituaalisten käytäntöjen kautta (Coman & Rothenbuhler 2005, 1). Median itsensä lisäksi se on kiinnostunut niistä sosiaalisista ja kulttuurisista tavoista, joilla ihmiset käyttävät ja merkityksellistävät mediaa (Askew 2008, 3). Tutkimuksenalana media-antropologia analysoi mediaa yhteisön jakamana symbolisena järjestelmänä, jossa meitä ympäröivä sosiaalinen todellisuus rakentuu ja muokkaantuu. Tässä asetelmassa merkitykselliseksi nousevat kysymyksenasettelut median merkityksestä, roolista ja asemasta modernin yhteiskunnan symbolisen järjestyksen tuottajana ja ylläpitäjänä. Yhtäältä kiintoisaa on kysyä, mikä on yksilön rooli symbolisen määrittymisen prosesseissa (Sumiala 2010, 13–14.)

Media-antropologian näkökulmasta media ilmenee ensisijaisesti kuvitellun todellisuuden / maailman rakentumisen paikkana. Tällöin media-antropologisen lähestymistavan kannalta on oleellista kysyä sitä, millä tavoin media nykyään liittää meidät yhteen – tai vastavuoroisesti erottaa meidät toisistamme? Kuvitelluissa yhteisöissä voimme kokea yhdessä asioita ja tunteita: näin yhteenkuuluvuus tiivistyy tunnistamiemme mediavälitteisten tapahtumien, symbolien, kuvien, myyttien ja tarinoiden ympärille. Näitä analysoimalla media-antropologia tutkii median tapoja tuottaa ja muokata kuviteltua todellisuutta. (Sumiala 2010, 14.) Tarkastelen median välittämien tapahtumien luomaa yhteenkuuluvuutta luvussa 4.2. Haluan silti alleviivata tutkielman taustalla vaikuttavaa olettamustani siitä, että yllä kuvailut kuvittelemamme (ja siis elämämme) yhteisöt ja niiden yhteinen todellisuus eivät ole yksittäisen mediatuotteen tai tapahtuman tulos, vaan se kelluvana hahmottuva kokonaisuus, joka on muovautunut välillemme median välittämän – tai ainakin väittämän – maailman tulkitsemisesta.

2.2 Myytti kollektiivisena uskomuksena

Kenties selviten myytin ja yhteisöllisen ajattelun suhteen on kiteyttänyt ranskalainen antropologi ja strukturalisti Claude Lévi-Strauss sanoessaan myytin puhuvan ihmisessä ihmisen sitä tietämättä (Lévi-Strauss 1978, 3). Toisin sanoen, myytit toimivat niin syvällä kulttuurisessa alitajunnassamme, että meidän on mahdotonta irrottaa niitä sen rakenteista. Meille läheinen esimerkki tästä on myytti suomalaisuudesta. Vaikka emme osaa sijoittaa ”suomalaisuuden myyttiä” yksittäiseen ilmiöön tai tapahtumaan, vaikuttaa tuo käsityksemme merkittävästi tapoihimme esittää suomalaisuutta, kuten tulen luvussa 4.2.2 TV1:n Suomi 100 -juhlahäetyksen tarkastelun yhteydessä osoittamaan.

Yhdysvaltalaisen uskontotieteilijä ja myyttitutkija John Francis Bierlein esittää, että myytin funktio on toimia yhteiskunnan koossapitävänä ”liimana”. Myytit ovat sosiaalisten instituutioiden ja yhteisön koossapitävä voima, joiden varaan elämä ja kulttuuri rakentuvat. Myyttien liimaisuus ulottuu Bierleinin mukaan aina yhteisöjen, heimojen ja kansakuntien identiteetin perustaan saakka. Ajallisessa suhteessa ne kertovat tapahtumista, jotka tapahtuivat ennen kirjoitettua historiaa ja tapahtumista, jotka kohtaavat meitä tulevaisuudessa. Tapahtumien keskiössä vaikuttaessaan myyteillä on voima yhdistää mennyt, nykyinen ja tuleva aistein ymmärrettäväksi järjestelmäksi. (Bierlein 1994, 5–6.) Myyttiä voidaan lähestyä sosiaalisten instituutioiden legitimoijana, sen merkitysten heijastajana sekä kulttuurin ja yhteiskunnan rakenteen peilinä: yhteisössä myytti ilmenee myös symbolisen ilmaisun muotoina sekä käyttäytymisen mallina (Honko 1972, 106). Mediyhteiskunnassa tämä merkitsee erilaisia mediaan kytkeytyviä rituaaleja, jotka vahvistavat yhteiskunnallisten instituutioidemme valtaa ja sen hetkistä rakennetta, kuten tulen luvussa 4.2 esittämään tarkastellessani vuoden 2017 Linnan juhlia Dayanin ja Katzin (1992) määrittelemän mediatapahtuman valossa.

Yhteisöissä myyttijärjestelmä on merkityksellinen vain yhteisesti jaetun kokemuksen mahdollistamana (Falco 2010, 2). Terminologisesti ajatellen myytti esiintyy jokapäiväisessä puheessa usein kielteisessä asiayhteydessä, esittäen tiedon epäluotettavinta astetta. (Bierlein 1994, 4–5). Median diskursseissa onkin usein tapana todistaa myyttejä tieteen avulla oikeiksi tai vääriksi. Esimerkiksi Kodin kuvalehti käsitteli 13.2.2018 julkaistussa artikkelissaan ”5 myyttiä ystävydestä, jotka

tiede todistaa oikeiksi” tosiksi erilaisia ystävyteen kansanomaisesti liitettäviä ominaisuuksia. Helsingin Sanomien 23.3.2018 julkaisemassa tietokirjailija Pauli Jokisen kolumnissa ”Suomalaiset eivät ole sitkeää ja urheaa ainesta, ja sisukin on vain myytti” pyrittiin puolestaan perustelemaan vääriksi suomalaisuuteen satojen vuosien ajan liitettyjä myyttejä, jollaiseksi nostettiin asetelma pienestä Suomesta suuren Venäjän kyljessä kamppailevana raamatun Daavidina.

2.3 Yhteisöllinen elämä ja symbolinen kommunikaatio

Alkujaan rituaalin käsite ja sen tutkiminen on ollut erityisen vahvaa ranskalaisen antropologis-sosiologisen perinteen parissa. Ymmärrys mediasta, rituaalista, yhteisöllisyydestä ja yhteiskunnan laajemmasta sosiaalisesta järjestäytymisestä on paljon velkaa ranskalaiselle perinteelle, ja erityisesti sosiologian klassiselle teoreetikolle ja uranuurtajalle, Émile Durkheimille (ks. Sumiala 2010, 47.) Durkheimin uskontososiologia ja etenkin hänen teoksena, *Uskontoelämän alkeismuodot* (ransk. *Les Formes élémentaires de la vie religieuse: la système totemique en Australie*, 1912 / 1980) on välttämätön teoreettinen kulmakivi puhuttaessa sellaisesta rituaalien tarkastelusta, jonka kohteina ovat sosiaaliseen järjestäytymiseen liittyvät kysymykset (Couldry 2003, 5).

Durkheim viittasi yhteisön ja sosiaalisen elämän järjestäytymiseen vakavan elämän (ransk. *La Vie Sérieuse*, engl. *The Serious Life*) käsitteellä. Myös rituaali on osa Durkheimin määrittelemää vakavaa elämää, joka esittää positiivista kahtiajakoa yhteiskunnan toiminnan ja jatkumisen kannalta tärkeän ulottuvuuden ja huolettoman, ei-vakavan toiminnan välillä. (Rothenbuhler 1998, 12–13.) Yhteiskunnan vakavan elämän tärkeimpänä – joskaan ei ainoana – ilmentymänä on uskonto (Couldry 2003, 5–6). Uskonto ei siis durkheimilaisittain edusta kosmista järjestystä, vaan tapoja, joilla sosiaaliset toimijat kuvittelevat sitoutuvansa yhteisöön sen jäseninä. Uskonto tarjoaa yksinkertaisimmassa muodossaan, uskontoelämän alkeismuotona, mallin jonka mukaan symboliset prosessit toimivat yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Tämä malli ulottuu yhteiskunnan ilmiönä myös uskonnon kategorian ulkopuolelle muiden elämänalojen piiriin. (Couldry 2003, 6).

Kaikki tunnetut uskonnolliset järjestelmät sisältävät Durkheimin mukaan yhteisen piirteen. Ne luokittelevat ihmisten käsitykset maailmasta kahteen luokkaan: pyhään

ja profaaniin. Pyhän piiriin lukeutuvat yhteisön jäsenten rituaaliset kokoontumiset symbolisesti tärkeiden esineiden, kuten alkuperäiskulttuurien *toteemien* äärelle. (Couldry 2003, 6.) Yhteisön kokoontuessa yhteisöllisyyden tunne vahvistuu ja materialisoituu toteemiin. Toteemia palvomalla yhteisö siis palvoo itseään ja varmistaa jatkuvuutensa. Maallisen, profaanin piiriin lukeutuu puolestaan kaikki ”arkinen” ja ”tavallinen”, mikä suljetaan yhteisössä pyhän ulkopuolelle. Käsitteinä nämä ovat vastakkaisia ja niiden välillä vallitsee ylittämisen kielto. Silti toista ei voi olla ilman toista. (Sumiala 2010, 48–49.) Näin jako pyhään ja maallisen muodostaa sosiaalisen elämän järjestäytymisen kannalta kaikista tärkeimmän kategorisoinnin. (Couldry 2003, 6.)

Durkheimin teoriat herättävät kysymyksiä yhteiskunnan koossa pysymisestä ja siitä, millaiset tekijät muodostavat kokemuksen siihen kuulumisesta. Ja tarkemmin, onko olemassa tiettyjä keskeisiä kategorioita, joiden kautta meille on tyypillistä tarkastella modernia sosiaalista maailmaa? (Couldry 2003, 6.) Relevanssi median rituaalien tutkimuksen kannalta suhteessa Durkheimin teorioihin piilee symbolisen kommunikaation (engl. *symbolic communication*) käsitteessä: se auttaa ymmärtämään tapoja, joiden kautta yhteiskunta tuottaa käsitystä yhteisesti jaetusta todellisuudesta sekä pyhäksi luokitellusta symbolisesta ytimeään kategoristen erotteluiden ja rituaalisten käytäntöjen avulla (Sumiala 2010, 49). Symbolisen kommunikaation toimintaa voidaan selittää siten, että yhteisöissä on ensinnäkin tiettyjä avainajankohtia, jolloin sen jäsenet kokevat erityisen selkeästi olevansa osa jaettua sosiaalista maailmaa. Näinä erityisinä hetkinä yhteisön jäsenten huomio kiinnittyy sille erityisiin objekteihin, joiden ero muista (maallisista) objekteista korostuu. Olennaisinta on, että näissä erityisissä, yhteisön jakamissa hetkissä sosiaalinen maailma jakaantuu kahteen kategoriaan: pyhään (siis yhteisölle arvokkaaseen) sekä maalliseen (ulkopuoliseen, pyhältä suojeltavaan). (Couldry 2003, 6; Sumiala 2010, 49–50.)

Nykypäivän toteemia meille edustaa media eri narratiivien ja kulutusmallien kautta. Median toiminnan kannalta symbolista kommunikaatiota voidaan tarkastella suurien mediatapahtumien ja jokapäiväisen median käytön näkökulmasta. (Couldry 2003, 7.) Tunnistan elämästäni ja tavastani olla osa yhteiskuntaa useita ajankohtia, jolloin tunnen itseni erityisen selkeästi osaksi median välittämää sosiaalista maailmaa. Vuosittaisista rituaaleista näistä selkeäpiirteisoin on luvussa 4.2 avaamani Linnan

juhlat, mutta päivittäisellä tasolla yhtä lailla merkityksellisiä ovat iltaisin suorana seuraamani Ylen tai MTV:n uutislähetykset, aamutuimaan kuuntelemani Radio Helsingin aamut -ohjelma sekä sosiaalisen median palveluiden käyttäminen bussissa matkatessani. Näissä kaikissa huomioni kiinnittyy mediassa tunnistamiini asioihin / symboleihin, jotka siten vahvistavat asemaansa mediassa esitettynä ja siksi minulle – ja meille – sosiaalisesti merkityksellisinä osina yhteistä todellisuutta. Toisin sanoen, miellän median esittämät objektit ja asiat, kuten uutisten tapahtumat, median henkilöt sekä sosiaalisen median kampanjat ja keskustelut yhteisölleni olennaisemmiksi ja merkityksellisemmiksi kuin asiat, jotka jäävät sen esittämien asioiden ulkopuolelle.

2.4 Rituaalin määritelmiä

Elämää sosiaalisessa yhteisössä määrittävät syntymän, häiden ja hautajaisten kaltaiset tapahtumat. Institutionaalisessa yhteiskunnassa eläminen merkitsee yhteisesti jaettuihin tapahtumiin osallistumista, niiden kautta ja -läpi kulkemista ja jälleen uuden aloittamista. Osa tapahtumista ja käytänteistä ovat yhteisön jäsenten kannalta sitovampia, ja toiset taas luonteeltaan vapaaehtoisempia. Nämä tapahtumat voivat olla riittejä, seremonioita, kokoontumisia ja juhlia. Ne kaikki ovat kuitenkin rituaaleja ja rituaalit ovat jokaisen yhteiskunnan sosiaalisen elämän tunnusmerkkejä. (Rothenbuhler 1998, 3–4.) Yleisen käsityksen mukaan rituaali ilmenee yhteisössä ajatuksen sijaan toimintana (Rothenbuhler 1998, 7), ja se edellyttää määritelmällisesti aina toistoa (Sumiala 2010, 97). Toimiakseen ja ollakseen tarkoituksellinen, on rituaalin sisällön oltava osallistujille selvä ja hyväksytty (Bourdieu 1991, 115).

Antropologi Roy Rappaportin (1968, 2–3) mukaan rajallinen kykymme kontrolloida ympäristön tapahtumia aiheuttaa avuttomuuden tunnetta, jota vaimennamme yhteisesti koettuihin rituaaleihin osallistumalla – rituaalit ovat siis todeksi tehtyä myyttiä ja sen symbolinen ilmaisumuoto. Rappaport (1999, 24) rajaa rituaalin enemmän tai vähemmän muuttumattomiksi muodollisen toiminnan ja ilmaisun jaksoiksi, joita rituaaliin osallistujat eivät täysin sisäistä (engl. *encode*). Rituaaleille on olennaista toiminnallisuus, joka toistuvassa muodossaan tuottaa uudelleen käsitteellisen tiedon ohittavia ajatusmalleja. Juuri tämä mahdollistaa niiden toistumisen ilman vaaraa siitä, että niiden sisältö joutuisi kyseenalaistetuksi. Suhteessa mediaan rituaali toimii samalla tavoin. Vaikka emme tunnustakaan

uskoamme mediaan, on olemassa lukuisia mediasidonnaisia toiminnan malleja, jotka ilmentävät median valtaa vahvistavia hierarkioita. (Couldry 2003, 24.)

Tässä tutkielmassa olennaista rituaalissa on sen kyky rakentaa kuviteltuja yhteisöjä. Ylen Iltauutisten katsominen televisiosta, kuvapalvelu Instagramin kuvavirran selaaminen puhelimesta lounastauolla tai aikaisemmin mainitun Turun elokuun 2017 terroristisen iskun ylimääräisen uutislähetysten seuraaminen televisiosta eivät välttämättä kytke toimintaamme automaattisesti median hierarkkista valtaa vahvistavaan rituaaliseen toimintaan. Sumiala (2010, 97) huomauttaa kuitenkin, että tavanomaisella median käytöllä voi olla mittavia rituaalisia ulottuvuuksia, mikäli kuvittelemme sen kautta kuuluvamme jonkinlaiseen kuviteltuun, mutta itsellemme täysin todelliseen yhteisöön. Huomattavaa on, että voimme myös tarkastella viestintää itsessään rituaalina sekä viestinnän rituaalisia toimintoja (Rothenbuhler 1998, 4–5). Esimerkin kautta tämä merkitsee sitä, että voimme tutkia median rituaaleja sekä a) päivittäisten uutislähetysten katselun ja rutiininomaisen sosiaalisen median sisältöjen kuluttamisen näkökulmasta että b) erityisten mediatapahtumien, kuten Suomi 100 -juhluvuoden Linnan juhlien tai Ukrainassa maahan syöksyneen lento MH17 luoman median kauhumaratonin kannalta.

2.5 Liminaali yhteisön välitilana

Arnold van Gennep analysoi vuoden 1909 teoksessaan *Les Rites de Passages* (engl. *The Rites of Passage*) siirtymäriittejä perinteisissä yhteiskunnissa (esim. Couldry 2003, 32). Siirtymäriitillä van Gennep viittasi rituaaleihin, jotka seuraavat paikassa, tilassa, sosiaalisessa asemassa ja iässä tapahtuvia muutoksia (Turner 2008, 94). Laajempaan antropologiseen käyttöön termi vakiintui Victor Turnerin innoittamana. Turner ei hyödyntänyt käsitettä tiukassa rituaalisessa kontekstissa, vaan sovelsi sen kattamaan myös merkittävät sosiaaliset konfliktit. Turnerin näkemys oli, että van Gennepin malli rituaalisesta siirtymästä kykeni selittämään muodon, jonka sosiaalisen siirtymävaiheen konfliktit ja kriisit ottavat myös monimutkaisemmissa yhteiskunnissa. Siirtymäriitti on jaettavissa kolmeen osaan. (Couldry 2003, 32.)

Näistä ensimmäinen vaihe, erottaminen, käsittää symbolisen toiminnan, jossa yksilö tai ryhmä irrotetaan aikaisemmasta kulttuurisesta rakenteesta tai tilasta. Toisen vaiheen, eli liminaalitalan (engl. *liminality*) aikana kohteen piirteet ovat epäselvät:

kohde kulkee läpi kulttuurisen todellisuuden, joka ei koostu menneen tai tulevan tilan ominaisuuksista. Kolmannessa vaiheessa läpi kulkemisen vaihe on täytetty ja rituaalin kohde on palannut jälleen vakiintuneeseen (mutta samalla uuteen) tilaan. (Turner 2008, 94–95.)

Vanhasta erottautuminen ja uuteen liittyminen tapahtuvat siirtymäriitin toisen vaiheen hetkellisessä liminaalitulassa. Katkos kutsuu esiin järjestystä, sillä juuri se on kaaoksen vastakohta ja yhteisöllisen elämän edellytys. Samalla liminaalitulaa määrittelemättömyys avaa uusia mahdollisuuksia sosiaalisten suhteiden rakentumiselle. (esim. Couldry 2003, 32–34; Sumiala 2010, 59.) Turnerin mukaan sosiaalisesta järjestäytymisestä on erotettavissa kaksi vastakkaista yhteisöllisyyden muotoa. Näistä *societas* luonnehtii normaalitilaa ja järjestystä, kun taas *communitas* merkitsee liminaalitulalle ominaista hajanaista yhteisöllisyyttä, joka voimistuu kriisin aikana. (Couldry 2003, 32–33.) Samalla on muistettava, että rituaaleissa kyse ei ole yksinomaan yhteisön ja uskomusten lujittamisesta: ne voivat lisäksi muuttaa ja kyetä jopa murtamaan yhteisöjä. Mahdollisuus tähän avautuu esimerkiksi yhteisön kohtaaman katastrofin kautta. Järjestyksen katketessa esiin tullut liminaalitulo mahdollistaa uusien, poikkeavien rituaalien muovautumisen. (Sumiala 2010, 59–60.) Myöhemmin Turner esitti teoriansa jatkoksi *liminoidin*, eli liminaalinkaltaisen, käsitteen, jolla hän viittasi vapaaehtoisuuteen perustuvaan, moderniin välitilaan. (Couldry 2003, 33.)

Havainnollistaen esitettyä käsitteistöä, media-antropologisesti myyttien ympärille rakentuva yhteenkuuluvuus tiivistyy mediassa yhteisesti jaetuissa symbolisissa myyttijärjestelmissä. Esimerkki tällaisesta järjestelmästä on kulttuurisessa alitajunnassamme vaikuttava myytti suomalaisesta kansasta. Myytti yhdistää menneen, nykyisen ja tulevan järjestelmäksi (Bierlein 1994, 5), joka heijastaa yhteiskuntaa rakenteineen, sen olemassaolon oikeuttaen (Honko 1972, 106). Symbolisen kommunikaation avulla yhteiskunta pysyy koossa ja varmistaa jatkuvuutensa (Couldry 2003, 6). Ajankohtina, kuten itsenäisyyspäivänä yhteisöllisyys kuvitellaan erityisen vahvana. Tuolloin huomio kiinnittyy yhteisölle tärkeisiin rituaaleihin, median kannalta tärkeimpänä Linnan juhliin, vahvistaen näin tapahtumien erityisyyttä. Samalla sosiaalinen maailma kategorisoituu pyhään, Suomen, suomalaisuuden ja sen symbolien juhlimiseen sekä maalliseen, siihen miltä pyhää, suomalaisuuden erityisyyttä suhteessa muihin, on suojeltava. Linnan juhlia

seuratessamme osallistumme median rituaaliin, joka on yhteisöllemme durkheimilaisesti ajatellen arjesta ja normaalista eriävää vakavaa elämää, eli sen jatkumisen kannalta välttämätöntä toimintaa. Rituaalin kautta voimme yksilöinä *kuvitella* yhteiskunnan, kansan ja itseämme laajemman yhteisön, jonka jäseniä olemme. Lisäksi Linnan juhlien kaltaista mediatapahtumaa seuratuessamme voimme uskomani mukaan paitsi kuvitella, myös todistettavasti nähdä tuon yhteisön olemassaolon. Liminaalitilan kannalta puolestaan olennaista on, että katkoa seuraa uusi järjestys (Sumiala 2010, 60). Esimerkiksi juontajana ja mediapersoonana tunnetun Axl Smithin vuoden 2016 salakatseluskandaalin aiheuttama häiriö, turnerilaisittain *communitas*, ei ole luonut uutta järjestystä, *societasta* (vrt. Couldry 2003, 33), sillä tapahtumien käsittely jatkuu mediassa yhä tuomion antamisen jälkeenkin. Samoja epäjärjestyksen ja hajanaisen yhteisöllisyyden elementtejä on mediassa havaittavissa luvussa 4.4 tarkastellun lennon MH17 ympärillä. Vaikka onnettomuuden tutkinta valmistui jo vuonna 2015, on kansainvälinen debatti uuden järjestyksen – ja lähes 300 uhria vaatineelta teon syyllisen – osalta yhä auki vuonna 2018.

3 MEDIA JA JAETTU TODELLISUUS

Viestintä on yleisesti määritelty informaatiomallin mukaisena sanomien vaihdantana lähettäjän ja vastaanottajan välillä: näin ollen se on ensisijaisesti sisältöjen siirtoa paikasta toiseen (Kunelius 2003, 10). Tässä tutkielmassa viestintä käsitetään yhteisöllisyyttä korostavassa rituaalinäkökulmassa. Tällöin viestintä ilmaisee ja ylläpitää yhteisön yhteenkuuluvuutta, se on prosessi, joka tuottaa, pitää yllä sekä muuttaa todellisuutta (Nieminen & Pantti 2009, 137). Parhaimmillaan viestintä ei vain siirrä informaatiota älykkäästi, vaan luo ja ylläpitää järjestäytyntä sekä merkityksellistä kulttuurista maailmaa. Yhteisesti jaettua todellisuutta kuvaamalla viestintä varmistaa yhteiskunnan säilymisen ajassa. (Carey 1989, 18–19.) Yhteisyysnäkökulmasta viestintä on yhtä lailla konfirmaatiota (yhteisön jäseneksi ottamista) kuin informaation siirtoa. Erottelua siitä, kumpi näkökulma on olennaisempi, on turha tehdä, sillä molemmat vaikuttavat jokaisessa viestintätilanteessa. (Kunelius 2003, 13–14.)

Tässä tutkielmassa painotus on silti yhteisöllisyydessä, sillä koen pohjimmiltaan median tärkeimmäksi funktioksi niiden kuviteltujen yhteisöjen luomisen ja esittämisen, joita tutkielmassa pyritään osaltaan käsittämään. En siis usko, että useat ihmiset tuttavapiiristäni tilaavat kotipaikkakuntansa paikallislehteä vuodesta toiseen toisella puolen maata sijaitsevalle paikkakunnalle muutettuaan pelkän uuden tiedon saamiseksi. En myöskään usko, että hiljennymme joka vuosi juhlallisesti joulukuun kuudennen päivän illalla Yle TV1:n Linnan juhlien lähetyksen alkaessa tuijottamaan useaksi tunniksi toisiaan kätteleviä ihmisiä vain, jotta saisimme tietää niin varmuudella Presidentinlinnassa tapahtuneen. Yhtä lailla pidän äärimmäisen epätodennäköisenä, että koukuttuneessa suhteessamme sosiaalisen median palveluihin olisi kyse pakonomaisesta halusta saada tietää, mitä vanha lukiokaverimme on kuvapalvelu Instagramin kertomana sattunut syömään lounaallaan. Yhdyn kuitenkin edellä mainittuun Kuneliuksen väitteeseen, sillä käsitykseni mukaan ilman viestinnän yhteisöllisyyttä ei voi olla todellista informaatiota. Kuten ei toisinkaan päin – ainakaan jos kyse on yhteisölle oikeasti tärkeän tiedon välittämisestä, tai sellaisten yhteisöjen muodostumisesta, joilla on merkitystä myös yhteiskunnan olemassaolon kannalta.

Tässä pääluvussa avaan tarkemmin median, rituaalien ja kuviteltujen yhteisöjen rakentumisen suhdetta, niitä tämän hetkisen mediakentän esimerkkeihin ja ajatuksiini peilaten. Käsittelen median symbolisen vallan teemaa ja myyttiä mediasta sosiaalisen elämän keskuksena, sillä koen niiden selittävän erinomaisesti minua kiinnostavan, aikaisemmin mainitsemani yhteisen kelluvan todellisuuden ilmentymistä. Nostan myös esiin kysymyksen median luomasta yhteisöllisyydestä uus- ja postdurkheimilaisuuden näkökulmasta. Osoitan luvussa 3.4.1, miksi pidän Nick Couldrya (2003) mukailten jälkimmäistä, moninaisten vallan käytäntöjen läpäisemää lähestymistapaa todennäköisimpänä vastaamaan tutkielman kannalta olennaiseen kysymykseen median rituaalien suhteesta kuviteltujen yhteisöjen rakentumiseen.

3.1 Yhteenkietoutuva media

Vielä muutama vuosikymmen sitten medially viitattiin television, radion, elokuvan sekä sanoma- ja aikakauslehtien kaltaisiin joukkoviestimiin (Sumiala 2010, 75). Nykyisellä digitaalisuuden aikakaudella medioiden sisällöt ovat esitettävissä yhtäaikaaisesti monissa eri muodoissa ja samalla tiedotusvälineiden väliset rajat ovat hämärtyneet. Digitaalisten sisältöjen keveys merkitsee sitä, että viestinnän eri muodot ovat entistä enemmän osa ihmisten arkipäivää: samalla sisällöt ovat nautittavissa silloin, kun kuluttajaa huvittaa. (ks. Kunelius 2003, 50–51.) Mitä oikeastaan tarkoitamme medially aikakaudella, kun taskussa kantamamme älypuhelin kykenee tarjoamaan helposti enemmän lähteitä maailman reaaliaikaiseen seuraamiseen, kuin kaapelitelevision laajin kanavapaketti – tai kun maapallon toisella puolen elävän ihmisen elämän ja kuulumisten seuraaminen ei reaaliaikaisten median palveluiden avulla eroa ajallisesti juurikaan siitä, mitä viereisessä huoneessa tapahtuu?

Sähköinen viestintä on viimeisen sadan vuoden aikana kiihdyttänyt kulttuurien moninaisuutta sekä yhdentänyt niitä (Kunelius 2003, 48). Digitaalisen vallankumouksen myötä rajat eri medioiden välillä ovat hämärtyneet. Samanaikaisesti uudet kommunikaation muodot muuttavat perinteisiä rajoja. Uudet toimijat voivat saada äänensä kuuluviin mediassa: vastaanottajasta tulee tuottaja ja toisinpäin – periaatteessa napin painalluksella (Sumiala 2010, 75–76.) Pietarsaarelaisen Sara Maria Forsbergin julkaistessa videopalvelu YouTubessa vuonna 2014 videon eri kielten imitoimisesta, nousi hän käytännössä yhdessä yössä kansainväliseen (media)julkisuuteen ”kielinaisena”. Ennen pitkää Forsberg vieraili myös

ensimmäisenä suomalaisena tunnetussa yhdysvaltalaisessa Ellen DeGeneres talk show'ssa¹¹, ja muutti Pohjanmaalta Los Angelesiin kansainvälisen näyttelijänuran perässä. Näin moderni, digitaalisen ajan mediajulkisuus heijastui verkon mahdollistamana myös uutena, joustavana roolijakona sisällön tuottajan ja vastaanottajan välillä.

Muuttuneeseen käsitykseen median ammattilaisten ja vastaanottavan ”passiivisen” yleisön suhteeseen digitaalisen kulttuurin aikakaudella on vaikuttanut erityisesti sosiaalinen media (Sumiala 2010, 76). Sosiaalinen media käsitetään sateenvarjotermiksi, joka kattaa erilaiset verkkopohjaiset ja käyttäjälähtöiset toiminnan muodot. Sosiaalinen media perustuu ohjelmiin, jotka eivät itsessään ole media, vaan jotka tarvitsevat toimiakseen käyttäjiä. Sosiaalisuuteen vaikuttaa myös se, miten roolit vastaanottajan ja sisällön tuottajan välillä jakaantuvat. (Lietsala & Sirkkunen 2008, 17–18.) Vuonna 2018 suosittuja sosiaalisen median verkkoalustoja tarjoavia palveluita ovat muun muassa yhteisöpalvelut Facebook ja LinkedIn, mikroblogipalvelu Twitter sekä Instagramin kaltaiset, visuaalispainotteiset sosiaaliset verkostot. Suosituiksi reaaliaikaisiksi pikaviestipalveluiksi lukeutuvat muun muassa Snapchat, WhatsApp, Telegram ja Messenger.

Mediaan viitataan usein perinteisen joukkoviestinnän ja verkkoviestinnän hybridinä: tällöin puhutaan medioiden raja-aidat hävittävästä konvergenssista (Sumiala 2010, 77). Teknologisella konvergenssilla on vaikutuksensa niin tiedotusvälineiden juttujen muotoon, kuin koko mediateollisuuden rakenteisiin (Kunelius 2003, 50). Tässä tutkielmassa median käsitteellä viitataan viestinnän kenttään sen laajassa merkityksessä. Yllä mainittujen perinteisten viestintävälineiden ohella käsitän medialla ja medioitumisella verkkoviestinnän ja digitaalisen viestinnän muodot sekä niiden välittämät vuorovaikutteiset ja reaaliaikaiset sisällöt. Globaaleja mediatapahtumia tulisi kuvailla *juokseviksi*¹² sosiaalisiksi todentumisiksi, jotka muodostuvat monimutkaisten verkko- ja mobiiliteknologioiden verkostoissa (Korpiola & Sumiala 2016, 32). Näkemykseni mukaan samaa määritelmää voidaan soveltaa yksittäisten tapahtumien ohella tämänhetkiseen mediaan ja sen asemaan oletettuna sosiaalisen todellisuuden hermokeskuksena.

¹¹”Sara Maria pääsee Elleniin – muistatko Jay Lenossa ja Conanissa vierailleet suomalaiset?”. Ilta-Sanomat 23.3.2014. Toimittajaa ei mainittu.

¹² Alkuperäinen termi *fluid* (engl).

3.2 Kuvitelluista yhteisöistä median post-messuihin

Teknologisen kehityksen ansiosta kuvitteellisuus ja kuviteltu ovat muotoutuneet yhteiskunnassamme kollektiiviseksi, sosiaalseksi faktaksi. Tämä kehitys on luonut lähtökohdan kuviteltujen todellisuuksien yhdenaikaiselle moninaisuudelle ajassa, jota leimaavat vahvasti globaalin, modernin ja julkisuuden käsitteet. (Appadurai 1996, 5.) Kollektiivisesti jaettuna mielikuvituksissa tuotettu ja kuviteltu voi muuttua myös käytännön toiminnaksi. Kollektiivinen kuvittelu luo ajatuksen laajemmasta kansallisuudesta ja naapuruudesta sekä sen varjopuolista, epätasa-arvosta ja yhteisöön kohdistuvista uhkakuvista. Kuviteltu ei ole nykyään mielen pakopaikka todellisuudesta, vaan toiminnan näyttämö. Omaksumalla median välittämää todellisuutta rakennamme samalla omaa sosiaalista todellisuuttamme. (Appadurai 1996, 7.) Seuratessamme ennen töihin lähtöä Ylen Aamu-tv:tä tai MTV3:n Huomenta Suomea, selaillessamme lounastauolla päivän uutisvirtaa Helsingin Sanomien mobiilisivustolta älypuhelimillamme, tai käyttäessämme Facebookin tai Instagramin kaltaisia sosiaalisen median palveluita, osallistumme median välittämiin kuviteltuihin yhteisöihin. Nämä yhteisöt eivät rajaudu tiukasti aikaan tai paikkaan. Silti ne ovat todellisia, kuten kuvitellun suhde käytännön poliittiseen toimintaan esimerkiksi vaalien äänestämisen tai mielenosoitukseen osallistumisen kohdalla osoittaa. Myös yksittäiset tapahtumat voivat levitä mediasta yhteiskunnalliseksi keskusteluksi ja toiminnaksi. Lokakuussa 2017 maailmanlaajuisesti liikkeeksi sosiaalisen median kautta muotoutunut, seksuaaliseen häirintään kantaa ottanut #metoo-kampanja todisti tämän suhteen todelliseksi myös kotimaassa, kun ohjaaja Aku Louhimies joutui maaliskuussa 2018 keskelle mediakohua¹³ useiden eturivin näyttelijöiden häntä kohtaan esittämien alistus- ja nöyryytyssyytteiden vuoksi.

Andersonin (1983, 15) mukaan yhteisöjä ei tule erotella aitouden tai epäaitouden, vaan niiden tapojen ja tyylien mukaan, joiden kautta ne ovat kuviteltuja. Esimerkkinä modernista kuvitellusta yhteisöstä hän käytti valtiota, jonka hän määritteli kuvitelluksi poliittiseksi yhteisöksi (engl. *imagined political community*). Perusteluna tälle on Andersonin mukaan se, etteivät edes pienimmän valtion jäsenet tule koskaan a) tietämään, b) tapaamaan tai c) edes kuulemaan suurimmasta osasta muista

¹³ ks. esim. ”Tuntematon ohjaaja – Elokuva-tähdet kertovat Aku Louhimiehen poikkeuksellisesta vallankäytöstä: hän alistaa ja nöyryyttää ihmisiä”. Yle 19.3.2018. Toimittaja Sara Rigatelli.

kansalaisista. Silti jokaisen yhteisön jäsenen mielessä elää vahvana kuva heidän jakamastaan yhteydestä. (Anderson 1983, 15.) Andersonille (1983, 5–6) merkityksellistä mediavälitteisten kuviteltujen yhteisöjen kannalta on se, että niiden kautta yhteisö voi kokea samanaikaisesti, simultaanisti, saman asian. Tapahtumaa, jossa suuri joukko ihmisiä kulutti – siis kuvitteli – lähes samanaikaisesti samaa median välittämää tietoa, Anderson nimitti erityislaatuiseksi massaseremoniaksi. Samalla Anderson näki samanaikaisesti välittyvän tiedon ja seremonian välisessä suhteessa paradoksin. Mediavälitteisen yhteisön rakentumiseen osallistutaan yksityisesti omassa tilassa, kuten kodin nojatuolilla. Silti jokainen on tietoinen, että samaa seremoniaa toistavat tuhannet, elleivät miljoonat muut. Vaikka siis aamulehden lukija on täysin varma muiden samoin toimivien yksilöiden olemassaolosta, ei hänellä ole pienintäkään aavistusta heidän identiteetistään. Kun havaitsemme samat median sisällöt julkisissa tiloissa, lehtihyllyillä ja mainostauluilla, olemme jatkuvasti vakuutettuja siitä, että kuvittelemamme maailma on todistettavasti kytkeytynyt jokapäiväiseen elämäämme. (Anderson 1983, 39–40.)

Jos jo printtimedia tienvarsien mainostauluineen kykeni liittämään meidät Andersonin kuvailemalla tavalla yhteiseen kuviteltuun maailmaan, voi vain arvuutella tapoja, joilla taskussamme kulkeva, globaaliin tietoverkkoon kytketty ja toimintaamme algoritmeissa mittaava älylaite kykenee tekemään saman. Jos Andersonin näkökulmasta media vakuutti tuotteidensa (kuten mainonnan tai journalismin) kautta lukeutuvan osaksi elämäämme, on tuon kytköksen todistaminen turhaa nyt, kun median sähköiset sisällöt ovat osa kädenulottuvissamme kulkevaa arkea heräämisestä nukkumaanmenoon saakka. Filosofi Charles Taylorille sosiaalinen kuvitteellisuus (engl. *social imaginaries*) tarkoittaa ensisijaisesti tapaa, jolla sosiaalinen ympäristö kuvitellaan. Teoreettisten mallien sijaan kuvitelmat välittyvät mediassa käytännön tasolla kuvina ja tarinoina. Kiinnostavaa kuvitteellisuudessa on, että sen jakaa keskenään jopa koko yhteiskunta. (Taylor 2004, 23.)

Median rituaalien toiminnan kannalta on oleellista pohtia tapoja, joilla kuvitteellinen sosiaalinen todellisuus rakentuu mediassa. Tässä tutkielmassa huomio on kuitenkin kuviteltujen yhteisöjen ja median rituaalien suhteessa. Näin onkin mielekästä kysyä, millaiset vaikutukset reaaliaikaisella mobiiliteknologialla ja digitalisoitumisella on osana Andersonin (1983, 5–6) mainitsemaa simultaanisuutta? Jos verrattain pienen

ryhmän aamulehden lukemisen rituaalia kuvailtiin vielä muutama vuosikymmen sitten "massaseremoniaksi", niin millaisiksi globaaleiksi, sähköisiksi post-aikakauden messuiksi meidän olisi luokiteltava hetket, kun huomiomme kiinnittyy samanaikaisesti samoihin mediavälitteisiin tapahtumiin, kuten heinäkuun 2014 lennon MH17 maahansyöksyyn Ukrainassa, tai helmikuun 2018 Korean Pyeongchangin talviolympialaisiin? Kysymykset seremonian ja median tapahtumien yhteydestä nousevat esiin erityisesti luvussa 4.2 Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlien kansallisessa seremoniassa.

3.3 Symbolinen valta ja median instituutiot

Sosiaalisen maailman ja todellisuuden rakentumista voidaan selittää symbolisella tehokkuudella, joka latautuu kieleen ja yleisemmin todellisuuden esityksiin, representaatioihin. Sanat rakentavat sosiaalista todellisuutta ja vaikuttavat yhteiskunnan valtasuhteisiin. Pierre Bourdieun mukaan ei ole olemassa sosiaalista toimijaa, joka ei tavoittelisi olosuhteidensa rajoissa valtaa nimetä ja luoda maailmaa nimeämisen kautta. Valheet, herjaukset, perustellut väitteet ja kritiikki ovat päivittäisiä ilmentymiä nimeämisen kollektiivisesta toiminnasta. (Bourdieu 1991, 105.) Bourdieun esittämänä on harvinaista, että viestinnässä tapahtuva symbolinen vaihto lähettäjän ja vastaanottajan välillä kykenisi välittämään aitoa, informaation sisältöön perustuvaa kommunikaatiota. Kieli ja symbolien valta ovat käyttäjän aseman läpäisemiä, mikä säätelee pääsyä yhteiskuntaa ja kieltä – representaatioita – määritteleviin instituutioihin. Kielen valta tulee sen ulkopuolelta. Kieli vain esittää ja symbolisoi sille annettuja valtasuhteita ja puhujan valtaa. (Bourdieu 1991, 107–109.) Se, mikä on kielessä muodollista ja formaalia, tuottaa sitä, mikä tulkitaan sosiaalisessa todellisuudessa viralliseksi ja normaaliksi (Bourdieu 1982, 27).

Nick Couldry (2003, 136) mukaan media itsessään on vain nimitys, jota käytämme yhteiskunnan symbolisten resurssien tiiviistä keskittymisestä keskeisten instituutioiden ympärille. Mediyhteiskunnissa valtava määrä symbolisia resursseja keskittyy median ympärille, eikä rituaalin ja symbolisen vallan suhdetta tule jättää huomiotta. Yhteiskunnassa tämä suhde ilmenee ihmisten välisinä eroina heidän omaamiinsa symbolisiin resursseihin. (Couldry 2003, 38.) James Carey tiivistää käsityksen todellisuudesta erääksi aikakautemme niukimmista resursseista. Syy tähän piilee harvojen pääsyssä sen määrittelyyn – ja siinä, että niillä joilla tuo pääsy on,

ohjaavat koko sen määrittelevää koneistoa. Viestinnän kenttää ei leimaa vain konflikti luokasta, vaan konflikti statuksesta. Meille on luonnollista luoda maailmaan uusia merkityksiä sekä kuulla samalla olevamme estettyjä tuon ihmeen luokse pääsystä. (Carey 1989, 87–88.) Uskonkin, että esimerkiksi älypuhelin on usealle enemmänkin ruumiin jatke¹⁴ kuin pelkkä viestintäväline. Media ja mobiiliteknologioita hyödyntävät laitteet ovat meille väylä yhteiskunnan symbolisiin resursseihin ja ylipäättänsä ajatukseen siitä, että voimme osallistua sosiaalisen maailmamme määrittelyyn. Toisin sanoen, haluamme uskoa ja kokea, että myös meillä on jotain merkitystä. Yhtäältä kyse on statuksesta. Yli 10 000 Instagram-seuraajaa omaavalla, ammatikseen videopalvelu YouTubeen sisältöä tuottavalla (siis tubettavalla) nuorella henkilöllä on ainakin lähtökohtaisesti enemmän mahdollisuuksia yhteiskunnan symbolisiin resursseihin osallistumiseen ja vaikuttamiseen, kuin televisiosta ja printtimediasta todellisuudenkuvansa muodostavalla, digitaalisten palveluiden ulkopuolelle jääneellä vanhemman ikäpolven edustajalla.

Median valta luoda yhteisöllisyyttä perustuu sen kykyyn kohdistaa itseensä symboleja, joilla se liittää meidät sosiaaliseen maailmaan. Kyse ei ole pakosta, vaan vallasta keskittää, muokata ja käyttää kulttuurin resursseja. Näiksi symboleiksi lukeutuvat niin tunnistettavat mediabrändit, henkilöt kuin mediavälitteiset tapahtumat ja median genret. Näin median symbolinen valta aktivoituu ensinnäkin siinä, mitä tunnistamme maailmasta ja mikä on meille luonnollista. (Sumiala 2010, 91–92.) Kiinnitämme tavallista enemmän huomiota ravintolan terassiin, jos siellä sattuu istumaan esimerkiksi kansainvälisenä taitoluistelijana tunnettu Kiira Korpi, Pihla Viitalan kaltainen tunnettu näyttelijä tai kuvapalvelu Instagramissa *somevaikuttajan* aseman saavuttanut henkilö.

Lisäksi median symbolinen valta aktivoituu siinä, kuinka tunnemme ahdistusta, mikäli emme pääse pitkään aikaan sen pariin ja pelkäämme jäävämme ulos sosiaalisesta maailmasta. (Sumiala 2010, 91–92.) Irrottautuminen verkon uutisvirrasta, sosiaalisesta mediasta, pikaviestipalveluiden ryhmäkeskusteluista ja kaikesta siitä, mikä kertoo mitä maailmassa on kulloinkin meneillään, aiheuttaa meissä helposti tunteen eristäytymisestä. Esitin aiemmin median symboliseen valtaan kytkeytyvän kysymyksen siitä, onko meillä olemassa sosiaalisesti hyväksytyjä

¹⁴ Ruumiillisuuden ja median suhdetta on tarkastellut Marshall McLuhan vuoden 1967 mediatutkimuksen klassikkoteoksessaan *The Medium is the Massage*.

hetkiä, jolloin voimme olla hetkellisesti irti mediasta ilman ulos jäämisen pelkoa? Periaatteessa kyllä. Median diskursseissa esimerkiksi sosiaalisesta mediasta irrottautumiseen viitataan Helsingin Sanomissa¹⁵ ”somepaaston” ja MTV:n jutussa¹⁶ puolestaan ”somalakon” termein. Mielenkiintoista on, että molempien juttujen taustalla on oletus halusta oman hyvinvoinnin parantamiseen. Omakohtaisesti tunnistan suhteeni median symboliseen valtaan erityisen vahvana ollessani mökillä. Tuolloin en mielelläni käytä aktiivisesti mediaa, mutta jätän silti keittiön radiosta auki Yle Radio Suomen, jotta säilyttäisin jonkinlaisen yhteyden maailmaan ja yhteiseen todellisuuteen – ihan vain kaiken varalta. Samaa asetelmaa vaikkakin eri mittasuhteissa esitti Iltalehden uutinen¹⁷, jossa Pohjois-Koreasta Etelä-Koreaan loikannut sotilas oli heti sairaalasta herättyään pyytänyt saada katsoa televisiota.

3.4 Median rituaalit ja myytti keskuksesta

Kuten olen aiemmin osoittanut, median rituaalit ovat mediaa keskeisesti määrittävien kategorisointien ja niiden rajojen ympärille rakentuvaa toimintaa. Käytäntöinä ne vahvistavat ja luovat oikeutusta lähtökohdalle, jonka mukaan medially on ainutlaatuinen kyky tarjota meille pääsy sosiaalisen elämän pyhään keskukseen. Median rituaalien kautta toimiminen luonnollistaa myyttiä mediasta sosiaalisen elämän keskuksena – tilana, joka kykenee esittämään sosiaalista todellisuutta kokonaisuudessaan. Terminä se kattaa laajan määrän mediaan liittyvää toimintaa ja tilanteita, joissa kuvittelemme itsemme yhdistyneinä toisiimme ja yhteiskuntaan. (Couldry 2003, 2–4)

Luonnollisen aseman sijaan myytti keskuksesta voidaan tulkita täysin päinvastaiseksi, aktiivisesti tuotetuksi ja valtasuhteiltaan moninaiseksi asetelmaksi. Rakennetun ja eiluontaisen luonteensa vuoksi myytti mediasta yhteisön keskuksena on myös purettavissa juuri median rituaalien analyysin avulla. (Couldry 2003, 19.) Median rituaalien ymmärtämisen kannalta olennaista ei ole yksittäisten median rituaalisten käytäntöjen, kuten Ylen iltauutisten katsomisen eristäminen ja tulkinta. Tärkeää on

¹⁵ ”Paranna yöunta ja tehokkuutta helpon somepaaston avulla – 5 vinkkiä”. Helsingin Sanomat 10.11.2016. Toimittaja Päivi Ala-Risku.

¹⁶ ”Näin saat vapaapäivistäsi kaiken irti – kokeile somelakkoa!”. MTV 3.3.2015. Toimittaja Outi Karilahti.

¹⁷ ”Useita kertoja ammuttu ja loisten täyttämä Pohjois-Koreasta loikannut sotilas on tajuissaan”. Iltalehti 21.11.2017. Toimittaja Jaakko Isoniemi.

pikemminkin kyetä käsittämään se sosiaalisen tilan kokonaisuus, jossa rituaalin suhde mediaan on ylipäättänsä mahdollista. Tällaista median rituaalista tilaa leimaavat vahvasti käytännöt, kategoriat ja luokittelut, joista median rituaalit rakentuvat. (Couldry 2003, 12–14.)

Median rituaalit eivät luo viestinnällisessä mielessä uusia verkostoja, vaan luonnollistavat kategorisointiin perustuvan ajattelun kautta median valtaa. Näistä tärkein jako liittyy siihen, mikä on mediassa, tai on siihen yhdistettävissä, ja siihen, mikä ei ole. Tämä erottelu ei ole luonnollinen, vaan siitä on jatkuvan käytön ja toiston kautta rakennettu luonnolliseksi tulkittavaa. Tärkeää on myös se, että sille mikä on mediassa, oletetaan lähtökohtaisesti arvo ja korkea yhteiskunnallinen status. Koska median oletetaan kykenevän esittämään yhteiskuntaa ja sen silloista tilaa, täytyy sen esittämällä asioilla olla luonnollisesti merkitystä. Esimerkkinä tästä ovat median livelähetykset: sillä, mitä näytetään juuri nyt, on enemmän merkitystä kuin sillä, mitä ei enää näytetä. (Couldry 2003, 47–48.)

Median rituaaleissa sisäänrakennettu epätasa-arvoinen suhde kategorisoituu koko yhteisen todellisuuden arvottamiseen – siihen, mikä todellisuudesta koetaan tarpeeksi arvokkaaksi (ja pyhäksi) mediassa esitettäväksi (Couldry 2003, 48, 51–51). Jos tätä kategorisointia peilataan suppeaan valikoimaan syyskuussa 2017 mediaan päätyvistä aiheista, meille tällä hetkellä merkityksellisiksi asioiksi kategorisoituvat BBC News - verkkosivujen mukaan ainakin yli 200 uhria Mexico Cityssä vaatinut maanjäristys¹⁸ sekä Katalonian kansanäänestys Espanjasta itsenäistymisestä¹⁹, joista myös kotimaiset valtavirtamediat kokivat tarpeelliseksi kertoa²⁰. Median nykyinen, oletettu asema sosiaalisen todellisuuden välittäjänä on mielestäni jopa pelottava, sillä meidän on hyvin vaikea edes kuvitella sille vaihtoehtoista tilaa. Uskoakseni median hallitsevaa, jopa dominoivaa roolia elämässämme voidaan selittää aiemmin johdantoluvussa mainitsemillani sosiaalisilla tarpeilla ja niitä tukevilla digitaalisilla teknologioilla. Kenties niitäkin olennaisempaa on se, että olemme itse median rituaaleissa luonnollistaneet sen aseman sosiaalisen elämän hermokeskuksena –

¹⁸ ”Mexico: Huge earthquake topples buildings, killing more than 200”. BBC News 20.9.2017. Toimittajaa ei mainittu.

¹⁹ ”Catalonia referendum: Spain steps up raids to halt vote”. BBC News 20.9.2017. Toimittaja James Badcock.

²⁰ ks. esim. ”Oppilaita pelastettu koulun raunioista Meksikossa”. Iltalehti 20.9.2017. Toimittaja Jaakko Isoniemi.

mainitsemani kulluvana todellisuutena – joka osaa erotella puolestamme tärkeitä ja ei-niinkään-tärkeitä esitykset todellisuudesta.

3.4.1 Media ja rakennettu yhteenkuuluvuus

Uusdurkheimilaisesta näkökulmasta media toimii moderneissa yhteiskunnissa yhteen liittävä voimana. Tämä korostuu mediatapahtumissa, joissa yhteiskunnan jäsenet kokoontuvat sekä tulevat tietoisiksi toisistaan median kautta. Uusdurkheimilaisittain toteemien paikan nyky-yhteisöissä on korvannut media. Uusdurkheimilainen tulkinta kytkeytyy myös jokapäiväiseen median käyttöön, jolloin rutinoitunut median käyttö kytkee meidät osaksi laajempaa sosiaalista maailmaa. Kyse on yhteenkuuluvuuden rituaalisesta keskittymisestä median välittämänä. (Couldry 2003, 6–7)

Uusdurkheimilaisesti suhteessamme mediaan on kyse paljon vakavammista asioista, kuin vain epäjärjestelmällisestä mediakuvien kuluttamisesta. (Couldry 2003, 6–7.) Postdurkheimilaisen tulkinnan kannattajana Couldry väittää, että emme itse asiassa ”kokoontu yhteen” median välittämänä siten, kuin uusdurkheimilainen näkökulma olettaa. Syynä tälle on, ettei yhteisön arvoja ja yhteisöllisyyttä esittävälle toteemille löydy vastiketta tämän päivän monimutkaisesti järjestäytyneistä mediayhteiskunnista: dramaattisimpanakin hetkenä ajatus yhteenkuuluvuudesta on pelkkä odotus. (Couldry 2003, 7.) Postdurkheimilaisittain ajatellen median ja yhteisöllisyyden välille nähdään sidos. Se ei kuitenkaan ole automaattinen, vaan se täytyy aktiivisesti rakentaa (Sumiala 2010, 56). Lisäksi on huomioitava, että perustavin kysymys mediasta liittyy kysymykseen vallasta (Couldry 2003, 19).

Uskon, että suhteessamme mediaan on kyse paljon muusta, kuin satunnaisesta tv-ohjelmien ja applikaatioiden sisältöjen kuluttamisesta. Koen silti epätodennäköiseksi, että tulisimme median kautta tietoiseksi toisistamme – ainakaan kovin vakavassa mielessä. Kuten osoitan luvussa 4.2 juhluvuoden Linnan juhliä tarkastellessani, sähkövimpinäkin seremonian hetkinä media esittää vain hetkellistä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tavat, käytännöt sekä syyt, joiden perusteella käytämme mediaa tai osallistumme sen tapahtumiin poikkeavat nykyisessä, jäsentensä tauoilta epäyhtenäisessä mediayhteiskunnassa niin ratkaisevasti toisistaan, ettei ajatus kattavasti kaikkia koskettavasta mediasta ole yksinkertaisesti uskottava. Couldry (2003, 7, 20) mukaillen uskon postdurkheimilaisesti, että

yhteisöllinen suhteemme mediaan on aktiivisesti rakennettu. Haluamme kovasti olla osa maailmaa, mutta mahdollisuutemme liittyä siihen noudattavat halujamme hyödyntävien globaalien markkinoiden ja teknologiateollisuuden ehtoja. Lisäksi, vaikka mediakenttä on digitaalisuuden ja sosiaalisen median vaikutuksella muuttunutkin valtasuhteiltaan aikaisempaa horisontaalisemmaksi ja ainakin periaatteessa tasavertaisemmaksi, koen mahdollisuutemme vaikuttaa sen sisältöihin muuten kuin kosmeettisesti ja paikallisesti hyvin pieniksi. Pessimistisesti ilmaisten meidän olisi ensin tiedettävä ja määriteltävä, mitä me medialta yhteisen todellisuuden heijastimena oikeastaan edes haluamme.

4 MEDIATAPAHTUMASTA KAUHUMARATONIIN

Tässä luvussa määrittelen seremoniaan nojautuvat mediatapahtumat Dayanin ja Katzin (1992) teoriaan pohjautuen. Tapausesimerkkinä hyödynnän Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlia, joiden kohdalla media toimii väittämäni mukaan uusdurkheimilaisen tulkinnan mukaisena yhteen liittäväksi voimana (Couldry 2003, 6–7). Kuten tulen esittämään, yhteisten median rituaalien kautta Linnan juhlissa ei juhlittu vain Suomea, vaan niitä mielikuvia, jotka kollektiivisesti kuviteltuina muodostavat meille hetkellisen käsityksen suomalaisuudesta. Tämän jälkeen siirrän tarkasteluni yhteisön kannalta mahdollisesti vahingollisiin median kauhumaratoneihin, esimerkkinä Ukrainassa heinäkuussa 2014 maahan ammuttu Malaysia Airlinesin lento 17. Nostan esiin häiriöön perustuvat tapahtumat suhteessa kuviteltuihin yhteisöihin ja tarkastelen tapahtumien ympärille rakentuneita median rituaaleja postdurkheimilaisesti todellisuuden määrittelyn näkökulmasta. Lisäksi pyrin lopussa vastaamaan siihen, miksi haluamme ylipäättänsä kiinnittyä todellisuuteen sen kaltaisten median häiriötapahtumien kautta?

4.1 Mediatapahtuma seremonian paikkana

Dayanin ja Katzin (1992) tarkastelussa ovat erityisesti television välittämät mediatapahtumat. Käsite ulottuu myös muihin viestintävälineisiin, sillä mediatapahtumalle ominaista on medioiden ja viestinnän kanavien mukautuminen suureksi tietoa välittäväksi kakofoniseksi kokonaisuudeksi (Dayan & Katz 1992, 10). Tutkijoiden mukaan mediatapahtumien tutkiminen heijastaa myös television tulevaisuutta: mediateknologian kehittyessä ja viestintäkanavien lisääntyessä televisio muuttuu ensin radion tavoin vastaanottajien iän ja -koulutuksen perusteella jakaantuneeksi mediaksi, jonka jälkeen se katoaa sellaisena kuin me olemme sen tunteneet (Dayan & Katz 1992, 23). Digitalisaation ajassa väite on ajankohtainen. Esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkelissa kerrottiin 21.1.2016 tutkimuksesta²¹, jossa television katsominen on siirtynyt verkkoon etenkin nuorten parissa. Kun katselu on siirtynyt etenevässä määrin verkkoon, olisi harhaanjohtavaa analysoida mediatapahtumien kautta rakentuvia yhteisöjä vain yhden viestintävälineen kautta. Käsitellessäni myöhemmin Linnan juhlia, viittaan lähetyksen katsomisella television

²¹ ”Tutkimus: Televisiota katsotaan kolme tuntia vuorokaudessa, nuorten suosio nostaa netti tv:tä”. Helsingin Sanomat 21.1.2016. Toimittaja Ilkka Mattila.

ohella myös mobiilisti tabletilla, tietokoneelta tai älypuhelimien ruudulta tapahtuvaan lähetyksen seuraamiseen.

Erottelussa mediatapahtumien ja muiden televisioitujen ohjelmien välillä huomattavinta on se, etteivät mediatapahtumat ole määritelmällisesti rutiinia. Päinvastoin: ne rikkovat rutiinin ja keskeyttävät normaalin mediavirran sivussa myös jokapäiväisen elämämme. Siinä, missä loma on katkoa arjesta, on mediatapahtuma katkoa rutinoituneesta television katsomisesta²². Dayan ja Katz ovat kiinnostuneita yksinomaan seremoniaalisesti merkittävistä mediatapahtumista. (Dayan & Katz 1992, 1.) Vaikka Talvivaaraan kaivoksen aiheuttamat ympäristötuhot ovat kieltämättä elinympäristömme kannalta merkittävä uutistapahtuma, eivät ne kuitenkaan ole seremoniaaliseksi luettava mediavälitteinen tapahtuma. Vedenjakaja on tapahtumien välittämässä viestissä: merkittävät uutiset merkitsevät usein vahinkoa ja häiriötä, kun seremoniaalisesti tärkeät tapahtumat ilmaisevat yhteisön järjestystä ja uusiutumista (Dayan & Katz 1992, 9). Mediantapahtuman aiheuttama katkos arkeen ilmenee myös sen monopolisuudessa. Kun lähes kaikki television kanavat siirtyvät pois päivittäisen ohjelmiston esittämisestä, on katkoksen tärkeyttä ja sen ”tämän täytyy olla tärkeää” -oletuksen ympärille rakentuvaa dramatiikkaa vaikea välttää. (Dayan & Katz 1992, 9–10.) Dayanin ja Katzin uusdurkheimilaisessa tulkinnassa televisiovälittiset mediatapahtumat muodostavat siis erityislaatuisen yhteisön ytimen, jonka kautta sen jäsenet kokoontuvat yhteen (Couldry 2003, 61). Kenties ilmeisin rituaalinen aines löytyy juuri arjen rutiinit rikkovista tapahtumista, kuten kansallisista juhlahetkistä (Sumiala 2010, 112).

Tärkeää mediatapahtumien katkoksesta on se, että ne lähetetään suorana. Näin ollen lähetyksiin kytkeytyy tietynlainen ennalta-arvaamattomuus ja tunne siitä, että jonkin on mahdollista mennä vikaan. Median välittämät tapahtumat ovat pääsääntöisesti sen itsensä tuottamia, jolloin itse lähettäminen tapahtuu ohjelmalle rakennetusta studiosta käsin. Kun lähetys siirtyy ulos studiosta (usein yhteisölle symbolisesti tärkeään paikkaan), syntyy siihen uusi jännitteen elementti. Media ei enää järjestä tapahtumia itsenäisesti, vaan pikemminkin tarjoaa kanavan, joka mahdollistaa etälähetyksellään tapahtumien välittämisen olohuoneisiin. (Dayan & Katz 1992, 5.) Suorana ja etänä operoiva lähetys vie kotisohvalta ohjelmaa seuraavaan katsojan edestakaisin studion

²² Dayanin ja Katzin (1992) ilmaisemana, *The High Holidays of Mass Communication*.

ja tapahtumapaikan välillä. Tästä viestii myös lähetyksen kieli, joka viittaa fyysiseen kuljettamiseen: ”*viemme nyt teidät paikan päälle.*” sekä juhlalliseen kielenkäyttöön studion ja ”kentän” välillä. Kuvat ja puhe hidastuvat seremonialliseen tahtiin ja esteettiset seikat nousevat epätavanomaisen tärkeiksi. Mediatapahtumat korostavat kuvallisuutta suhteessa sanoihin, toisin kuin esimerkiksi uutiset, joissa puhe on kuvia tärkeämpää. (Dayan & Katz 1992, 11.) Lähetystä, jossa tapahtumat välittyvät suorana sijainnista, jolla on keskeinen merkitys yhteiskunnalle, on erityistä arvoa sekä lähettäjien että vastaanottajien keskuudessa. Mediatapahtuman järjestämisestä vastaavat yleisesti julkiset tahot, joiden kanssa media toimii yhteistyössä. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi valtio, tai kansainväliset toimijat kuten Olympiakomitea. Luonteenomaista järjestäjille on se, että ne toimivat hierarkkisella tasolla yhteisön keskuksessa, ilmaisten yhteisesti jaettu arvoja. Näin niillä on valta kutsua meitä osallistumaan tapahtumiin huomiomme kautta. (Dayan & Katz 1992, 6–7.)

Mediatapahtumat ovat etukäteen suunniteltuja. Sen ajankohta on ennakkoon ilmoitettu ja mainostettu. Mediatapahtumaa edeltää aktiivinen odotuksen aika, jonka järjestäjät käyttävät usein tapahtuman promotoimiseen. (Dayan & Katz 1992, 7.) Koska mediatapahtuma välittää tietyssä määrin yhteiskunnan pyhän keskuksen suoraan koteihimme, suhtaudutaan lähetykseen seremoniaalisesti ja kunnioittavasti. Lähetyksessä seremoniallisten tapahtumien juoksutus on kohteliasta ja kunnioitusta herättävää. Mediatapahtumissa televisio itse puuttuu tapahtumien kulkuun vain harvoin. Tällöin puuttuminen tapahtuu useimmiten ainoastaan informatiivisella tasolla: lähetyksessä esiintyvien ihmisten asemaa taustoittamalla, taustalla soivaa musiikkia nimeämällä tai käytettyjä symboleita selittämällä. Mainostamisen ohella lähetykseen sisällytetään vain harvoin syvempää analyysiä ja kriittisiä puheenvuoroja ei lähes milloinkaan. Vaikka lähetetty tapahtuma saattaisi sisältää konfliktimaisia aiheita, mediatapahtumat eivät itsessään edusta konfliktia vaan sovintoa. Tässä ne eroavat uutistapahtumista, joille konflikti on välttämätön. (Dayan & Katz 1992, 8.)

Ajallisesti ja tilallisesti erityistä mediatapahtumissa on Dayanin ja Katzin mukaan niiden kyky *sähköistää* ja tuoda yhteen ennen näkemättömän laajoja yleisöjä (Dayan & Katz 1992, 8). Dayan ja Katz kuvailevat mediatapahtumia piirteiltään kiehtoviksi ja mukaansatempaaviksi. Tämän lisäksi niitä ympäröi katsomisen normi. Tapahtumia ei ole pelkästään katsottava, vaan kaikki muu on laitettava sivuun niiden ajaksi. Näin toimiessaan katsojat eivät ainoastaan katso, vaan jopa suoranaisesti juhlivat

tapahtumia. Usein itse lähetystä seurataan mieluummin ryhmässä kuin yksin. Kuvaannollisesti myös yleisön rooli korostuu. Tapahtumiin halutaan nimenomaisesti *osallistua* mahdollisimman hyvin ja arvostaen. Arkisen pukeutumisen sijaan lähetystä seurataan mieluiten juhlallisesti pukeutuneena. Sitä varten saatetaan tehdä erikoisjärjestelyitä, kuten valmistaa tilaisuuden edellyttämää juhlaruokaa. Mediatapahtuman toimiessa tällä tavoin, se integroi yhteiskuntia ”kollektiivisessa sydämenlyönnissä”, uudistaen yhteiskuntaa ja sen päättäjiin kohdistuvaa lojaliteettia. (Dayan & Katz 1992, 9.)

4.1.1 Mittelöistä silkkaan seremoniaan

Mediatapahtumat ovat Dayanin ja Katzin mukaan jaettavissa kolmeen eri kategoriaan, jotka määrittävät kerronnallisia mahdollisuuksia, joita kullakin lajityypillä on. Nämä kolme perustavaa mediatapahtuman ”käsikirjoituksen” muotoa ovat valloitus, mittelö ja kruunajaiset²³ (engl. *conquest, contests & coronations*). (Dayan & Katz 1992, 25.) Näistä valloitus on suora lähetys, joka välittää ihmiskunnan suuria harppauksia, kuten Yhdysvaltojen suorittamaa ensimmäistä kuukävelyä vuonna 1969. Mittelön kenttää ovat puolestaan urheilu ja politiikka, olympialaiset ja presidentinvaalit – tapahtumat, joissa voittaja selviää sääntöihin perustuvan mittelön avulla. Kun mediatapahtuma rakentuu kuninkaallisten häiden tai valtiollisten hautajaisten ympärille, asettuu tapahtuma kruunajaisten kategoriaan. Sekä valloituksen että mittelön mediatapahtumat ovat luonteeltaan vahvasti seremoniallisia. Silti kruunajaiset ovat näistä muihin verrattuna ”silkkaa seremoniaa”. (Dayan & Katz 1992, 26.) Huomattavaa on, että edellä mainitut kolme muotoa ovat läheisesti toisiinsa kietoutuneita. Kaikista dramaattisimmista tapahtumat alkavatkin kilpailulla, jatkuvat valloitukseen ja päättyvät kruunajaisiin, seuraten saduista tuttua narratiivia. (Dayan & Katz 1992, 27.) Yhteneväisiä elementtejä näihin kolmeen on löydettävissä suomalaisista mediatapahtumista seremoniallisimmasta, Linnan juhlista.

4.2 Suomi 100 – Linnan juhlat rituaalin keskuksena

Tässä luvussa käsittelen Linnan juhlia seremoniallisena mediatapahtumana. Tuon esiin tarkasteluja Linnan juhlista kuvitellun yhteisön ja median rituaalien rakentumisen näkökulmasta. Pohdin Linnan juhlia väittämäni mukaisena kuviteltua yhteisöä

²³ Suomennokset alun perin Johanna Sumialan (2010, 121).

integroivana, kansallisena seremonian keskuksena. Esitän, että uusdurkheimilaisesta näkökulmasta Linnan juhlia mediatapahtumana ympäröi katsomisen normi, jossa television välittämiä tapahtumia ei vain seurata, vaan juhliitaan, jolloin ne integroivat suomalaista yhteiskuntaa Dayanin ja Katzin esittämässä ”kollektiivisessa sydämenlyönnissä” (Dayan & Katz 1992, 9). Koska median valta perustuu sen kykyyn keskittää itseensä mediatapahtumien kaltaisia symboleja (Sumiala 2010, 91–92), otan Linnan juhlien yhteisöllisyyden lähtökohdaksi yhteisön tunnustaman symbolisen järjestyksen ja sen arvot. Tarkasteluni pohjautuvat subjektiivisiin havaintoihini vuoden 2017 Linnan juhlia edeltäneistä juhلالähetyksistä sekä itse Linnan juhlista, joita seurasin Yle Areenasta Thaimaan Koh Makin saarelta käsin. Kuten pian esitän, mediatapahtumana Linnan juhlien luomat kuvitellut yhteisöt (tai niitä edustavat *kotistudiot*) eivät ole teknologian mahdollistamina sidottuja fyysiseen sijaintiin, minkä omat tarkasteluni osaltaan todistavat. Vaikka seurasin tapahtumia lähes toiselta puolen maapalloa, en olisi seurannut niitä sen vähempää etänä Helsingin keskustassa sijaitsevasta asunnostani.

Mediatapahtumassa media ei järjestä tapahtumia, vaan tarjoaa kanavan niiden lähettämiseen (Dayan & Katz 1992, 5), jolloin Linnan juhlissa median suhde symboliseen järjestykseen rajoittuu määrätyn seremonian välittämiseen. Integroinnin ohella mediatapahtumat voivat uudistaa yhteiskuntaa (Dayan & Katz 1992, 9). Samalla valtiota poliittisena yhteisönä leimaa se, että se on kuviteltu (Anderson 1983, 15). Tarkastelussani hyödynnän Dayanin ja Katzin (1992) määritelmää mediatapahtumasta paikkana, jossa Andersonin (1983) kuviteltu yhteisö voi muodostua. Edellisiin teorioihin pohjautuen esitän luvussa 4.2.2, että Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlissa yhteen kokoontuvan Suomen ohella oleellisempaa oli niiden mielikuvien vahvistaminen ja uudistaminen, jotka kollektiivisesti kuviteltuina muodostavat suomalaisuuden. Mediatapahtumaa edeltää aina aktiivinen odotuksen aika (Dayan & Katz 1992, 7), mistä johtuen olen jakanut tarkasteluni kronologisesti kahteen osaluueeseen: lähetystä edeltävään aikaan ja itse suoraan lähetykseen – molemmat esittävät kuitenkin sille olennaista asetelmaa, eli sovintoa (Dayan & Katz 1992, 8).

4.2.1 Kohti Linnan juhlia – "Maailmasta tulee hetkeksi sinivalkoinen"

Linnan juhlien (virallisesti siis Itsenäisyyspäivän juhlavastaanoton) seuraaminen kotisohvilta merkitsi suomalaisille satavuotisjuhlavuoden päätöstä ja monessa mielessä

tiettyä historiallista etappia. Mediatapahtumat sähköistävät ja tuovat yhteen laajoja yhteisöjä (Dayan & Katz 1992, 8), mikä ilmeni Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhliissa Ylen uutisen²⁴ mukaan keskimääräisesti jopa 2,66 miljoonana lähetyksen ääreen kokoontuneena katsojana. Juhlallisessa, vahvasti arjesta poikkeavassa estetiikassaan (ja etenkin suomalaisittain) ylitsepursuavassa glamourissaan tapahtumat ovat mediatapahtuman määritelmän mukaisesti piirteiltään sekä kiehtovia että mukaansatempaavia (Dayan & Katz 1992, 9). Sosiaalisesti ajatellen mediatapahtumia ympäröi katsomisen normi (Dayan & Katz 1992, 9), mikä Linnan juhliä ajatellen aktivoituu siinä, ettei yhteenkään muuhun suomalaiseen televisiolähetykseen liitetä samanlaista katsomisen odotusta, kenties jääkiekon MM-finaalia mukaan laskematta. Dayanin ja Katzin mukaisesti (1992, 9) tapahtumia ei vain seurata, vaan kaikki muu laitetaan sivuun niiden ajaksi: Linnan juhliissa varmaa on, että lähetystä ei vain katsella passiivisesti sivusilmällä – tapahtumia ja lähetystä juhlitaan ja niitä varten kutsutaan juhlimaan yhdessä.

Mediatapahtuma muuttaa kodin julkiseksi tilaksi (Dayan & Katz 1992, 9), tarkoittaen sitä, että Linnan juhlat ulottuvat julkisista tiloista yksityisiin. Lähetystä myös seurataan mieluummin ryhmässä kuin yksin ja sitä varten saatetaan tehdä erikoisvalmisteluita, kuten pukeutua juhlallisesti tai valmistaa tilanteen edellyttämää ruokaa, samalla yleisön roolia korostaen (Dayan & Katz 1992, 9). Todisteena TV1:n arjen rutiinit rikkovasta lähetyksestä olivat pitkin Suomea kokoontuvat kotistudiot, joissa Linnan juhliä varten saatetaan pukeutua erityisen juhlallisesti. Esimerkiksi opiskelijajärjestöissä tästä pidetään kiinni jopa iltapukuja ja smokkeja myöten. Myös muut erikoisjärjestelyt, kuten lähetystä edeltävät juhlaillalliset, kahvittelut ja yhdessä kohotetut kuohuvat ovat osa monien itsenäisyyspäivän Linnan juhliin liittyviä rituaaleja. Juhlavuoden lähetyksiä oli mahdollista seurata myös ulkomailla Yle Arenan välityksellä, joten Linnan juhlat ja sitä edeltävät juhlalähetykset eivät rajoittuneet suomalaisten kotistudioiden sisälle.

Mediatapahtuma välittää tietyssä määrin pyhän keskuksen suoraan koteihimme, joten seremonialliseen lähetykseen suhtaudutaan kunnioittavasti (Dayan & Katz, 8). Linnan juhliissa kodin kuvitellaan liittyvän hetkellisesti suomalaisuuden pyhään keskukseen, mikä osaltaan selittää vakavaa suhtautumista ja seremoniallisuutta korostavaa toimintaa

²⁴ ”Ennätysyleisö seurasi satavuotiaan itsenäisen Suomen juhlintaa – Linnan juhlat keräsi television ääreen 2,66 miljoonaa katsojaa”. Yle 7.12.2017. Toimittaja Laura Karvinen.

suhteessa lähetykseen sekä sen ympärille rakentuviin perinteisiin. Jos arkipäiväinen aamu-uutisten katsominen televisiosta kahvia juodessa, tai Instagramin kuvavirran selaaminen ruuhkabussissa älypuhelimien näytöltä ovat rutiinia, ei samaa voi sanoa Linnan juhlista. Rutiinin ohella lähetys lävistää normaalit arjen käytännöt ja esittää television välittämänä muodostavansa yhteyden Suomen pyhään ytimeen. Mediatapahtumat ovat katkoa arkisesta television katsomisesta (Dayan & Katz 1992, 1). Jos merkittävä uutinen merkitsee vahinkoa, seremoniaalisesti tärkeä mediatapahtuma edustaa yhteisön järjestäytymistä ja uusiutumista (Dayan & Katz 1992, 9). Linnan juhlat edustavat meille järjestystä, mutta myös uusiutumista. Menneen vuoden saavutusten kertaamisen ja taakse päin kansakunnan eri vaiheisiin liittyvän myyttisen kasvutarinan kertomisen jälkeen on aika astua uuteen. Tässä suhteessa Linnan juhlat sisältävät myös liminaalisen välitilan elementtejä. Silti niitä ei voi kutsua liminaalisiksi turnerilaisessa mielessä, sillä välitilassa ollessaan kohteen piirteet ovat epäselvät (Turner 2008, 94–95.) Tälle vastakohtaisesti Linnan juhlat ovat latautuneet kansallissymbolisella runsaudella ja itsensä juhlallisella tunnustamisella.

Kun haudoilla käynnit, sinivalkeisten kynttilöiden sytyttämiset ja muut juhlalliset rituaalit oli saatu hoidettua, keräännyttiin useassa kodissa perinteisesti television ääreen, juhlistamaan Suomen muuttumista kollektiivisessa alitajunnassa virallisesti satavuotiaaksi. Kauan odotettua hetkeä oli valmisteltu huolella. Valtion taholta juhlavuosihankkeesta vastaamaan perustettiin erityinen Suomi100 -hanke hallituksine ja organisaatioineen. Juhlavuotena juhliminen ei rajoittuisi vain yhteen päivään, kuten Valtioneuvoston kanslia (VNK) verkkosivuillaan totesi²⁵: *"Juhlavuosi käynnistyy vuoden 2017 alussa ja huipentuu Itsenäisyyspäivän viikkoon joulukuussa"*. VNK:n ilmoittama juhlavuoden teema oli *"Yhdessä – Tillsammans"*, mikä korostui läpi juhlavuoden eri puolella Suomea ja maailmaa järjestetyssä ohjelmassa.

Mediaa itsessään voidaan pitää nimityksenä yhteiskunnan symbolisten resurssien institutionaaliselle tiivistymiselle (Couldry 2003, 136). Luonnollisesti siis myös media osallistui omalta osaltaan juhlavuoden rakentamiseen ja jännittyneen odotuksen luomiseen, joka purkaantuisi sen itsensä välittämänä joulukuun kuudennen päivän iltana Yle TV1:llä. Kaksi päivää ennen h-hetkeä (4.12.2017) käytännössä kaikki kotimaiset valtavirtamediat uutisoivat lähes 30 maan valaisevan jonkin tunnetun

²⁵ ”Itsenäinen Suomi täyttää sata vuotta vuonna 2017”. VNK: tiedote 2017.

kohteen Suomen kunniaksi sinivalkoisin värein. Yhteensä jopa 50 kohdetta saivat sinivalkoiset sävyt ympäri maailman. *"30 maata, 50 sinivalkoista kohdetta – maailma onnittelee satavuotiasta Suomea"*, hehkutti Iltalehti²⁶. *"30 maata valaisee nähtävyytensä Suomen värein"*, uutisoi MTV²⁷ – *"Juhlavalaukset hurmaavat maailmalla ja Suomessa"*, kertoi puolestaan Etelä-Suomen Sanomat²⁸. Ehkä parhaiten tuntemukset tiivistä Helsingin Sanomat²⁹ otsikollaan *"Maailmasta tulee hetkeksi sinivalkoinen"*. Mukana oli myös dramatiikkaa: *"Katso, miten luminen Saana-tunturi saa sinisen valohunnun"*, otsikoi Yle³⁰ runollisesti – jopa kansallisromanttisesti. Valaistujen kohteiden kliimaksi kiinnittyi nopeasti Tukholman Globenista (jota muun muassa Yle³¹ luonnehti "kiistatta yhdeksi suomalaisen itsetunnon maamerkeistä" jääkiekkoon viitaten) ja Rooman Colosseumista (jossa valoshow'ta tähditti taustalla kajahtava Finlandia-hymni) maamerkeistä eniten uutisoituun ja tunnetuimpaan, Brasilian Rio de Janeiron Kristus Vapahtaja -patsaseen. *"Rio de Janeiron Kristus-patsas saa sinivalkoiset värit"*, kertoi muun muassa STT:n tiedote³². Näin yhdessä kuviteltu tunne suomalaisuudesta ei rajoittunut enää vain katukuvassa liehuviin Suomen lippuihin. Saana-tunturin ohella koko maailma oli muuttunut hetkeksi sinivalkoiseksi ja tunnistanut virallisesti suomalaisuuden ja sen kansallissymbolit, sinisen ja valkoisen.

Mediatapahtuma rakentuu tyypillisesti julkisten tahojen ja median yhteistyössä: hierarkkisesti molemmat toimivat kuitenkin yhteisön keskuksessa (Dayan & Katz 1992, 7). Linnan juhlien lähetyksestä vastasivat yhdessä Suomen valtio ja media – tässä tapauksessa valtio-omisteinen Yleisradio. Hierarkkisesti molemmat toimivat kuitenkin yhteisön poliittisen ja symbolisen vallan keskiössä. Näin ne edustavat yhteisesti jaettuina pohjoismaalaisen demokratian arvoja (valtiovaltaa ja objektiivista informaation jakelua). Kun järjestäjät ilmaisevat yhteisesti jaettuina arvoja, voivat he kutsua meitä osallistumaan tapahtumiin (Dayan & Katz 1992, 6). Tähän asemaan pohjaten Yle aloitti viralliset juhlavuoden juhlalähetykset jo 5.12.2017 TV1:n Vuosisadan etkot -ohjelmalla³³. Odottamisen jännitystä rakennettiin ohjelmassa suomalaisuuden

²⁶ Iltalehti 4.12.2017. Toimittaja Pekka Numminen.

²⁷ MTV 4.12.2017. Toimittajaa ei mainittu.

²⁸ Etelä-Suomen Sanomat 4.12.2017. Toimittaja Anne Honkanen.

²⁹ Helsingin Sanomat 5.12.2017. Toimittaja Jukka Harju.

³⁰ Yle 4.12.2017. Toimittaja Tapio Räihä.

³¹ ”Katso video – näin huikea valoshow Suomen kunniaksi eteni maailmalla”. Yle 5.12.2017. Toimittajaa ei mainittu.

³² STT 4.12.2017. Toimittajaa ei mainittu.

³³ Yle TV1 5.12.2017. Ohjelman juonsivat Heikki Ali-Hokka ja Sanna Savikko.

symboleja edustavien juhluvieraiden, kuten jääkiekkoilija Teemu Selänteen ja kulttuurivaikuttaja Jörn Donnerin suomalaisuutta ja isänmaata käsittelevillä haastatteluilla. Jo tässä vaiheessa oli selvää, ettei lähetyksessä jaettaisi kriittisiä puheenvuoroja tai nostettaisi esiin kritiikkiä herättäviä aiheita: mediatapahtumassa media puuttuu lähetykseen pääasiallisesti vain informatiivisella tasolla ja vaikka lähetys sisältäisi konfliktinomaisia teemoja, edustaa mediatapahtuma itsessään sovintoa (Dayan & Katz 1992, 8). Mediatapahtumana Linnan juhlat julistavat sovintoa, yhteisesti jaettua kuvitelmaa vuosittain television ääressä yhdistyvistä Suomesta, eivätkä kriittiset puheenvuorot tai analyysit kuuluneet täten osaksi Vuosisadan etkoja.

Yle TV1:llä Suomi100-juhlahumun virallisesti aloittaneita Vuosisadan etkoja seurasi itsenäisyyspäivänä klo 13.00 startannut Kohti Linnan juhlia -ohjelma³⁴. Neljä ja puoli tuntia kestänyt lähetys lupasi katsojille *"100-vuotisjuhlaa koko itsenäisyyspäivän ja juhluvuoden täydeltä"* ja *"lupasi pysyä kanssanne"* aina illan päälähetykseen asti. Yhteiskunnan eri alojen merkkihenkilöiden Suomi-suhteiden innostuneen puimisen ohella ohjelmat korostivat mediatapahtuman kategorisuuttaan samoja elementtejä hyödyntäen. Jos kotistudioissa nähtiin Linnan juhlia varten erityistä vaivaa juhlallisella pukeutumisella, oli asia samoin Presidentinlinnan vastapäisessä studiossa. Juontajat vieraineen olivat pukeutuneet äärimmäisen juhlavasti, ikään kuin he olisivat jo olleet jonossa Presidentinlinnan valtiosalin kättelyyn. Juhlallisen kohteliaan kielenkäytön ohella molemmissa lähetyksissä puhuttiin mediatapahtumalle tärkeää lähetyksen kieltä, jolla viitattiin paitsi studion ja kentän väliseen yhteydenpitoon, myös katsojien fyysiseen kuljettamiseen paikasta toiseen (Dayan & Katz 1992, 11). Esimerkiksi Vuosisadan etkoilla katsojille kerrottiin *"lähetyksen singahtavan alle kilometrin päässä sijaitsevaan karaokebaariin"* suomiklassikkojen pariin, minkä lisäksi toimittajien kanssa *"päästiin piipahtamaan"* Presidentinlinnan juhla- ja ruokavalmisteluita tirkistelemään – vaikka katsojien mielikuvissa kyseessä olisi voinut olla yhtä hyvin minkä tahansa suomalaiskodin juhla järjestelyt lähes samoine juhlaruokineen. Myös lähetysten siirtymätauvoja merkitseväksi valittu klassinen valssimusiikki korosti seremoniallisuutta ja estetiikkaa, jotka Dayanin ja Katzin (1992, 11) mukaisesti nousevat olennaiseksi osana mediatapahtumien korostunutta kuvallisuutta.

³⁴ Yle TV1 6.12.2016. Ohjelman juonsivat Riikka Porttila, Heikki Ali-Hokka ja Sanna Savikko, joista kaksi viimeistä toimivat myös juontajina lähetyksen studiossa.

Mediatapahtumat välittyvät suorana lähetyksenä, etänä studiosta (Dayan & Katz 1992, 11). Kohti Linnan juhlia -ohjelmassa juontajien mainitsema ”hyppely” studion ja kentän välillä tiivistyi pimenevää iltaa myöten. Puolustusvoimien Kuopion ohimarssin ja Vaasan keskustan ohella katsojat vietiin Tuomiokirkon portaille kuuntelemaan kuoron laulamaa Maamme-laulua kuoron sekä seuraamaan Presidentinlinnan ohi marssivaa ylioppilaiden soihtukulkuetta. Lotta Svärd -järjestön kaltaisia kansallisia symboleja esiteltiin ja suomalaisuus yhdistettiin lopulta osaksi laajempaa jatkumoa, kun kansallinen osaaminen liitettiin avaruudessa kiertäviin nanosatelliitteihin. Yleisöä muistutettiin hyödyntämään sosiaalisessa mediassa #linnanjuhlat / #slottsbalen -aihetunnistetta sekä äänestämään ”Linnan juhlien eepissä Pukuäänestyksessä” sitä varten luodussa yle.fi -mobiiliapplikaatiossa. Mediatapahtumalle tyypillisesti suoran lähetyksen tahti hidastui lopulta seremonialliseksi ja kunnioittavaksi (Dayan & Katz 1992, 8), jolloin järjestäjän sekä median keskinen hierarkkisuus nostettiin esiin studiossa. Juontajat totesivat olevan aika antaa puheenvuoro ”maan ykkösparille”, tasavallan presidentti Sauli Niinistöön ja rouva Jenni Haukioon viitaten.

Tämän jälkeen juontajakolmikko toivotti katsojille arvokkaasti hyvää itsenäisyyspäivää, juhlien alkamisen merkiksi lasinsa kilistykseen kohottaen. Näin tehdessään juontajat katsoivat vielä varmistukseksi kameraan – ja koteihin – samalla heitä erottavan neljännen seinän lopullisesti rikkoen. Jos Couldry (2003, 19) mukaan median kuluttamisen ja sen sisältöjen tuottamisen resurssit ovat jakautuneet yhteiskunnassa epätasaisesti, todetaan epäillyt oletukset televisiostudion ja kotistudion välisestä hierarkkisuudesta näin epätasiksi. Toisin sanoen, Linnan juhlissa kansa ja media toimivat yhdessä yhteisen nimittäjän alla. Jo ennen itse Linnan juhlien lähetykseen siirtymistä oli siis selvää, ettei kyseisessä tapauksessa olennaista ollut Andersonin mukaisesti (1983, 22) kuvitellun yhteisön aitous vaan tavat, joiden kautta yhteisöllisyys median tuottamana muodostuu. Tässä tapauksessa kuvitelma samanaikaisesti koetusta suomalaisesta yhteisöllisyydestä mediassa luotiin samankaltaisuuden tunteen kautta – saman, joka välittyy yhteisössä esimerkiksi silloin, kun oma kuviteltu yhteisö osallistuu olympialaisten kaltaiseen suureen tapahtumaan (Anderson 1983, 22).

Kollektiivinen kuvittelu ja median välittämän todellisuuden omaksuminen luo käsityksen laajemmasta kansallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta (Appadurai 1996, 7), ja onkin oletettavaa, että kotistudiot ympäri Suomen (ja thaimaalaisen saaren) olivat

Linnan juhlien alkaessa tietoisia siitä, että samaa lähetystä seurasivat samaan aikaan miljoonat muut. Peruste kuvitellulle yhteisölle on se, etteivät sen jäsenet tule koskaan edes kuulemaan suurimmasta osasta saman yhteyden kuvittelevista ihmisistä (Anderson 1983, 15). Linnan juhlia seuraavat suomalaiset eivät varmuudella tulisi koskaan henkilökohtaisesti tietoisiksi suurimmasta osaa muista seremoniaan osallistuvista. Silti yhteisön jäsenten mielessä elää vahvana kuva heidän yhteydestään (Anderson 1983, 15), kuten suomalaisuuden symboliseen päämajaan joulukuun kuudennen päivän iltana yhdistetyt kotistudiot osoittavat. Andersonin (1983, 15) mukaan valtio edustaa ”kuviteltua poliittista yhteisöä”. Tähän peilaten Linnan juhlia voisi mediatapahtumana kuvailla yhtä lailla kuvitelluksi *kansalliseksi* yhteisöksi, jonka kollektiivinen kuvitelma rakentuu toimintaa edellyttävänä median rituaalina juuri Linnan juhlien seremoniaan median kautta osallistumalla.

4.2.2 Seremonian keskuksessa

Arkeen ja liittyvät rutiinit katoavat viimeistään Linnan juhlien virallisen aloitusseremonian käynnistyessä³⁵. Kadettien lippuparaatin saavuttua valtiosaliin aloitti Kaartin soittokunta Sibeliuksen Jääkärimarssin ja valtiosalin ovet avautuivat, valmiina vastaanottamaan lähes 1 900 kutsuvierasta tasavallan presidentti Sauli Niinistön ja tämän puoliso rouva Jenni Haukion käteltäviksi. Mediatapahtuman lähetyksessä kuva ja puhe hidastuvat seremonialliseen tahtiin (Dayan & Katz 1992, 11): näin lähetyksen ja kerronnan tempo määräytyivät Presidentinlinnan tapahtumia seuraten ja niitä kunnioittaen, muut intressit – kuten kaupallisuuden – sivuttaen. Ensimmäisenä kättelyyn saapuivat sotaveteraanit ritarijärjestyksessä. Kansallinen kuvasto ja eri sukupolvien läsnäolosta syntyvä uuden ja vanhan kohtaamisen symboliikka olivat läsnä vahvasti, kun Maanpuolustuskorkeakoulun nuoret kadetit seisoivat rivissä tervehtien sisään astuvia Mannerheim-ristin ritareita. Liput, sotilasuniformut ja kunniamerkit ovat Linnan juhlien kansallissymboliikassa kuitenkin vain jäävuoren huippu, sillä jo niiden tapahtumapaikkana toimiva Presidentinlinna ilmentää yhteiskunnalle merkittävää tilaa, jolla Dayanin ja Katzin (1992, 6–7) mukaan on erityistä arvoa sekä lähettäjän että vastaanottajan keskuudessa. Jos Durkheim jakoi ihmisten käsitykset maailmasta pyhään ja profaaniin (eli maalliseen), laskien pyhän piiriin yhteisön jäsenten rituaaliset kokoontumiset symbolisten tärkeiden asioiden äärelle (esim. Couldry 2003, 6), edustaa

³⁵ Yle TV1:llä presidenttiparin kättelyä selostivat Jussi Pekka Rantanen, Piia Pasanen, Jaakko Selin ja Marja Sannikka.

Presidentinlinna etenkin rituaalisesti merkitsevänä ajankohtana maallisesta erotettua tilaa.

Mediatapahtumalle ominaisesti eri mediat ja viestinnän kanavat mukautuvat kokonaisuudeksi, jossa tietoa samoista tapahtumista välitetään samanaikaisesti useassa eri lähteessä (Dayan & Katz 1992, 10). Yle TV1:llä oli mediana yksinoikeus juhluvuoden Linnan juhlien lähettämiseen, mutta se ei ollut suinkaan ainoa Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlia seuraava media. Myös muut valtavirtamediat seurasivat ja kommentoivat tapahtumia aktiivisesti omissa live seurannoissa sekä paikan päältä että toimituksista käsin, muiden katsojien tavoin Yle TV1:n lähetykseen turvautuen. Suurin osa live seurannoista ja uutisoinnissa keskittyi puimaan vieraiden asuja ja keskinäisiä suhteita, mikä on nähtävissä esimerkiksi Iltalehden ”Linnan juhlat 2017” -teemasivustolta³⁶, jossa katsojat pääsivät myös äänestämään Linnan kuninkaan ja kuningattaren valinnasta. Esimerkiksi kuvapalvelu Instagramissa #linnanjuhlat -aihetunnistetta on käytetty yhteensä 12 711 kertaa ja #linnanjuhlat2017 -aihetunnistetta 1 567 kertaa. #Slottsbalen -aihetunnisteella merkittyjä julkaisuja Instagramissa on puolestaan hieman yli 550 kappaletta.

Suorien ja etukäteen suunniteltujen tapahtumien välittyessä studion ulkopuolelta, muodostuu lähetykseen uusi jännite (Dayan & Katz 1992, 5–7). Siirryttyään välittämään lähetystä Presidentinlinnan valtiosalista Linnan juhlat toivat mukaan kaksi uutta, tavallisesta lähetyksestä poikkeavaa, mediatapahtuman kannalta merkityksellistä elementtiä. Ensinnäkin, lähetyksen siirtyessä pois median itsensä hallinnoimasta paikasta (kuten studiosta), liittyy siihen tietty ennalta-arvaamattomuus ja ajatus siitä, että median luovuttaessa tapahtumien järjestämisen muiden käsiin, periaatteessa jonkin on mahdollista mennä vikaan (Dayan & Katz 1992, 5). Linnan juhlissa tämä korostui erityisesti yhteisölle merkityksellisessä tilassa, jonka seremoniallinen konteksti loi tapahtumille omat odotuksensa ja erityisen painavat, etiketinmukaiseen ulkoasuun ja sopivaan kielenkäyttöön asti ulottuvat käyttäytymisen normit ja puheen diskurssit. Toiseksi, ensimmäisten kättelyiden myötä median rooli tehdään katsojille alleviivatun selväksi. Mediatapahtumassa media tarjoaa vain kanavan, joka mahdollistaa tapahtumien välittymisen kotien vastaanottimiin (Dayan & Katz 1992, 5). Linnan juhlissa tapahtumat eivät siis olleet itsenäisesti Ylen järjestämiä: päinvastoin se tarjosi

³⁶ ”Linnan juhlat 2017”. Iltalehti 6.12.2017. Useita toimittajia.

vain Yle TV1:n kautta Linnan juhliksi nimetyn kanavan, joka etänä Presidentinlinnassa operoidessaan välitti tapahtumat kotistudioihin Suomessa ja ulkomailla.

Moderneissa mediayhteiskunnissa median ympärille kiinnittyy valtava määrä symboleita (Couldry 2003, 136) ja sen valta kategorisoituu selviten jaotellussa siihen, mikä on mediassa ja mikä ei ole (Couldry 2003, 47). Väittämäni mukaan symbolinen valta, joka medialle tavallisesti oletetaan todellisuuden esitysten järjestäjänä, ei välity Linnan juhlissa samoin, kuin esimerkiksi television aamu-uutisissa. Perustelen tätä siten, että ensinnäkin mediatapahtumassa media itsessään ei valikoi tärkeäksi kokemiaan todellisuuden tapahtumia omien intressiensä pohjalta, vaan ne – ainakin periaatteessa – tulevat sen välitettäväksi yhteisön sisäisen tarpeen määrittelemänä. Esimerkkejä näistä tarpeista ovat Dayanin ja Katzin (1992, 9) mainitsemat yhteisön järjestys ja uusiutuminen, joita seremoniaalisesti tärkeät tapahtumat viestillään ilmaisevat. Mediatapahtumassa median asema rajoittuu valmiiksi annetun, yhteisön jakaman symbolisen järjestyksen välittämiseen – siis, lähettämiseen. Median välittämät tapahtumat ovat pääsääntöisesti sen itsensä tuottamia, mutta mediatapahtuman katkoksessa ja epärutiininomaisessa asemassa se puuttuu tapahtumiin lähinnä informatiivisella tasolla (Dayan & Katz 1992, 5–8). Toisin sanoen, tapahtumien juoksutus ei ole normaaleille lähetyksille tyypillisesti median käsissä. Linnan juhlissa medialla on valta puuttua tapahtumiin ensisijaisesti tietoa tarjoamalla, sekä tapahtumia kommentoimalla ja taustoittamalla. Mielenkiintoiseksi ajatukseksi median ja Linnan juhlien suhteessa nouseekin se, mitä Itsenäisyyspäivän juhlavastaanotto olisi ilman sitä – väittämäni mukaan läpeensä määrittävää – mediatapahtuman perinnettä. Historiallinen traditio itsessään ja sitä ylläpitävät kansalliset rituaalit olisivat varmasti olemassa. Mediatutkimuksellisesti tapahtumasta puhuttaisiin kuitenkin varmuudella jossain muussa kontekstissa, kuin mediatapahtuman välityksellä kansakunnan yhdistävänä median rituaalina. Mediatapahtuman roolia osana Linnan juhlia havainnollistaa ehkä selviten juhlalähetyksen lopussa nähty Suomi 100 -juhlailotulitus. Sibeliuksen *Finlandian* tahtiin nähty spektaakkelimainen ilotulitus oli varmasti vaikuttava näky Helsingin keskustasta katsottuna. Todellisuudessa se oli kuitenkin rakennettu vain Linnan juhlia televisiosta tai verkosta seuraavaa varten, sillä juhlailotulitus oli kokonaisuutena hahmotettavissa ainoastaan ilmakuvasta käsin. Samassa yhteydessä se liitettiin osaksi laajempaa suomalaisuuden symbolista jatkumoa, johon palaan myöhemmin tarkastelussani.

Mediatapahtumissa kuvallisuus korostuu suhteessa sanoihin ja esteettiset seikat nousevat tärkeään asemaan (Dayan & Katz 1992, 11): Linnan juhlissa korostunut kuvallisuus ilmeni paitsi kuvan ja puheen seremoniallisessa tahdissa, myös korostuneessa juhlallisuudessa. Todisteena tälle Linnan juhlissa oli mukana totutun mukaisesti erityisesti muotiin erikoistuneita toimittajia. Studiossa muodista vastaavan selostajan Jaakko Selinin ohella kommenttejaan illan asuista jakoi muotitoimittaja Sami Sykkö. Ennen juhlia Sykkö kehottikin radiohaastattelussa (kuin suoraan Dayania ja Katzia mukaillen) suomalaisia panostamaan satavuotiaan Suomen juhlimiseen myös kotistudioissa:

”Tämä on ainutlaatuinen tilaisuus, sillä kukaan meistä ei tule elämään sitä päivää kun itsenäinen Suomi täyttää 200 vuotta. Eli mitäs jos nyt laittaisi vähän parempaa ruokaa ja vähän parempaa päälle, vaikka se tuntuisikin vähän hassulta jos viettää itsenäisyyspäivää omassa olohuoneessaan. Mutta näin muistaisi paremmin juhlaillaan.” (Sami Sykkö, Yle Puheen Aamu 5.12.2017. Haastattelijoina Suvi Puukangas ja Jere Pehkonen).

Median informatiivinen rooli Linnan juhlien lähetyksessä ilmeni nimeämällä lähetyksessä esiintyviä ihmisiä ja heidän yhteiskunnallista asemaansa, taustoittamalla illan aikana esitettyjä musiikkikappaleita tai selittämällä ruudussa viliseviä kansallissymboleita. Vaikka median rooli rajoittui tapahtumien järjestämisen sijasta niiden välittämiseen, ei sen roolia voi missään nimessä kutsua Linnan juhlien kaltaisessa mediatapahtumassa passiiviseksi. Median oletetussa asemassa se kykenee esittämään yhteiskunnan sen hetkistä tilaa, erityisesti livelähetys vahvistaa käsitystä, jonka mukaan median välittämät asiat ovat osa yhteiskunnan tämänhetkistä todellisuutta (Couldry 2003, 48). Medialla on siis kyky priorisoida Linnan juhlat tällä hetkellä yhteisölle merkityksellisenä todellisuuden osana, samalla kun se esittää tärkeää roolia siinä, mitä ja miten näytetään. Medialla on kyky kohdistaa itseensä symboleita (esim. Sumiala 2010, 91–92), mikä ilmeni lähetyksessä valtana kiinnittää katsojan huomio heidän tunnistamiin asioihin ainakin a) kuvakulman / kuvanrajauksen, b) puheen / selostuksen ja c) valikoitujen haastattelujen kautta. Välittäessään yleiskuvaa Linnan juhlista juontajat taustoittivat pääsääntöisesti tapahtumien kulkua sekä seremonian sisäistä järjestystä ja yksityiskohtia. Myös tässä tapauksessa lähetystä leimasi erityinen fyysiseen kuljettamiseen viittaava kieli: ”*siirrymme nyt takaisin*

vastaanottosaliin, missä tasavallan Presidentti on valmiina ottamaan vastaan...” ja niin edelleen. Lähetyksessä yleiskuvaa hyödynnettiin lisäksi Linnan ulkopuolisten tapahtumien, kuten juhlavalaistuksessa kylpevän Presidentinlinnan ympäristön sekä Helsingin (ja myöhemmin muun Suomen) maisemakuvauksen avulla. Jos yleiskuvaa ei lähetetty sisältä Presidentinlinnasta, korostettiin sen juhlallisuutta juhlallisen tai muuten kansallisesti helposti tunnistettavan musiikin keinoin.

Mediatapahtumassa painottuu informatiivisen tapahtumiin suhtautumisen lisäksi sovinto, jota se konfliktin sijaan edustaa (Dayan & Katz 1992, 8). Linnan juhlien henkilöhaastattelujen yhteydessä esiin nostettiin kansakunnan yhteisiä saavutuksia, kuten nousu sisällissodan runtelemasta köyhästä maasta pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi maailman kärkeen. Esiin nousi lisäksi haastateltujen yksityishenkilöinä tekemiä saavutuksia ja muita positiivisia, samalla kuitenkin kollektiiviseen suomalaisuuden käsitykseen helposti (sisun ja rehellisyyden tavoin) yhdistettäviä ominaisuuksia. Sisällissodan kaltaiset vaikeat ajat käsiteltiin pikemminkin kasvutarinoina ja yksityishenkilöitä koskevat negatiiviset asiat, kuten kohut ja skandaalit jätettiin huomiotta. Symboleista erityishuomiota saivat kunniamerkit, kansallispuvut sekä erityisesti naisten juhlapuvut materiaaleineen ja koruineen. Eijulkiksiksi luokiteltavien juhlavieraiden henkilöllisyyden ja aseman lisäksi ilman katsojat yhteen saattavia selostajia monet yksityiskohdat olisivat jääneet vaille huomiota. Esimerkiksi Vanessa Kurrin saapuessa kättelyyn huomautti Jaakko Selin ”Vanessan” tarkoittavan kreikan kielellä myös perhosta, mistä selittyi kyseisen iltapuvun koriste. Dayanin ja Katzin (1992, 8) esittämä median informatiivisen tason puuttuminen mediatapahtumiin voi näin tarjota tietoa paitsi yksittäisistä symboleista, mutta pidemmälle ajateltuna myös syventää yhteisön käsitystä itsestään osana sovintoon perustuvaa jatkumoa.

Suomalaista yhteisöllisyyttä määrittäviä arvoja ja symboleja käsiteltiin läpi haastattelujen. Laulaja- ja popmuusikko Alma esitteli siskonsa Annan kanssa leijonasymboleita takkinsa selkäpuolilla ja kaulakoruissa, mainiten suomalaisuuden hienoimmaksi piirteeksi vapauden olla sitä, mitä kukin haluaa. Yhtäältä suomalaisuudelle tärkeisiin arvoihin ja yhteiskunnan kulmakivinä toimiviin instituutioihin vedottiin, kun 76 vuotta avioliitossa elänyt sotaveteraani Eero Kantola kertoi jo etulinjalla alkaneesta romanssistaan, päättäen tarinan juhlavuodellekin tärkeisiin sanoihin, ”Yhdessä ollaan”. Huomattavaa on, että arvoista ja Suomen

parhaimmista ominaisuuksista puhuttaessa niihin viitattiin haastattelujen yhteydessä usein ”meille tärkeinä” asioina. Haastatteluissa näitä arvoja juhlittiin eri yhteiskunnan osa-alueita edustavien juhluvieraiden kautta. Puhuessaan sisusta tärkeimpänä syynä Suomen menestykseen myös autourheilussa, rallikuskit Markus Grönholm ja Juha Kankkunen toimivat todisteena yhteisesti jaettujen arvojen tärkeydestä. Samaan vetosi myös taiteilija Vesa-Matti Loiri, joka ”myös raskaan ajan nähneenä” kertoi Suomen olevan tänä päivänä ”ihana itsenäinen maa”, josta ”oli myös osattava pitää oikealla tavalla kiinni” – varsinkin, kun aiheeksi nousi suomalaisten usein pyhäksi koettu luontosuhde. Läpi aina veteraanien sisääntulosta pop-laulaja Diandran ja iskelmätahti Katri Helenan musiikkiesityksiin ja Suomi 100 -ilotulitukseen saakka, toistui Linnan juhlissa sama teema, jossa suomalaisuus asetettiin menneen, nykyisen ja tulevan kautta osaksi suurempaa kokonaiskuvaa ja jatkumoa. Linnan juhlissa teema kiteytyi parhaiten valtiosalissa yhteisesti laulettuun Maamme-laulukseen ja etenkin lähetyksen lopussa nähdyssä juhlailotulituksessa.

Jos aikaisemmin esitetty määritelmä valtiosta kuviteltuna poliittisena yhteisönä (Anderson 1983, 15) pitää paikkansa, ei ole liioiteltua väittää, että Linnan juhlat loivat yhteiskunnan eri osa-alueita edustavien ihmisten kautta hetkellisen kuvitellun mikrokosmoksen Suomen kansasta kokoontuneena kollektiivisesti paikkaan nimeltä Linnan juhlat, sekä tunnistamaan jakamansa yhteisöllisyyden ja arvot – samalla ulottaen ne osaksi yhteisön tulevaisuutta. Viestinnässä oleellista on symbolisen järjestyksen ja yhteiskunnan säilyminen ajassa (Carey 1989, 18), mikä Linnan juhlissa todettiin myös ääneen lähetyksen loppuvaiheessa, kun juontajat kertoivat katsojien pääsevän seuraavaksi seuraamaan Suomi 100 -ilotulitusta, jonka jälkeen olisikin ”aika kääntää katseet pikkuhiljaa seuraavaan vuosisataan”. Linnan juhlien lopuksi lähetys siirtyi ilmakehuun Helsingistä, jonka jälkeen katsojille esitettiin äärimmäisen seremoniallinen läpileikkaus Suomesta ja suomalaisuuden mielikuvista Sibeliuksen Finlandia-hymnin rytmittämänä. Dramaattisessa videossa Lapin lumisista talvimaisemista ja myrskyisissä vesissä kamppailevista joutsenista siirryttiin Helsingin Hietaniemen hautausmaan kynttilöin valaistuille sankarihaudoille ja Marsalkka Mannerheimin haudalle. Seuraavaksi vuoron saivat koivut ja sulavasta vedestä virtaavat metsäiset joet. Kansallisasuista, juhluvuoden tapahtumista, Suomen lipun muotoisen mustikkakakun leikkuusta, partiolaisten lipunnostosta ja tanssiaisista katse siirtyi taivaalle, jonne ilmavoimien hävittäjät maalasivat muodostelmassa sinivalkoisen lipun sävyt. Suvisten juhlien, metsän ja Suomen kartan muodossa tarjotun ruisleivän jälkeen siirryttiin

iltaruskon kautta jylhänä kuohuille koskille, keskikesän rypsipelloille, Lapin tuntureille ja nyt jo vapaana kirkkaalla taivaalla lentävään joutsenparveen. Vasta neljän vuodenajan kontrastia esittävän kosken kuvauksen ja revontulien jälkeen katsojat vietiin takaisin Presidentinlinnan edustalle, missä Suomi 100 -juhlailotulitus käynnistyi Makasiiniterminaalista muualle leviten. Ilotulituksesta lähetys siirtyi Tuomiokirkon portaille kuoron lauluun. Juhlavärein valaistusta Suomenlinnasta lähetys siirtyi taas Lappiin Kilpisjärven Saana-tunturille, joka sai kansakunnan silmissä vihdoin Ylen lupaaman ”sinivalkoisen valohunnun”. Lopussa Nepalin Mount Everestillä liehuvan Suomen lipun ja juhlavuoden tunnuksella varustetun Jäänmurtaja Polariksen talvisen raivaamistyön jälkeen lähetys palasi vielä kerran Suomenlinnaan ja ilotulituksen kliimaksiin sinivalkoisen Helsingin yllä, Finlandia-hymnin yhä soidessa. Kaikki edellä kuvaillut Linnan juhlien lähetysten tapahtumat esittivät toisintoa sen pääteemasta: sovinnosta yli hajaannuksen. Suomalaisuus – ja kuviteltu jaettu yhteys suomalaisuudesta – tiivistyivät kokonaisuuteen, jossa ilmi tulivat kaikki ne suomalaisuudelle tärkeät arvot, joita jo aikaisemmin lähetyksessä juhlittiin yhteisesti tunnistettujen symbolien kautta. Lopussa huipentuvassa juhlailotulituksessa ei siis väittämäni mukaan juhlittu vain yhteen kokoontuvaa Suomea, vaan mielikuvia ja niiden taustalla eläviä myyttejä, jotka yhdessä muodostavat kollektiivisesti kuvitellun suomalaisuuden – ainakin hetkellisesti.

Moderneissa yhteiskunnissa media toimii uudurkheimilaisesta näkökulmasta yhteen liittäväenä voimana (Couldry 2003, 6–7). Median välittämät seremonialliset mediatapahtumat ilmaisevat järjestystä ja uusiutumista (Dayan & Katz 1992, 9). Tähän kontekstiin myös Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlat seremoniaalisesti tärkeimpänä suomalaisena tapahtumana sijoittuivat. Televisiovälitteiset mediatapahtumat mahdollistavat yhteisölle pääsyn seuraamaan yhdessä ytimensä tapahtumia (ks. Couldry 2003, 61) – Linnan juhlien kohdalla Yle TVI:n etälähetyksellä Presidentinlinnasta, jonka tapahtumia katsojat seurasivat suorana televisiosta tai verkossa Yle Areenasta, riippumattomina maantieteellisestä sijainnistaan. Kuviteltu on myös muodostunut yhteiskunnissa kollektiiviseksi sosiaaliseksi faktaksi (Appadurai 1996, 5). Kollektiivisesti mielikuvissa kuviteltu ja tuotettu voi heijastua myös käytännön toimintana (Appadurai 1996, 7), mikä vuoden 2017 Linnan juhlien kannalta tarkoitti parhaimmillaan jopa 2,88 miljoonaa saman lähetysten ääreen kokoontunutta – ja tätä kautta samaan median rituaaliin osallistuvaa – katsojaa. Mielen todellisuuden pakopaikan sijaan kuvitellussa on kyse toiminnan näyttämöstä (Appadurai 1996, 7):

näin yhdessä kuviteltu tieto suomalaisuudesta näyttäytyi toimintana niin Linnan juhlien lähetyksen aktiivisena seuraamisena, lipunnoston kaltaisina kansallisina rituaaleina, kuin arvostuksena yhteisöön ja sen säilymiseen ajassa. Kollektiivinen kuvittelu luo samalla ajatuksen itseä laajemmasta kansakunnasta: mediavälitteisen todellisuuden kautta rakennamme myös omaa sosiaalista todellisuuttamme (Appadurai 1996, 7). Linnan juhlat muodostivat siis 6.12.2017 erään kuvitellun yhteisön todellisuuden ajassa, jossa Appadurain (1996, 5) mukaisesti useat kuvitellut todellisuudet ilmenevät yhdenaikaisesti. Tässä kuvitellussa yhteisössä esitystä sen hetkisestä sosiaalisesta todellisuudesta rakennettiin median symbolista valtaa ilmentävien median rituaalien ja rituaalisten kategorisointien kautta (ks. Couldry 2003, 14–15). Rituaalinäkökulmasta viestinnässä on kyse osallistumisesta toimintaan, jossa esitetään ja vahvistetaan tiettyä kuvaa todellisuudesta (Carey 1989, 29): juuri tästä oli kyse, kun Linnan juhlat aktivoivat katsojia kokoontumaan yhteisesti jaettujen suomalaisuuden mielikuvien ympärille median rituaalien kautta. Yhteisöllisyyttä korostavana mediatapahtumana Linnan juhlat siis:

1. integroivat suomalaista yhteiskuntaa Dayanin ja Katzin (1992, 9) esittämässä ”kollektiivisessa sydämenlyönnissä”, joka ilmeni lähetyksen sovintoon perustuvassa lähtökohdassa ja tiivistyi sen loppuosiossa, kuvitellun kansakunnan yhteiseen juhla-ilotulitukseen kokoavissa tapahtumissa.
2. uudistivat Dayania ja Katzia (1992, 9) seuraten yhteiskuntaa ja sen päättäjiin kohdistuvaa lojaliteettia, samalla yhteisön paikan tulevaisuudessa varmistuen.

4.3 Kauhumaratonit häiriön näyttämöinä

Väkivaltaiseen häiriöön perustuvia, äkillisesti ilmentyviä ja etukäteen suunnittelemattomia livelähetyksiä, jotka pysäyttävät television normaalin ohjelmavirran, voidaan Tamar Liebesin (1998, 72) mukaan kutsua kauhumaratoneiksi. Oleellista on, että kun mediatapahtuma yhdistää katsojia yhteisöllisyyden kautta, mediakatastrofi – eli kauhumaratoni – toimii yhteisöä hajottavana tekijänä (Sumiala 2010, 123). Vastikkeena mediatapahtuman tyypeille, valloitukselle, mittelölle ja kruunajaisille, Katz ja Liebes (2007, 158) käyttävät katastrofin, terrorin ja sodan (engl. *disaster, terror & war*) häiriöön perustuvan livelähetyksen muotoja.

Tarve mediakatastrofien määrittelylle syntyi Dayanin ja Katzin mediatapahtumia koskevan kritiikin pohjalta. Kritiikki kohdistui siihen, kuinka tutkijat olivat jättäneet huomiotta suuret, maailmaa ravistelleet uutistapahtumat. Olennaiseksi kysymykseksi nousi se, miksi seremonia tuli asettaa niin suureen arvoon suhteessa häiriöön, joka sen alun perin aiheutti? Esimerkiksi tästä tutkijat nostivat presidentti John F. Kennedyn kuoleman Yhdysvalloissa 1960-luvulla ja sen, miksi mediatapahtumien näkökulmasta oli tärkeämpää huomioida hänen hautajaisensa, kuin niitä edeltänyt salamurha? Tähän Dayan ja Katz totesivat järkyttävien uutistapahtumien perustuvan integraation sijaan häiriöön. Toisin kuin seremonialliset tapahtumat, ne eivät ole etukäteen suunniteltuja. Ja vaikka ne luovat yhtä lailla häiriön normaaliin lähetykseen, ovat ne odottamattomia sekä varmasti epätoivottuja. (Katz & Liebes 2007, 158.) Toisin sanoen, niissä on kyse eri genrestä (Dayan & Katz 1992, 9). Mikäli seremoniallisten mediatapahtumien järjestäjinä toimivat julkiset tahot yhteistyössä lähetyksestä vastaavan median kanssa, niin häiriöön perustuvat mediakatastrofit syntyvät lähettäjän (median) ja järjestystä rikkovan toimijan ”yhteistuotantona”. (Katz & Liebes 2007, 157.) Liebesin (1998, 73) tiivistämänä mediatapahtumassa vallassa on vallitseva poliittinen järjestelmä, kun taas suuria menetyksiä aiheuttavan katastrofin aikaan valta mediassa siirtyy sen vastakkaisille voimille, jotka voivat tulla yhteiskunnan sisältä tai ulkoa.

Häiriöön ja seremonialliseen integraatioon perustuvien tapahtumien rinnastaminen toisiinsa mahdollistaa niiden muuttuvien suhteiden tarkastelun ajallisessa jatkumossa. Seremoniallisten mediatapahtumien asema on heikentynyt, samalla kun niiden lähettäminen on lukumäärällisesti vähentynyt. Paikan näyttämöllä ovat vieneet katastrofiin, kauhuun ja sotaan pohjautuvat häiriötapahtumat. (Katz & Liebes 2007, 158.) Kehityksen taustalla vaikuttavat teknologioiden ja viestintäyhtiöiden kokemat organisaatiomuutokset. Viestintäyhtiöt ovat käyneet läpi suuria organisaatiomuutoksia viestintäkanavien määrän moninkertaistuessa ja teknologioiden kehittyessä mobiileiksi ja kaikkialla läsnä oleviksi. Myös kilpailu yleisön huomiosta on kiristynyt, eikä mediataloille ole enää tyypillistä toimia yhdessä esimerkiksi kansallisten juhlien yhteydessä. (Katz & Liebes 2007, 159.) Näin ollen esimerkiksi edellisissä luvuissa tarkastellut Linnan juhlat voidaan tulkita tämän päivän mediakentällä poikkeuksellisen sovinnollisiksi paitsi katsojien, myös median lähetysten näkökulmasta. Institutionaaliset muutokset ovat kuitenkin hajaannuttaneet yleisöä sekä vähentäneet yhteisesti koettujen livelähetysten merkitystä televisiossa – edellä mainitut muutokset ovat sosialisoineet meitä seremonian sijasta toimintaan ja aikataulutetun ohjelman

sijaan häiriön normiin. (Katz & Liebes 2007, 159). Todellisuudessa, jossa uutistapahtumiin vakiintuneet traagiset kuvat esimerkiksi Lähi-idän konflikteista ja yhtäältä viime vuosina länsimaissa tapahtuneista terroriteoista, kuten aikaisemmin mainitusta Turun elokuun 2017 iskusta, väite häiriön normittumisesta nykyiseen mediavirtaan kuulostaa surullisen ajankohtaiselta.

Mediatapahtumien hiipuvaa asemaa voidaan selittää myös hallituksia ja median instituutioita kohtaan kasvaneen kyynisyyden näkökulmasta. Näin länsimaissa historiallisesti ennätysellisen suuri hallintoihin – ja usein mediatapahtuman toiseen järjestäjään – kohdistuva epäluulo liitetään myös niiden kanssa yhteistyössä toimiviin median instituutioihin. Mediatapahtumien ”ihmetapahtumat” käsitetään laajalti lyhytikäisinä skenaarioina, joista seuraa pian jotain negatiivista. (Katz & Liebes 2007, 159.) Eräs esimerkki kotimaan mediakentällä tapahtuneesta, kyynisyyttä herättäneestä tapahtumasta esittää helmikuussa 2018 laajalti uutisoitu tapaus, joka alkoi suomalaisen valtio-omistaisen puolustus-, turvallisuus- ja ilmailualan konserni Patrian liikemiehen kuolemalla Ugandassa ja paisui mediassa lähes kansalliseksi häiriötilaksi kun selvisi, että mukana ollut entinen kansanedustaja Suvi Lindén oli esiintynyt matkan yhteydessä virheellisesti aikaisempaa ministeritaustansa hyödyntäen YK:n (Yhdistyneet kansakunnat) alaisuudessa toimivan Kansainvälisen televiestintäliiton (engl. *International Telecommunication Union, ITU*) erityislähettiläänä³⁷.

Kauhumaratonissa media lähettää livelähetystä traumaattisiksi koetuista tapahtumista suhtautuen niiden kulkuun laajennetulla, jopa pakkomielteenomaisella seurannalla. Tällä Liebes vihjaa muutamista tunteista jopa kolmeen päivään jatkuvaan kauhutapahtumien jatkuvaan kierrättämiseen mediassa. (Liebes 1998, 71–72.) Tässä kuvastossa esiin nousevat toistuvasti veristen tapahtumapaikkojen kuvaukset sekä yksittäiset sankarilliset pelastajat ja pelastustyöntekijät. Asiatyhteyteen liitettyjä asiantuntijoita ja poliitikkoja haastatellaan ja heiltä halutaan selityksiä traagisille tapahtumille. Pakollisilla haastatteluilla halutaan tarjota vastauksia siihen, mikä meni vikaan ja miksi – sekä siihen, onko joku viranomainen mahdollisesti laiminlyönyt tehtävänsä osana tapahtumien kulkua, tai jopa vaikuttanut niiden tapahtumiseen? Aikaisemmin traumaattiset uutistapahtumat käsiteltiin osana yleisiä uutiskoosteita,

³⁷ esim. ”Suvi Lindén ei ollut Ugandassa YK:n tehtävässä, toisin kuin hän antoi ymmärtää – ”Meillä ei ole koskaan ollut erityislähettiläitä”. Helsingin Sanomat 15.12.2018. Toimittaja Paavo Teittinen.

jonka jälkeen ne päätyivät pääuutisten tarkempaan analyysiin. Näin edellä mainitut median toimintatavat lukeutuivat osaksi normaalia journalistista prosessia. Nykyisessä median toimintamallissa dramaattinen tieto pysäyttää ensin muun ohjelmavirran, jonka jälkeen tapahtumien seuranta siirtyy suoraan kauhumaratonin tilaan. (Katz & Liebes 2007, 160.)

4.3.1 Katastrofista terroriin ja sodan näyttämölle

Oletus siitä, että häiriöön perustuvat tapahtumat ovat vieneet median näyttämön yhteisöllisyyttä korostavilta tapahtumilta herättää kysymyksen siitä, ovatko katastrofit nykyään yleisempiä kuin ennen? Katzin ja Liebesin mukaan kysymykseen on vaikea vastata. Samoin kuin siihen, voiko kyseessä olla yhtäältä valtiovallan lisääntynyt tarve hyödyntää traumaattisia tapahtumia esitelläkseen kykyään puuttua konflikteihin, tai median halu vangita mobiiliteknologioita hyödyntäen takaisin menettämiensä katsojien huomio? Todennäköistä on ainakin se, että katsojien keskuudessa vallitseva paranoia on lisääntynyt. (Katz & Liebes 2007, 160.)

Myös tässä tutkielmassa tarkasteltavan kauhumaratonin muovautumiseen ukrainalaiselta pellolta uutistoimisto Reutersin kansainväliseksi kärkiuutiseksi vaikutti luontaisesti se, kuinka silloinen mediakoneisto esitti todellisuutta sisäisten toimintamalliensa kautta, median tuotannon rituaaleja osaltaan toisintaen. Jos lento MH17 olisi ammuttu alas ennen Neuvostoliiton murtumista vuonna 1991, olisi tapahtumista kertominen tapahtunut reaaliaikaisen ja monikanavaisen informaation siirtymisen sijaan eri logiikalla. Luultavaa on, että kuvamme tapahtumasta ei vastaisi juurikaan nykyistä. Yhtäältä pohdin, kuinka erilaisia miellelyhtymiä esimerkiksi vuoden 1987 Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuus meissä herättäisi, jos onnettomuuteen olisi herätty pohjoismaisten puolustusvoimien säteilymittaustulosten sijasta³⁸ mobiiliteknologioita hyödyntävän median kakofoniseen uutisvirtaan ja paikan päällä Prypjatin kaupungissa kuvattuihin traagisiin sisältöihin, jotka olisivat pian löytäneet tiensä sosiaalisesta mediasta myös valtavirtamedian kauhumaratonien kierrätettäviksi?

³⁸ ”Neuvostoliitto viivytti tiedottamista Tšernobylin räjähdyksestä”. Yle 08.09.2006. Toimittaja Paavo Rytä.

Vaikka terrorismia on harjoitettu vuosituhansien ajan, ei sitä olla vieläkään ulkoministeriön mukaan kiistattomasti määritelty³⁹. Sisäministeriön (SM) määrittelemänä terrorismiin kuitenkin liittyy väkivaltaa tai sillä uhkaamista tavoitteiden saavuttamiseksi, tai pelon aiheuttamiseksi⁴⁰. Median suorissa lähetyksissä terroristiset tapahtumat välittyvät väkivaltaisina tekoina, kuten räjähtäneinä itsemurhapommeina, kidnappauksina ja poliittisina murhina. Terrorismin ja median symbioottisesta suhteesta on kirjoitettu paljon: vakiintuneen käsityksen mukaan rikollinen toiminta olisi huomattavasti vähemmän vaikuttavaa ilman mediajulkisuutta – silti median ei juurikaan voida olettaa pidättäytyvän tapahtumista kertomisesta. Samalla herää kysymys siitä, ovatko terroristiset tapahtumat todellakin määritelmältään ennalta suunnittelemtomia, jos median läsnäolo on ollut selvästi osa tekijän suunnitelmaa? (Katz & Liebes 2007, 161.) Näin ollen voidaankin kysyä, kuinka suuri rooli medialla oli osana tekijän suunnitelmia (ja kauhumaratonin välittämistä) esimerkiksi Norjan vuoden 2011 terroristiskussa, jossa norjalainen Anders Breivik räjäytti autopommin Oslon keskustan hallintokorttelissa ja suoritti ampuma-aseella joukkomurhan Utøyen saarella? Mahdollisesta suunnitelmallisuudesta huolimatta terrorististen tapahtumien keskiössä on yllätyksen elementti, joka sulkee ne ulos mediatapahtumien kategoriasta (Katz & Liebes 2007, 161.) Kauhumaratonin on esitetty lisäävän hallitusten painetta vastata tapahtumiin ja niiden luomiin uhkiin välittömällä toiminnalla (Liebes 1998, 83): visuaalinen tragedia vaatii tasavertaisesti visuaalisen vastineen (Liebes 1998, 81). Yhtäältä kauhun tapahtumien välittäminen voidaan tulkita valtiovallan suosion kannalta tervetulleeksi tekosyyksi lisätä omaa suosiota taistelussa "hyvän ja pahan välillä" (Kellner 2004, 5). Esimerkiksi Yhdysvaltojen vuoden 2001 syyskuun 11. päivän terroritekojen ja Afganistanin pommitusten välisenä aikana yhdysvaltalaismediat tehostivat sotakuumeen sellaiseksi ”kansallismielisyyden orgiaksi”, jollaista ei oltu nähty sitten toisen maailmansodan (Kellner 2004, 11).

Luonnonmullistukset tai suuronnettomuudet ovat katastrofeja, joita suorana välittäessään median ei voi olettaa toimivan osana kenenkään suunnitelmaa. Silti niiden esittämisessä on hyödynnetty kasvavissa määrin kauhumaratonin elementtejä. Vuoden 2004 tapaninpäivänä Kaakkois-Aasiaa moukaroinut tsunami oli esimerkki katastrofista, jonka median luomaan kauhumaratoniiin kohdistui suuri huomio ja myötätunto. Mielenkiintoista on, miksi edellä mainitut tapahtumat nousivat median

³⁹ ”Terrorismi on kiistelty käsite”. UM uutiset 2.9.2009.

⁴⁰ ”Terrorismia torjutaan viranomaisten yhteistyöllä”. SM verkkosivut www.intermin.fi

prioriteettilistalla niin tärkeiksi, vaikka maailmalla tapahtui samaa koko ajan muiden katastrofien muodossa? Tapaninpäivän tsunamin suhteen Katz ja Liebes nostavat esiin tapahtuman viittauskohdat raamatulliseen vedenpaisumukseen (Katz & Liebes 2007, 162.) Todennäköisempi selitys median kiinnostukselle – ja tiettyjen asioiden rituaaliselle kategorisoitumiselle median esitysten sisään – on sen välittämien yhteisöjen läheisempi kosketuspinta suhteessa tapahtumiin. Ei siis ole sattumaa, että kansainvälisissä tapaturmissa kotimaisten medioiden kiinnostus kiinnittyy nopeasti mukana mahdollisesti olleisiin suomalaisiin. Uutisoidessaan alas syöksyneestä MH17-lennosta 17.7.2014 Iltalehti⁴¹ kertoi saaneensa tiedon Ukrainassa alas tippuneesta matkustajakoneesta Reutersin ja Interfaxin kautta kello 18.14 ja kello 19.21 se päivitti verkkosivuilleen tiedon, jossa Suomen ulkoministeriön kerrottiin parhaillaan selvittävän, onko koneessa ollut suomalaismatkustajia.

Kolmas traumaattiseksi luokiteltava lähetyksen muoto on sota. Sodan ja median välinen jännite on paljolti tutkittu: vaikka kamerat pääsevät vain harvoin läpäisemään etulinjan sumuverhon, on tavalla jolla media asettaa tapahtumat kehykseen suuri vaikutus. (Katz & Liebes 2007, 162–163) Klassinen esimerkki tästä on Vietnamin sota, joka käsitetään ensimmäiseksi televisiosodaksi. Traagisten tapahtumien sarja levittäytyi tuhansina öinä television välittämänä amerikkalaisen omantunnon ylle – on jopa väitetty, että koko sota oli pelkkää elokuvaa. (Anderegg 1991, 1–2.) Median tuki sotatoimien yhteydessä on säilynyt merkityksellisenä. Mediaa voidaan kontrolloida eristämällä toimittajat fyysisesti taistelutilanteiden ulkopuolelle, näyttämällä vain valittuja asioita ja suunnittelemalla aktiivisiin konflikteihin pääsy etukäteen. Tärkeintä on, että toimittajat rakentavat yhtenäistä uhkakuvaa vihollisesta ja esittävät sodan omasta näkökulmasta kannattavana. Sota on yllätyksen elementissä katastrofin kaltainen, vaikkakin erilainen. (Katz & Liebes 2007, 163.)

4.4 Kauhumaratonina lento MH17

Tässä luvussa tarkastelen kauhumaratonina Malaysia Airlinesin lentoa 17, johon kansainvälisesti viitataan myös termeillä MH17 tai MAS17. Lento oli matkalla 17.7.2014 Amsterdamista Kuala Lumpuriin ja se ammuttiin alas Itä-Ukrainan

⁴¹ ”Iltalehti seuraa: Malesialainen matkustajakone syöksynyt maahan Ukrainassa”. Iltalehti 17.7.2017. Toimittajia ei erikseen mainittu.

Donetskin Šah'tarskin (Shaktherskin) piirin alueella, jossa käynnissä oli Itä-Ukrainan sota. Kaikki koneen 283 matkustajaa ja 15 miehistön jäsentä menehtyivät koneen vieressä räjähtäneen Buk-ohjuksen aiheuttaman räjähdyskoneen maahan syöksymisen seurauksena. Huomattavaa on, että Donetskin aluetta oli leimannut pitkään aseellinen konflikti, joka lukeutui laajemmin huhtikuussa 2014 alkaneeseen Itä-Ukrainan sotaan⁴² (viitataan myös Ukrainan kriisiinä tai Ukrainan sotana). Aseellisen konfliktin lisäksi tapahtumia leimasi informaatio­sota, jonka vastapuolina olivat Ukrainan hallitus ja Venäjän tukemat separatistiset joukot. Molemmat osapuolet kiistivät osallisuutensa tapahtumiin. Venäjä syytti MH17-turmaan johtaneista tapahtumista Ukrainaa, mutta kansainvälisen onnettomuuslautakunnan rikostutkijaryhmän vuonna 2015 julkaiseman raportin mukaan matkustajakoneen pudotti Venäjältä tuotu Buk-ilmatorjuntaohjus, jonka laukaissut ohjusjärjestelmä vietiin laukaisun jälkeen takaisin Venäjälle⁴³. Kiistely syyllisestä mediassa lukeutui osaksi idän ja lännen välistä informaatio­so­taa, kuten tulen myöhemmin osoittamaan.

Tarkasteluni lennon MH17 ympärille mediassa rakentuneesta kauhumaratonista perustuvat subjektiivisiin havaintoihini median toiminnasta. Havaintoni sisältävät huomioita niin kotimaisen kuin kansainvälisen median kentältä – joskin ne molemmat toistavat kauhumaratoneissaan samoja elementtejä. Väittämäni mukaan lento MH17 sisältää täydellisenä mediakatastrofin niin katastrofin, terrorin kuin sodan elementtejä, jotka saivat mediassa muodon juuri median kauhumaratonin muovaamina. Kuten tarkasteluni osoittavat, median tapa esittää kulloinkin todellisuutta ei ole neutraali. Tästä johtuen myös median välittämä yhteisöllisyys on mahdollinen vain, jos meidän tarkoituksella oletetaan niin kokevan.

4.4.1 Ukrainalaiselta pellolta konfliktin sydämeen

Onnettomuustutkintalautakunnan raportin mukaan MH17 menetti yhteyden lennonvalvontaan 17.7.2014 kello 13.20 Greenwichin aikaa. Kauhumaratonin muovautuminen mediassa alkoi pian tämän jälkeen. Maailmanlaajuista lentoliikennettä reaaliajassa seuraava Flightradar24-sivusto twiittasi kello 17.35

⁴² Lisätietoa konfliktiin johtaneista syistä ja statuksesta löydettävissä voittoa tavoittelemattoman Council on Foreign Relationsin Global Conflict Tracker -sivustolta: www.cfr.org.

⁴³ ”Buk surface-to-air-missile system caused MH17 crash”. Raportti: Dutch Safety Board 13.10.2015.

Suomen aikaa karttakuvan, jossa näkyi lento MH17 Ukrainan ilmatilassa juuri ennen katoamistaan. Kotimaisista medioista muun muassa Iltalehti⁴⁴ julkaisi turmasta oman uutisensa kello 18.18 ja Helsingin Sanomat⁴⁵ minuuttia myöhemmin, kello 18.19. Uutisointi tapahtui kansainvälisten uutistoimistojen, Reutersin⁴⁶ ja Interfaxin kello 18.16 julkaisemaan (Ukrainan hallituksen vahvistamaan) tietoon pohjautuen. Kuten osoitettu, median rituaalit ovat sitä määrittävien kategorisointien ympärille rakentuvaa toimintaa (Couldry 2003, 29): media tuottaa myös itse rituaalisia käytäntöjä, joista uutisrituaalit ovat vakiintuneita journalistisia kerronnan käytäntöjä, joita tuottamalla media muokkaa käsitystämme tapahtumien tulkitsemisesta (Sumiala 2010, 106). Uutisrituaaleja analysoitaessa merkityksellistä on se, kuinka tapahtumilla tuotetaan käsitystä tapahtumien sankareista, roistoista tai uhreista, erottelusta meihin ja toisiin (Sumiala 2010, 107). Aloittaessaan uutisoinnin Ukrainassa kadonneesta matkustajalentokoneesta, media alkoi samalla välittää meille käsitystä tapahtumista omien rituaalisten käytäntöjensä kautta sekä luoda kerronnassaan rooleja MH17-tarinan osapuolille.

Järkyttävien uutistapahtumien perustana on häiriö: ne ovat odottamattomia, etukäteen suunnittelemattomia ja epätoivottuja (Katz & Liebes 2007, 158), kuten lennon MH17 maahansyöksy täysin odottamattomana häiriötapahtumana todensi. Katastrofiuutisen synty merkitsee, että siihen johtavat tapahtumat erotetaan normaalista uutisvirrasta ja arkinen mediavirta pysäytetään (esim. Sumiala 2010, 133). Lennon MH17 kohdalla tämä ilmeni sekä kotimaisten että kansainvälisten uutistoimistojen uutisoinnissa erikseen merkityissä, tapahtumia livenä verkossa seuraavissa ja alati päivitettävissä kriisi / teemaosioissa. Esimerkiksi ”Iltalehti seuraa” -sivu⁴⁷ seurasi tapahtumia parhaillaan seuraavaan päivään (18.7.2014) kello 18.00 asti, päivittäen tapahtumahetkestä alkaen uutta tietoa kronologisesti verkkosivuilleen parhaillaan minuutin välein. Uutissivustot kuten Helsingin Sanomat⁴⁸, MTV⁴⁹ ja englantilainen

⁴⁴ ks. alaviite nro 41.

⁴⁵ ”Malesialainen matkustajakone ammuttu alas Ukrainassa”. Helsingin Sanomat 17.7.2014. Toimittajaa ei erikseen mainittu.

⁴⁶ ”Ukraine says Malaysian airliner shot down, 295 dead: agency”. Reuters 17.7.2015. Toimittajat Richard Balmforth & Alastair MacDonald.

⁴⁷ ks. alaviite nro 41.

⁴⁸ ks. alaviite nro 45.

⁴⁹ ”Interfax: Malesialaiskone ammuttiin alas ohjuksella”. MTV 17.7.2014. Toimittajaa ei mainittu.

Reuters⁵⁰ päivittivät minuuttikohtaisen listauksen sijaan uutissivustojaan temaattisina kokonaisuuksina, liittäen mukaan tapahtumiin osallisten organisaatioiden ajankohtaisia (kuten Malaysia Airlines -lentoyhtiön) twiittejä. Myös brittiläinen The Guardian puolestaan jakoi tapahtumat verkossa erillisiin uutisiin saman, mutta yhtä lailla yhtenäisen teemakokonaisuuden alle, samoin kuin Yle Uutiset ja Qatarissa päämajaansa pitävä Al Jazeera. Oleellisinta edellä mainituissa ja muissa tapahtumia välittämissä medioiden live seurannoissa niin television kuin verkon puolella oli se, että suorana tapahtumia välittäessään media vahvisti käsitystämme siitä, että juuri sillä on valta esittää yhteiskunnalle tällä hetkellä merkityksellisiä asioita – ja näin pitää yllä myyttiä mediasta yhteisön keskuksena (Couldry 2003, 99).

Traumaattisiin tapahtumiin suhtaudutaan median kauhumaratonissa laajennetulla otteella ja tapahtumien traagiset kuvat voivat kiertää mediassa jopa päiviä (Liebes 1998, 71). Tällaisten kauhumaratonien kuvastoon kuuluvat veristen tapahtumapaikkojen kuvaukset (Katz & Liebes 2007, 160): Lennon MH17 tapauksessa näistä yleisin oli esimerkiksi uutistoimisto Al Jazeeran uutislähetysten⁵¹ esittelemä maahansyöksyssä tuhoutuneen lentokoneen rungon hylky. Lähetyksessä toimittajan taustoittaessa tilannetta maahan syöksyneen koneen runkoa, sen irronneita siipiä tai muita tunnistamattomia osia esiteltiin yhä savuavina – kuin kauhumaratonin groteskina ”tuoreuden takeena”. Huomattavaa oli, että paikalla olivat pian turman jälkeen paikallisten silminnäkijöiden ja heidän kameroidensa ohella suurimpien kansainvälisten uutistoimistojen, kuten edellä mainittujen Al Jazeeran, Interfaxin ja Reutersin⁵² henkilökuntaa, joiden materiaaliin merkittävä osa kauhumaratonin päätyvistä median kuvista ja tiedoista pohjautui. Reutersin materiaaliin viitaten myös The Guardianin⁵³ lähetyksessä viranomaisten varoitusnauhat liehuivat tuulessa repaleisen siiven edessä, erottaen tapahtumapaikan muusta alueesta. Osassa materiaalia rungon palaset olivat kirjaimellisesti yhä liekeissä. Huomionarvoista oli, että muun muassa Al Jazeeran välittämässä kuvissa niitä ei edes pyritty sammuttamaan. Toiseksi yleisimpänä kauhukuvana tapahtumapaikalta esiteltiin taivaalta maastoon levinneitä, matkustajien hiiltyneitä matkatavaroita, mikä korostui

⁵⁰ ks. alaviite nro 46.

⁵¹ ”Malaysia airliner ’shot down’ over Ukraine”. Al Jazeera 18.7.2014. Toimittajat Al Jazeera & Agencies & Scott Heidler.

⁵² ks. alaviite nro 46.

⁵³ ”Witnesses describe Malaysia Airlines flight MH17 crash in Eastern Ukraine – video”. The Guardian 17.7.2014. Toimittajia ei mainittu.

MTV uutisekstran⁵⁴ kaltaisissa, tapahtumien tärkeyttä alleviivaavissa lähetyksissä. Lähetyksessä pystyyn nostetut lasten pehmolelut ja röykkiöihin kootut eriväriset matkalaukut – joista osa oli vielä selvästi ehjiä – korostivat katsojille julmaa asetelmaa viattomasti lomalle lähteneistä uhreista. Yhtä lailla kuvilla muistutettiin, että kyseessä olisi voinut olla kuka tahansa meistä. Etenkin lähikuvaan siirtyessä Al Jazeera ja MTV:n lähetykset suorastaan herkuttelivat kauhumaratonin elementeillä: tirkistelyetäisyydeltä kuvattiin niin matkalaukkuja, Balin ja Lombokin Lonely Planet -matkaoppaita, turistikarttoja sekä maahan koottua pinoa eri kansallisuuksien passeista. Lisäksi kauhumaratonin traagisuutta – ja maantieteellisesti laajaa uhrien kirjoa – ilmensivät maahan levinneet I love Amsterdam -turistipaidat sekä Louis Vuittonin naisten käsilaukku. Irvokkaasti hiiltyneiden matkatavaroiden joukosta mukaan MTV:n lähetykseen oli päätenyt myös Malaysia Airlinesin lääketietoja sisältävä lokikirja ja kolmeen osaan pirstaloitunut miesten rannekello, jonka viisarit jatkoivat yhä liikkumista – mutta traumaattisesti ilman omistajaansa. Makaaberia kuvastoa kierrätettiin⁵⁵ Al Jazeera ja Reutersin uutisointiin pohjaten vieraillemalla koneen putoamisalueella asuvien ihmisten kodeissa, joiden kattojen läpi oli tippunut koneen osia, matkatavaroita ja jopa matkustajien ruumiita. Myös muita turmalle olennaisia, ”epäsuoria” tapahtumapaikkoja esitettiin⁵⁶ turmaa seuraavana kauhumaratonin toisena päivänä: tällaisia olivat muun muassa kynttilämeri Hollannin Kiovan-suurlähetystön edessä, missä mielenosoittajat pitivät käsissään ”Путин террорист” (terroristi Putin) -kylttejä sekä Amsterdamin Schipholin lentokenttä, josta tragedia oli saanut alkunsa.

Median kierrättämänä kauhumaratonissa esiin nousevat myös pelastajat ja pelastustyöntekijät (Katz & Liebes 2007, 160), mikä MH17-turmassa välittyi esimerkiksi Al Jazeera uutislähetyksessä⁵⁷ putoamisalueella työskentelevinä Ukrainan valtion pelastustyöntekijöinä ja armeijan henkilökuntana. Tosin varsinaisista pelastustoimista ei lähetyksessä voitu puhua: kauhukuvissa maasto täyttyi keppien päihin kiinnitetyistä valkoisista lipuista, joilla viranomaiset merkitsivät ruumiiden ja niiden osien paikkoja pellolla. Uutistoimiston toimittaja

⁵⁴ ”Malesialaiskone ilmeisesti ammuttu alas Ukrainassa”. MTV uutisekstra 18.7.2014.

⁵⁵ ”MH17-lennon turmassa taivaalta satoi ruumiita”. Iltasanomat 18.7.2014. Toimittaja Katariina Karjalainen.

⁵⁶ ”Kukkia Hollannin lähetystön edessä Kiovaassa”. MTV uutisekstra 18.7.2014.

⁵⁷ ”Malaysia Airlines plane crashes in Ukraine”. Al Jazeera English, 18.7.2014. Toimittaja Scott Heidler.

Scott Heidler seisoi Grabovossa pellolla savuavien rungon osien ja matkatavaroiden jäänteiden takana, kertoen kuvausryhmän kuulleen juuri paikallisilta viranomaisilta, ”ettei heillä ole tarpeeksi keppejä ja lippuja kaikkien ruumiiden merkitsemiseksi”. Inhimillistä (joskin traagista) asetelemaa kauhumaratonin pelastustöiden kannalta esittivät myös The Guardianin lähetykseen⁵⁸ päätyneet, vapaaehtoisina auringonkukkapeltoa haravoivat siviilit ja paikalliset kaivostyöläiset jotka toivoivat, ”ettei heitä kaikkia luultaisi terroristeiksi”. Kauhumaratonissa kauhukuvat kiertävät uhrien ja silminnäkijöiden muistelemina (Liebes 1998, 71) ja koska MH17-turmassa ei ollut eloonjääneitä, kietoutui kerronta paikallisten turman todistaneiden asukkaiden kertomuksiin muun muassa MTV:n ”Silminnäkijät videolla: kone ammuttiin alas” - uutisekstrassa (18.7.2014). Näissä kertomuksissa toistuivat samat haastattelut, joissa asukkaat kertoivat kuulleensa ensin räjähdysten ja nähneensä sitten taivaalla useassa osassa maahan tippuvan lentokoneen. Median konvergenssin mahdollistamana mediasisällöt kiertävät vaivattomasti edestakaisin verkon ja television välillä (Sumiala 2010, 77) ja etenkin kaksi silminnäkijöiden kuvaamaa, Itä-Euroopassa suosittua VKontakte-sivustolla ja videopalvelu YouTubessa levinyttä videota päätyivät tärkeään rooliin osana lennon MH17 kansainvälistä kauhumaratonia. Esimerkiksi The Guardianin⁵⁹ ja Al Jazeeraan lähetyksessä sekä MTV:n ”Pudonnut lentokone savuaa Shaktherskissa, Donetskin lähellä” -uutisekstrassa (18.7.2014) kuvattiin puiden takana nousevia savupilviä ja ihmisiä, jotka osoittivat sormellaan taivaalta sataviin mustiin paloihin ja esittivät arvioita koneen palojen tippumispaikasta.

Kauhumaratonissa tapahtumien kierrättämisen yhteydessä haastatelluilta asiantuntijoilta ja poliitikoilta halutaan selityksiä tapahtumille (Katz & Liebes 2007, 160), mikä MH17-turman tapauksessa eskaloitui eri osapuolten (venäjämielisten kapinallisten ja Ukrainan hallituksen) väliseksi syyttelyksi mediassa. On mahdollista väittää, että MH-17 kauhumaratonia pahensi osaltaan se, ettei tapahtumille löytynyt suoranaista syyllistä ja tätä kautta mahdollisuutta edes aloittaa tapahtumien käsittely. Mielenkiintoisesti edes YK:lla ei ollut turmapäivänä varmaa tietoa tapahtumista, sillä mediassa kiertäneessä tiedotustilaisuudessa ja sitä seuranneessa tiedotteessa⁶⁰

⁵⁸ ks. alaviite nro 53.

⁵⁹ ”Malaysia Airlines flight MH17 crashes in east Ukraine”. The Guardian 17.7.2014. Toimittajaa ei mainittu.

⁶⁰ ”Security Council Press Statement on Malaysian Plane Crash”. YK 18.7.2014.

järjestön kerrottiin virkamiesmäisesti ”nähteen raportit”, joiden mukaan lentokone oli tippunut lähelle Ukrainan ja Venäjän rajaa. Tämän lisäksi muuta tietoa ei maailman kenties vaikutusvaltaisimmalla organisaatiolla tiedottajan ilmaisemien suruvalitteluiden ohella ollut.

Häiriöstä kumpuavat kauhumaratonit syntyvät median ja järjestyksen rikkojan yhteisenä tuotantona (Katz & Liebes 2007, 157). Menetyksiä aiheuttavassa katastrofissa valta mediassa siirtyy vallitsevalta poliittiselta järjestelmältä vastakkaisille voimille, jotka tulevat yhteiskunnan sisältä tai ulkoa päin (Liebes 1998, 73). MH17-turman tapauksessa asian teki mutkikkaammaksi edellä mainittu epätietoisuus siitä, kuka oli pannut alulle traumaattiset, satoja uhreja vaatineet tapahtumat, jotka johtivat edellä osoitetun mukaisesti kansainvälisen median kierrättäminä kaksipäiväisen kauhumaratonin muovautumiseen. Yhtä lailla kauhumaratonin vaihteen vaihtaneessa mediassa pimentoon jäi se, tuliko kauhutapahtumiin kykenevä, tuhon aiheuttanut valta yhteiskunnan sisältä vai ulkoa. Oli syyllinen kuka tahansa, katsojien kannalta olennaista oli tietoisuus siitä, että Euroopan sisällä saattoi tapahtua viattomiin kohdistuva terroristinen isku keskellä kesäistä iltaa. Tieto siitä, että edes syyllisestä ei ollut tietoa, hajotti näkemykseni mukaan kansainvälistä, demokratian arvot jakavaa yhteisöä sisältäpäin juuri epätietoisuuden, epäilyksen ja epäluottamuksen tunteita välittämällä. Riippuen siitä, miten tulkitsemme mediaa jaettua todellisuudenkuvaa rakentaessamme, voi se toimia myös yhteisöä erottavana tekijänä (ks. Sumiala 2010, 14) minkä lennon MH17 turman ympärille rakentunut epävarmuuden, kauhun ja lopulta lisääntyneen kyynisyyden vyyhti osaltaan todensi. Esimerkkinä epävarmuudesta ja toisistaan poikkeavasta samanaikaisesta tiedosta oli Venäjän valtiollisen tv-kanavan Pervyi kanalın ja sittemmin muun muassa The Telegraph -lehdessä julkaistu⁶¹ ”sensaatiokuva” matkustajakonetta tulittaneesta ukrainalaisesta hävittäjästä, joka todistettiin väärennetyksi länsimaisessa mediassa esimerkiksi Ylen välittämänä⁶² vasta vuoden 2014 marraskuussa.

⁶¹ ”Russia says MH17 was shot down by plane missiles”. The Telegraph 14.10.2014. Toimittaja Tom Parfitt.

⁶² ”Venäjän TV:n ”sensaatiokuvassa” ukrainalainen kone ampuu MH-17:ää – näin paljastettiin kuvaväärennös”. Yle 17.11.2014. Toimittaja Yrjö Kokkonen.

Traumaattisissa tapahtumissa televisio aloittaa maratoniset lähetyksensä heti katastrofin alkuhetkellä tai välittömästi sen jälkeen, päättyen vasta seremonialliseen lopputulemaan. Median näkökulmasta katastrofiset tapahtumat edellyttävät lisäksi syyllisen löytymistä. (Liebes 1998, 74.) Lennon MH17 tapauksessa tapahtumien välitön lähettäminen ja muovautuminen kauhumaratoniksi alkoi mediassa välittömästi tapahtumien tultua julki, mutta sen osalta ei voida väittämäni mukaan puhua seremoniallisesta päätöksestä. Turnerilaisittain communitasta merkitsevänä hajanaisena yhteisöllisyytenä tapahtumat ovat jääneet kiertämään välitilaan, jossa uutta, yhteisölle normaalitilaa ja järjestystä edustavaa societasta ei ole päässyt muodostumaan (Couldry 2003, 33). Alkuperäistä sosiaalista katkosta seuraa tapahtumien levittäytyminen laajemmaksi sosiaalseksi kriisiksi (Couldry 2003, 32), joka ei turman osalta ole vielä ratkennut onnettomuuslautakunnan raportista⁶³ huolimatta. Tästä todisteena ovat median uutistarinat, joissa esimerkiksi Al Jazeera uutinen⁶⁴ kuvasi turman kolmantena vuosipäivänä 17.7.2017 uhrien läheisiä, jotka koneen putoamispaikalle saapuessaan kohtasivat niin surun, kuin ”ilmassa leijaille lävistävän ja silmiä polttavan” kerosiin tuoksun. Monen turmassa menehtyneen ruumis on yhä tunnistamatta, ja Venäjää on vaadittu mediassa⁶⁵ sittemmin vastaamaan osallisuudestaan tapahtumiin myös oikeudessa – osallisuutensa tapahtumiin täysin kiistäen⁶⁶.

Häiriöön perustuvat tapahtumat ovat vieneet mediassa paikan yhteisöllisyyttä korostavilta tapahtumilta, jolloin näyttämölle ovat nousseet katastrofi, terrori ja sota (Katz & Liebes 2007, 160). Entä mihin näistä tapahtumista MH17-turma lukeutuu? Väittämäni mukaan se sisältää täydellisenä median kauhumaratonina elementtejä kaikista edellä mainituista häiriötapahtumista. Terroristiset tapatumat välittyvät yllätyksellisinä väkivaltaisina tekoina, jotka herättävät kysymyksen mediajulkisuuden ja terrorismin symbioottisesta suhteesta (Katz & Liebes 2007, 161). MH17-turmaan peilaten rikollinen toiminta, joka johti yli 300 ihmisen menehtymiseen, olisi uskoakseni ilman a) median kokonaisvaltaista huomiota ollut varmasti

⁶³ ks. alaviite nro 41.

⁶⁴ ”Justice elusive 3 years from MH17 crash in east Ukraine”. Al Jazeera 17.7.2017. Toimittaja Loes Witshchge.

⁶⁵ ”MH17-rikostutkinta julki – Bellingcat-ryhmä paljasti koneen tuhoajan jo kaksi vuotta sitten”. Suomen Kuvalehti 17.7.2017. Toimittaja Teppo Tiilikainen.

⁶⁶ ”Venäjä lyttää MH17-rikostutkinnan”. Yle 20.9.2016. Toimittajat Sari Taussi & Paula Vilén.

kansainvälisesti vähemmän vaikuttavaa ja b) yhteisöllisestä näkökulmasta vähemmän epävarmuutta herättävää. Vaikka median on mahdotonta kuvitella jättävän uutisoimatta MH17-turman kaltaisista traagisista tapahtumista, on mahdollista kysyä, kenen tarkoitusperiä se kauhumaratonin myötä kasvaneella epävarmuuden tunteella pidemmän päälle palveli? Kauhumaratonit kasvattavat hallitusten painetta vastata uhkiin välittömällä toiminnalla (Liebes 1998, 83), missä suhteessa Ukrainan hallitus ja tapahtumien neutraalia selvittämistä vaatinut kansainvälinen yhteisö (kärjistäen länsimaiset demokratiat ja YK) tapahtumien epätietoisuudessa epäonnistuivat. Visuaalinen tragedia edellyttää myös tasavertaisesti visuaalista vastinetta (Liebes 1998, 81), mikä MH17-kauhumaratonissa tiivistyi (jo tiedettyjä) viranomaistietoja paperista lukevaksi YK:n tiedottajaksi. Valtiovallan kannalta median välittämät kauhun tapahtumat voivat toimia tekosyynä oman suosion nostattamiseen (Kellner 2004, 5), mistä johtuen Ukrainan kriisin konfliktissa olevat osapuolet kiistivät tapahtumat ja syyttivät niistä toisiaan. MH17 tapauksessa mielenkiintoista tässä kamppailussa oli Appadurain (1996, 5) määrittelemä kuviteltujen todellisuuksien yhdenaikaisuus globaalissa ajassa. Selvää voittajaa kamppailussa hyvän ja pahan välillä on vaikeaa nähdä, sillä juuri kollektiivinen kuvittelu luo käsityksen laajemmasta kansallisuudesta ja yhteisöön kohdistuvista uhkakuvista, toimien nykypäivänä myös toiminnan näyttämönä (Appadurai 1996, 7). Esimerkkinä kuviteltuun yhteisöön kohdistuvien uhkakuvien ja toiminnan suhteesta lento MH17 todisti ainakin sen, että turma – ja sen kauhukuvat – vaikuttivat negatiivisesti paljon laajempaan kuviteltuun yhteisöön, kuin itäukrainalaiseen konfliktialueeseen.

Kun media välittää suorana katastrofin tapahtumia, ei sen voida olettaa toimivan osana häiriötekijän suunnitelmaa. Kauhumaratonin elementtejä hyödyntäviin lähetyksiin kohdistuu paljon myötätuntoa ja huomiota, mikä herättää kysymyksen tiettyjen tapahtumien valikoitumisesta tärkeiksi mediassa. (Katz & Liebes 2007, 162.) Vaikka MH17 maahansyöksyyn vaikuttivatkin ulkopuoliset voimat, herättivät tapahtumat kansainvälisenä kauhumaratonina suuresti huomiota ja myötätuntoa, kuten median kuvat kukista ja kynttilöistä Hollannin Kiovan-suurlähetystön ja Schipholin lentokentän edustalla todistivat. Mielenkiintoiseksi jääkin kysymys siitä, kuinka suureksi kansakunnat yhdistäväksi median rituaaliksi ja mahdollisesti jopa seremonialliseksi mediatapahtumaksi tapahtumat olisivat muodostuneet, mikäli turma olisi johtunut luonnollisesti selitettävästä syystä, kuten myrskystä tai turbiinimoottorin tyyppiviasta. Traumaattisena tapahtumana sodalle on tärkeintä

kyetä välittämään yhtenäistä uhkakuvaa vihollisesta ja pystyä esittämään sota omasta näkökulmasta edullisena: median tuki on merkityksellistä sotatoimille, minkä vuoksi sille halutaan näyttää vain valittuja asioita (Katz & Liebes 2007, 163). Pitäen mielessä, että lento MH17 ammuttiin maahan konfliktialueella, ei ole yhdentekevää millaisessa kehityksessä tapahtumat mediassa esitettiin. Esimerkiksi turman vuoden 2017 vuosipäivänä (17.7.2017) venäläinen Russia Today (RT) uutisoi⁶⁷ lennon uhrien ”kuolleen toistamiseen”, sillä kunnollista tutkintaa tapahtumista ei oltu vielä kukaan suorittanut. Uutisjutun kuvituskuvana käytettiin – tuskin täysin sattumalta – länsimaiseksi uutistoimistoksi lukeutuvan Reutersin kuvaa vaurioituneesta rungonpalasta. Näin MH17-kauhumaratoni liitettiin median rituaalisissa käytännöissä osaksi lännen ja idän välistä informaatioisotaa.

4.4.2 Lento MH17 ja rakentamaton yhteisöllisyys

Postdurkheimilaisesta näkökulmasta edellä käsitelty lennon MH17 tapaus todisti, kuinka me koemme yhteisöllisyyttä median välittämänä vain silloin, jos meidän halutaan tai oletetaan niin kokevan. Syynä tälle on se, että tapa, jolla media esittää – tai kykenee esittämään – todellisuutta ei ole yksinkertaisesti neutraali tai universaali. Pikemminkin se on rakennettu valintojen kokonaisuus, joka on alisteinen sitä heijastavalle vallalle – samoin kuin kieli ja representaatiot ovat sitä määritteleville instituutioille (vrt. Bourdieu 1991, 107–109). MH17 tapauksessa halu todellisuuden määrittelyn valtaan oli useammalla kuin yhdellä osapuolella, eikä yhteisesti kuviteltua yhteisöä päässyt median esitysten välittämänä syntymään. Vaikka kyseessä oli satoja viattomia uhreja vaatinut tragedia, en usko että tapahtumissa oli mediassa kyse vain turman syyllisen löytymisestä, vaan pidemmälle ajateltuna kyse oli Couldrya (2003, 38) mukaillen laajemmista kysymyksistä vallasta todellisuuden määrittämisen resurssihin mediassa. Todellisuuden resurssit ovat ajassamme niukat (Carey 1989, 87–88), eikä lennon MH17 tapaus tee rajatussa tavassaan merkityksellistää maailmaa tässä poikkeusta.

Voiko kuitenkin olla mahdollista, että Ukrainan traumaattisten tapahtumien taustalla oli vain median tarve saada takaisin menetettyjen katsojien huomio mobiiliteknologioita hyödyntäen – keskuudessamme oletetusti lisääntyntä paranoian tunnetta hyödyntäen

⁶⁷ ”Victims of MH17 crash 'died a second time' from lack of proper investigation – Willy Wimmer”. Russia Today, 17.17.2017. Toimittajaa ei mainittu.

(Katz & Liebes 2007, 160)? Tämä voi hyvinkin olla totta. Nykyisessä digitalisoituneessa maailmassa, jossa maailman tapahtumat välittyvät mukanaamme kulkeviin äylaitteisiin reaaliaikaisesti riippumatta siitä, olemmeko mökillämme Pohjanmaalla tai lomalla Pariisin keskustassa, on kilpailu huomiostamme kovempaa kuin kenties koskaan ennen. Siinä, kuinka lennon MH17 tragedia rakentui mediassa, vaikuttivat kuitenkin uskomani mukaan laajemmat poliittiset ja yhteiskunnalliset intressit, kuten Venäjän suurvalta-ajattelu sekä yhtäältä länsimainen ajatus neutraalista tiedonvälittämisestä osana demokratiaa. Kysymys ei siis ollut pelkästään halusta saavuttaa hetkellinen huomiomme. Silti uskon, että maailma – ja maailmankuvamme – rakentuu juuri huomiomme kautta, pääsääntöisesti siis kuviteltuna, ja tässä tutkielmassa avattuihin median rituaaleihin enemmän tai vähemmän tietoisesti osallistumalla. Kuten olen osoittanut luvussa 3.4, näin toimimalla vahvistamme median myyttiä sosiaalisen todellisuuden ”hermokeskuksena” (vrt. Couldry 2003, 3–4). Sillä, onko tämä myytti todistettavissa oikeaksi tai vääräksi, ei ole niinkään suurta merkitystä suhteessamme mediaan: postdurkheimilaisesti tärkeää on lopulta vain uskomus siihen (Sumiala 2010, 57).

Samalla uskon, että median rituaaleissa ilmenevässä mediasuhteessamme on kyse oman itsemme ja meille arkipäiväisesti tärkeiden yhteisöjen kannalta huomattavasti tuota uskomusta tärkeämmistä asioista. Seuraamme television uutisten ja verkkosivustojen suorissa lähetyksessä viliseviä lentokoneen hyllyn paloja sekä sosiaalisessa mediassa niiden ympärille rakentuvaa keskustelua ja argumentointia pohjimmiltaan median symbolisen vallan ohjaamina. Kun huomioni kiinnittyi MH17-turman alkaessa median välittämiin kuviin laajenevan kansainvälisen kriisin näyttämöltä, en ollut välttämättä niinkään kiinnostunut itse tapahtumasta. Sen sijaan olin kiinnostunut tietämään, mitä yhteisessä todellisuudessamme tapahtuu juuri nyt ja tässä: mitä muutkin varmasti katsoisivat ja mistä he varmasti puhuisivat. Uskon, että seurasin tapahtumia loppujen lopuksi ulos jäämisen paineesta. Siksi, etten halunnut jäädä sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle ja unohduksiin (vrt. Sumiala 2010, 144). Tarkastelemani lento MH17 sekä juhluvuoden 2017 Linnan juhlat ovat vain raapaisuja siitä loputtomalta tuntuvasta pinnasta, jossa tutkielman alussa mainitsemani yhteinen, kelluva todellisuus meille mediassa esittäytyy. Silti ne ovat tärkeitä esimerkkejä yrityksestä ymmärtää sitä, millaisissa kuvitelluissa yhteisöissä me informaation määrältään ylitsepursuavaa maailmaa tulkitsemme.

LOPUKSI

Tässä tutkielmassa olen soveltanut media-antropologiselle tutkimussuuntaukselle keskeisiä teoreettisia lähestymistapoja tarkastellessani median rituaalien ja kuviteltujen yhteisöjen rakentumista mediassa. Olen soveltanut tarkasteluitani esimerkkeihin niin kotimaisen kuin kansanvälisen median kentältä, peilaten myyttiä alitajunnassamme vaikuttavaan käsitykseen suomalaisuudesta, johon myös luvun 4.2 Linnan juhlissa jaetut ja juhlitut mielikuvat perustuvat. Linnan juhlien kaltaisina ajankohtina yhteisön huomio kiinnittyy sille tärkeisiin rituaaleihin sekä Suomelle ja suomalaisuudelle ominaisiin pyhiin asioihin. Durkheimilaisesti ajatellen osallistumme Linnan juhlia katsoessamme median rituaaleihin, jotka edustavat yhteisölle jatkuvuuden kannalta pakollista vakavaa elämää. Media-antropologisesti välitilaa merkitsevän liminaalin yhtymäkohtia on löydettävissä mediasta esimerkiksi juontajana tunnetun Axl Smithin vuoden 2016 salakatseluskandaalista. Smithin kohdalla salakatselun aiheuttama häiriötila, *communitas* ei ole saavuttanut mediassa vielä keväällä 2018 uutta järjestystä, *societasta*.

Moderni mediajulkisuus toimii osana viestintävälineiden ja digitaalisen median yhteen sulautumista, kuten videopalvelu YouTuben kautta vuonna 2014 kansainväliseen mediajulkisuuteen pohjanmaalaisesta pikkukaupungista ”kielinaisena” päätyneen Sara Maria Forsbergin tapaus osoittaa. Painettuja tai digitaalisia sisältöjä seurattessamme osallistumme median välittämiin kuviteltuihin yhteisöihin, jotka ajasta ja paikasta irrallisina ilmenevät yhtä lailla aamuisin Ylen Aamu-tv:tä katsoessamme, kuin seurattessamme päivän uutisvirtaa uutismedioiden verkkosivuilta tai selatessamme sosiaalisten medioiden, kuten Instagramin tai Facebookin lähes reaaliaikaisesti päivittyviä, algoritmien meille räätälöimiä sisältöjä. Kuviteltu voi muuttua myös yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Esimerkkinä tästä on medioissa ja medioista rakentuva toiminta, jollaiseksi Yhdysvalloista Suomeen loppuvuonna 2017 sosiaalisen median kautta levinnyt, naisten ahdisteluun kantaa ottanut, ja ohjaaja Aku Louhimiehen laajaan mediakohuun ajanut, #metoo-liike esimerkkinä lukeutui. Kun koko läntisen maailman huomio kiinnittyy samanaikaisesti samoihin median sisältöihin, esitin kysymyksen siitä, millaisiksi post-aikakauden messuiksi meidän tulisi kutsua helmikuun 2018 Korean Pyeongchangin talviolympialaisten kaltaisten tapahtumien samanaikaista seuraamista eri viestintävälineissä?

Median symbolinen valta ja sitä ilmentävät välineet, kuten modernin ruumiin jatkeena toimiva älypuhelin mobiiliteknologioineen, avaavat meille väylän sosiaaliseen maailmaan ja merkityksellisyyden tunteeseen, joka sen määrittelystä uskomani mukaan kumpuaa. Uskon, että mahdollisuudet median symbolisiin resursseihin osallistumiseen ovat kasvavissa määrin riippuvaisia käyttäjän sosiaalisesta asemasta sekä tiedosta / taidosta hyödyntää nopeasti kehittyviä digitaalisia teknologioita. Median symbolista valtaa ilmentää se, että tunnistan ravintolan terassilla istuvan julkisuuden henkilön, kuten taitoluistelijana ja jääkuningattarena tunnetun Kiira Korven. Yhtä lailla jätän kesämökin radiosta auki Yle Radio Suomen, sillä ahdistun ajatuksesta, että menetän yhteyteni median välittämään todellisuuteen ja mielessäni eläviin yhteisöihin. Molemmassa tapauksessa vahvistan myyttiä mediasta jaetun todellisuutemme hermokeskuksena: paikkana, joka ei vain esitä maailmaa sellaisenaan, vaan joka kykenee erottelemaan puolestamme merkitykselliset asiat yhdentekevästä.

Olennaista on kysyä, olemmeko itse mahdollistaneet median aseman väittämäni yhteisen ”kelluvan todellisuuden” esittäjänä? Luultavasti kyllä – osallistamalla median rituaaleihin arkisella tasolla sosiaalisen median sisältöjä tuottaessamme ja kuluttaessamme sekä päivittäisen rytmin katkaiseviin, Linnan juhlien kaltaisiin mediatapahtumiin osallistamalla, olemme hyväksyneet median aseman kuviteltuna yhteisön keskipisteenä. Postdurkheimilaisesti peilaten esitin, että sähkövimpinäkin seremonian hetkinä – kuten Linnan juhlien lähetyksessä – tunteemme yhteisöllisyydestä on vain hetkellinen, tarkoituksenmukaisesti rakennettu, eikä siksi pysyvä. Perusteluna tälle on nykyinen moderni mediayhteiskunta, joka on jäsenten koostumukseltaan yksinkertaisesti liian epäyhtenäinen ja erilainen, jotta tasavertaisesti jokaisen saavuttava media tai sen sisällöt olisivat mahdollisia edes ajatuksen tasolla. Vastauksena tarpeellemme käyttää ja kuluttaa medioita on kova halumme olla merkityksellisiä ja kuulua maailmaan. Todellisuudessa merkityksellisyys ilmenee vain kosmeettisena sisällöntuottamisena, jonka mahdollisuudet rajatuvat mediateknologian ja markkinoiden määräämiin valintoihin sen hetkisen todellisuuden esittämisestä.

Kuvitellut yhteisöt rakentuvat median rituaaleissa erityisen vahvasti yhteisöä integroivien mediatapahtumien, kuten Suomi 100 -juhlavuoden Linnan juhlien aikana. Uusdurkheimilaisena mediatapahtumana niihin liittyi vahva katsomisen oletus, joka ruumiillistui ympäri Suomen ja maailman suoraa Yle TV1:n lähetystä (sekä Yle Areenan verkkolähetystä) seuraamaan ja juhlimaan kokoontuneissa kotistudioissa. Symbolisesti

Suomen pyhään ytimeen, Helsingin Presidentinlinnaan ja koteihin yhteyden muodostava lähetys lävisti sekä median rutiinit että arjen käytännöt. Näin se muodosti väittämäni mukaisen kuvitellun kansallisen yhteisön, jonka kollektiivinen kuvitelma rakentui toimintaa edellyttävänä median rituaalina, Linnan juhlien seremoniaan osallistumalla. Juhlavuotta tärkeämpää vuoden 2017 Linnan juhlissa oli vahvistaa ja juhlia mielikuvia sekä niiden taustalla vaikuttavia myyttejä, jotka yhdessä rakentavat kollektiivisesti ja hetkellisesti kuvitellun suomalaisuuden.

Median välittämät tapahtumat voivat myös tuottaa toisistaan poikkeavia käsityksiä todellisuudesta. Odottamattomana häiriötapahtumana 17.7.2014 Ukrainassa maahan ammuttu lento MH17 muodostui mediassa usean päivän kestäväksi kauhumaratoniksi, joka heikensi kansainvälisiä yhteisöjä epätietoisuudellaan. Postdurkheimilaisesti lennon MH17 ympärille mediassa rakentunut todellisuus ilmensi, kuinka median tapaa luoda todellisuuden esityksiä ei voida olettaa lähtökohdiltaan neutraaliksi. Yhteisöllisyys, jonka media voi meille välittää, on mahdollista vain silloin, kun se on sitä varten – Linnan juhlien tavoin – rakennettua. Kun vallanhalu todellisuuden määrittelemiseen on usealla osapuolella, on epätodennäköistä, että yhteisesti kuviteltuja yhteisöjä pääsee syntymään ainakaan yhdistävässä mielessä. Lennon MH17 tapauksessa on mahdollista, että sen yhteiskunnallisesti tärkeäksi kategorisoinut median mielenkiinto perustui haluun hyödyntää reaaliaikaisia teknologioita väylänä huomioon. Oli tulkinta mikä tahansa, esitin oletukseni siitä, että maailma rakentuu kuviteltuna juuri huomioon kautta aktiivisuudeltaan eritasoisin median rituaaleihin osallistumalla. Seuratessamme median tapahtumia, kuten lennon MH17 kauhumaratonia, voi olla mahdollista, ettei itse tapahtumilla ole meille todellista, elämiimme vaikuttavaa pidempiaikaista merkitystä: luultavaa on, että päättymättömässä mediasidonmaisessa toiminnassa, johon tässä tutkielmassa on viitattu median rituaalin termin, kyse on halusta kiinnittäytyä niihin kuviteltuihin yhteisöihin, joita ilman jäisimme eristetyiksi ja yksin.

Tutkielmassa esitetyt huomiot median rituaalien ja kuviteltujen yhteisöjen suhteesta vahvistavat pitkälti aikaisempaa tutkimusta. Tutkielmassa käsitellyt mediakulttuuriset ilmiöt eivät olisi mahdollisia, ellei niiden taustalla vaikuttaisi James W. Careyn (1989, 18) esittämä oletus viestinnän ensisijaisesta funktiosta yhteiskunnan ja sen symbolisen järjestyksen ylläpitäjänä. Ajatus mediasta sellaisena yhteen liittävä ja erottavana voimana, kuin se nykyisten mobiiliteknologioiden mahdollistamana kiistatta on, pohjaa olemassaolonsa pitkälti John Deweyn (1927, 142) näkemykseen tiedon siirrosta ja

viestinnästä yhteiskunnan kulmakivenä. Kuten olen osoittanut, on Nick Couldry (2003) postdurkheimilaisessa lähestymistavassa median ja yhteisöllisyytemme välillä useita valta- ja sosiaalisia asema- ja epätasaisesti jakautuneisiin symbolisiin resursseihin liittyviä tarttumapintoja, joiden nojaan käsitykseni median kyvystä luoda yhteenkuuluvuutta ja esittää pitkäkestoisia kauhumaratoneja, yhtäältä rakentuu. Dayanin ja Katzin (1992) mediatapahtuman käsityksen mukaisesti vuoden 2017 juhluvuoden Linnan juhlat edustivat tutkielmassa sovintoa ja yhteenkuuluvuutta. Erona yksinomaiselle integraatiolle, esitin kyseessä olevan sähkövimmilläänkin vain hetkellinen kuvitelma paikkaan sitoutumattomasta kansallisesta yhteisöstä, rinnastaen käsitykseni Benedict Andersonin (1983, 15) näkemykseen valtiosta kuviteltuna poliittisena yhteisönä. Median välittämässä traagisissa häiriötapahtumissa voi Katziin ja Liebesiin (2007) nojaten olla kyse median halusta viedä huomion näyttämö mobiileja teknologioita hyödyntäen, mutta kuten tutkielman luvussa 4.4.2 esitän, on kyse pohjimmiltaan tärkeimmistä asioista – mediatutkija Johanna Sumialaa (2010) sivuten, pelosta yksin jäämiseen.

Tutkielman kannalta olennaisia jatkokysymyksiä ovat median rituaalien ja kuviteltujen yhteisöjen suhde MH17-kauhumaratonia tai Linnan juhlia viihteellisemmäksi koetuissa median sisällöissä. Tällöin huomionarvoista olisi tarkastella esimerkiksi Venäjän isännöimien vuoden 2018 jalkapallon maailmanmestaruuskilpailujen yhteydessä muodostuvien kuviteltujen yhteisöjen integraation mekanismeja mediassa sekä valottaa MM-kisoja viestintävälineiden digitaaliset sisällöt yhteen sulattavana globaalina mediatapahtumana. Mielestäni kiinnostavin jatkotutkimuksellinen näkökulma liittyy tutkielmassa esiin tulleeseen yhteyteen median rituaalien ja ruumiin jatkeena toimivien viestintävälineiden, kuten luvussa 3.3 esitetyn symbolisen vallan väylänä toimivan älypuhelimien suhteesta. Tässä lähestymistavassa hedelmällinen lähtökohta olisi kulttuurifilosofi Marshall McLuhanin (1911–1980) mediatutkimuksen klassikkoteoksessa *The Medium is the Massage* (1967, 26) esittämä oletus kaikesta mediasta (ja sen välineiden vaikutuksesta) ihmisen kykyjen – sosiaalisten tai psyykkisten – jatkeena.

Tässä suhteessa mielenkiintoisiksi kysymyksiksi muodostuisivat median rituaalien suhde mediaan, joka McLuhanin (1967, 26) kuvailemina ei jätä meistä kohtaakaan koskemattomaksi, vaan jonka toiminta on kaikilla elämän osa-alueilla täydellisen läpitunkevaa. Näin ollen jatkotutkimukselliset kysymyksenasettelut liittyisivät siihen,

onko meidän tulevaisuudessa enää järkeä erottaa toisistaan median eri sisältöjä, välineitä, rituaaleja tai lajityyppejä, kun kaikki palvelevat samaa päämäärää: ajatusta meitä laajemmasta kellovasta todellisuudesta, johon media – McLuhanin termin keskushermoston sähköisenä jatkeena (1967, 41) – voi meidät yhdessä kuviteltuna ja koettuna liittää.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Vers.

Appadurai, Arjun (1996): *Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Bierlein, John Francis (1994): *Parallel Myths: A Fascinating Look at the Common Threads Woven Through the World's Greatest Myths – and the Central Role They Have Played Through Time*. New York: Ballantine Books.

Bourdieu, Pierre (1991): *Language and Symbolic Power*. Cornwall: Polity Press.

– (1982): *Ce que Parler Veut Dire: L'économie des Échanges*. Paris: Fayard.

Carey, James W. (1989): *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. New York & London: Routledge.

Couldry, Nick (2003): *Media rituals: a Critical Approach*. London & New York: Routledge.

Crary, Jonathan (2013): *24/7: Late Capitalism and the Ends of Sleep*. London & New York: Verso.

Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992): *Media Events: the Live Broadcasting of History*. Cambridge: Harvard University Press.

Dewey, John (1927): *The Public and Its Problems*. New York: Henry Holt and Co.

Durkheim, Émilie (1980/1912): Uskontoelämän alkeismuodot: australialainen toteemijärjestelmä. Suom. Seppo Randell. Alkuteos *Les Formes élémentaires de la vie religieuse: la système totemique en Australie*. Tammi: Helsinki.

Falco, Raphael (2010): *Charisma and Myth*. London & New York: Continuum International Publishing Group.

Honko, Lauri (1972): Myytti uskontotieteessä. Teoksessa *Uskontotieteen näkökulmia*. Porvoo & Helsinki: WSOY.

Kunelius, Risto (2003): *Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.

Lévi-Strauss, Claude (1978): *Myth and Meaning: Five Talks for Radio*. Toronto & Buffalo: University of Toronto Press.

McLuhan, Marshall & Fiore, Quentin (1967): *The Medium is the Massage*. New York: Bantam.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2009): *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Helsinki: Loki-Kirjat.

Rappaport, Roy (1968): *Pigs for the Ancestors: Ritual in the Ecology of a New Guinea People*. New Heaven: Yale University Press.

– (1999): *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rothenbuhler, Eric W. (1998): *Ritual Communication: From Everyday Conversation to Mediated Ceremony*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

Sumiala, Johanna (2010): *Median rituaalit – Johdatus media-antropologiaan*. Tampere: Vastapaino.

Taylor, Charles (2004): *Modern Social Imaginaries*. Durham & London: Duke University Press.

Turner, Victor (2008/1969): *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. New York & London: AldineTransaction.

Artikkelit

Anderegg, Michael (1991): Introduction. Teoksessa *Inventing Vietnam: The War in Film and Television*. Temple University Press. 1–14.

Askew, Kelly (2008): Introduction. Teoksessa Kelly Askew & Richard R. Wilk (toim.): *The Anthropology of Media. A Reader*. Malden: Blackwell Publishing. 1–17.

Coman, Mihai & Rothenbuhler, Eric W. (2005): The Promise of Media Anthropology. Teoksessa Eric W. Rothenbuhler & Mihai Coman (toim.): *Media Anthropology*. Thousand Oaks: Sage Publications Inc. 1–11.

Katz, Elihu & Liebes, Tamar (2007): No More Peace! How Disaster, Terror and War Have Upstaged Media Events. *International Journal of Communication*. 1/2007. 157–166.

Kellner, Douglas (2004): 9/11, Spectacles of terror, and media manipulation: A critique of Jihadist and Bush media politics. *Critical Discourse Studies*. 1/2004. 11-26.

Kyyrö, Jere (2015): Saitko kutsun Linnan juhliin? Mediarituaali ja kansakunnan kuvittelu. Teoksessa Jaana Kouri (toim.): *Askel kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 93–96.

Liebes, Tamar (1998): Television's disaster marathons: A danger to democratic processes? Teoksessa Tamar Liebes & James Curran (toim.): *Media, Ritual and Identity*. London and New York: Routledge. 71–84.

Mörä, Tuomo (2004): Demokratian juurihoitoa: James Carey ja journalismi. Teoksessa Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.): *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus. 119–137.

Sumiala, Johanna & Korpiola, Lilly (2016): Tahrir 2011: Contested Dynamics of a Media Event. Teoksessa Bianka Mitu & Stamakis Poulakidakos (toim.): *Media Events: A Critical Contemporary Approach*. London: Routledge.